

VEKOSLAV KOLB

BORBENA
DEJSTVA
U ŠUMI

БИБЛИОТЕКА
ДОМА ЈНА — БЕОГРАД

сигна-
тура

~~III-1a 489 пр. 1~~

Инв.
Бр.

~~1395~~

VOJNA BIBLIOTEKA

NAŠI PISCI

UREĐUJE ODBOR

ODGOVORNI UREDNIK

pukovnik

Veljko Kadjević

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD „VOJNO DELO“

БИБЛИОТЕКА
ДОМА ЈНА — БЕОГРАД

Сигнатура	III-10-182 пр. 1
Инв. Бр.	03115

VEKOSLAV KOLB
general-major

BORBENA DEJSTVA U ŠUMI

(Drugo popravljeno i dopunjeno izdanje)

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА У
БЕОГРАД

кат. III-12-189/1
број 15532

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

Borbena dejstva u šumi s opravdanjem privlače pažnju jer je savremena tehnika omogućila da se operacije prenesu i na velike pošumljene rejone isto tako kao što je omogućila i vođenje operacija na planinskom, kraškom, močvarnom, pustinjskom i polarnom zemljištu. To najbolje ilustruju Prvi i Drugi svetski rat u kojima su operacije zahvatile velika šumska prostranstva. S druge strane, međutim, šume ograničavaju neka savremena borbena sredstva, a koja inače mogu da ispolje izvanrednu efikasnost na nepokrivenom manevarskom i ravničastom zemljištu, kao što su artiljerija, tenkovi, vazduhoplovstvo, aviodesantne snage i atomska sredstva, i to u takvoj meri da se neprijatelju može uspešno suprotstaviti i ona strana koja je manje bogata ovim sredstvima ili njima uopšte ne raspolaže.

Od interesa je bilo da se prvo izdanje »Borbenih dejstava u šumi« dopuni jer su prikupljeni i sređeni mnogi novi podaci o borbama u šumi u Narodnooslobodilačkom ratu Jugoslavije, zatim iz Drugog svetskog rata kao i iz ratova u Koreji i Indokini (Malaji i Keniji).

Ovom studijom nije obuhvaćeno sve ono što bi starešinama u trupi bilo potrebno za rad na pošumljenom

zemljištu. Obuhvaćene su samo specifičnosti koje sam mogao uočiti, tj. ono što se na nepošumljenom zemljištu ne pojavljuje kao i ono što je u šumi jače naglašeno i više potrebno nego pod normalnim prilikama. Najzad, napominjem da u ovoj studiji nisu izneti taktički postupci u manjim šumama jer su oni dovoljno obrađeni. Zbog toga nisam posebno razmatrao kakvi, naprimer, treba da budu postupci pri napadu i odbrani pojedinih šumskih parcela, kakav značaj ima ivica šume na određivanje prednjeg kraja i sl. Cilj ovoga rada jeste da se prikažu taktička dejstva u velikim šumskim prostranstvima kao što su, naprimer, šume Gorskog Kotara, bosanske ili slavonske šume.

Zbog toga što je uticaj šuma na pojedine taktičke radnje, pa u vezi toga i u odnosu na napad i odbranu, u mnogo slučajeva podjednak opšta razmatranja obuhvataju relativno znatan deo studije. Ovakvim rasporedom gradiva želelo se da se ponavljanja svedu na najmanju moguću meru.

Pisac

I

UVODNA RAZMATRANJA

U Srednjoj Evropi znatne površine zemljišta pokrivene su šumama. U našoj državi skoro $\frac{1}{3}$ celokupne površine predstavljaju šume, a postoji težnja da se to prostranstvo još i proširi. U narodnim republikama Sloveniji i Bosni i Hercegovini šume obuhvataju skoro $\frac{1}{2}$ celokupne površine. Prema tome, proučavanje borbenih dejstava u šumama ne treba da privlači našu pažnju samo zbog svojih specifičnosti, već i zbog toga što to imperativno nalaže potreba, jer naše jedinice mogu uvek doći u položaj da budu upućene pravcima koji prolaze šumskim predelima.

Borba u šumama, zbog teškoća sa kojima je skopčana, malo je privlačna i nju u ratnoj stvarnosti izbegavaju kad god je moguće, i napadač i branilac, a iz istih razloga se mirnodopska borbena obuka na pošumljenom zemljištu ne izvodi uvek sa dovoljno intenzivnosti.

Tako je to danas ali i u najstarijim vremenima šume su stvarale posebne uslove za vođenje operacija. One su predstavljale prirodnu odbranbenu prepreku koja je štitila narode i njihova bogatstva, a naročito ako su se nalazile na planinskom, kraškom ili močvarnom zemljištu. Šume su bile tajna za ljude. Ogromne, neprohodne, sem duž

plovnih reka, bez ikakvih sredstava za život i borbu, mračne, teške za orijentaciju one su stvarale kod ondašnjih ljudi uverenje da tamo vladaju zle sile koje ih mogu vrlo lako uništiti. No, razume se, da su pojedini veliki vojskovođi (Aleksandar Veliki, Hanibal) daleko realnije gledali na šumu i da su ih koristili u svojim pohodima (ali samo za pokret, dok se boj redovno vodio van njih).

Komandanti su izbegavali šume i zato jer u njima nisu mogli postrojiti svoje jedinice u zbijene i masovne borbene poretke slabe manevarske sposobnosti kao što je bila napr. falanga. Obrazovanje takvih borbenih poredaka bilo je nužno jer je jedino tako bilo moguće postići uspeh. Prostrane otkrivene ravnice bile su mnogo pogodnije ne samo sa čisto taktičke tačke gledišta već i zbog tadanjeg naoružanja i opreme koji se u šumi nisu mogli efikasno upotrebiti, kao, naprimer, dugačka koplja, oklopnici, teške puške sprednjače i sl. Vojskovođe su koristile šumu samo kao oslonac za borbu ili kao zaštitu krila i boka dok se borba uvek vodila na otvorenoj ravnici.

I sam Klauzevic u svom delu »O ratu« uglavnom smatra da šume treba da izbegava kako napadač tako i branilac.

Savremeni ratovi su, međutim, pokazali da je izvođenje operacija moguće na svakom, pa i na pošumljenom zemljištu i to sa jakim trupnim sastavima. U Prvom svetskom ratu frontovi su se na znatnoj dužini mesecima, pa i godinama, protezali kroz velike šumske komplekse (Karpati, Alpi, Vogezi). Rat između Bolivije i Paragvaja (1932 do 1934) vodio se gotovo isključivo u prašumama Gran Čaka. U Drugom svetskom ratu susrećemo operacije širokih razmera u šumama Finske, Sovjetskog Saveza, u prašumama i džunglama Tihookeanskog ratišta (Burmi, Malaji, Indoneziji, Mikroneziji).

Rat u Indokini vođen je skoro sedam godina u džunglama koje su dotle smatrane neprohodnim, a u Malaji traje još i sada (1955).

U 18 veku se nijedan generalštab ne bi usudio da planira operacije u Kareliji, Laponiji ili u džunglama Dalekog Istoka. U ove oblasti su upućivane tada samo specijalno

opremljene istraživačke ekspedicije. Danas se, međutim, one bez ikakvog kolebanja uključuju u strategisko planiranje zahvaljujući savremenom naoružanju, opremi, ishrani, sanitetu i snabdevanju.

Naš Narodnooslobodilački rat naročito je poučan u tom pogledu, jer su se borbe, bojevi i bitke znatnim delom odigrale baš na teritoriji koje su najbogatije šumama. Šume su, pored svih ostalih uticajnih faktora, pružale Narodnooslobodilačkoj vojsci oslonac za uspešna dejstva i omogućavale primenu manevra širokog razmaha protivu brojno i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja. Teškim šumskim putevima ili kroz samu šumu vršeni su prikriveni pokreti često vrlo jakih partizanskih snaga koje su zatim iznenadno udarale na osetljiva mesta neprijateljskog rasporeda ili na komunikacije. Mnoga partizanska skladišta, bolnice, oporavilišta pa i komandna mesta prikrivala je šuma. Prirodno, ovim se nije htelo reći da je pošumljeno zemljište omogućilo rasplamsavanje Narodnooslobodilačkog rata, i da se tu jedino može voditi, jer je poznato da se on vodio i u predelima koji nisu pod šumom.

Zemljište ma koje vrste, pa prema tome i pošumljeno, predstavlja oružje, i to jako oružje, u rukama onoga koji ga zna iskoristiti. Prema tome specifičnosti pošumljenog zemljišta treba dobro poznavati, saživeti se sa njima, da bi se mogle izvući sve koristi koje ono može da pruži. Pošumljeno zemljište predstavlja opasnost za onoga koji lakoumno prodire u njegovu dubinu, a onaj ko ga ne poznaje biće mu predat na milost i nemilost. U tom smislu poučan je prvi period Rusko-finskog rata (decembar — januar 1939/40 g.) u kome su Finci, odlično poznavajući zemljište, veoma uspešno dejstvovali protivu sovjetskih snaga u Srednjoj Finskoj. Takva iskustva nam daje i Narodnooslobodilački rat u kome su borci NOV i POJ do maksimuma koristili preimućstvo koje im je pružalo dobro poznavanje šuma, dok su se okupatorske snage u njima, često vrlo teško snalazile.

Cilj ovoga razmatranja nije borba oko manjih šumskih kompleksa, već borbena dejstva u prostranim šumskim predelima, jer se baš pod takvim uslovima njihove

specijalnosti umnožavaju i pojačavaju. Razmatranje borbenih dejstava pod takvim okolnostima potrebno je još i iz sledećih razloga:

1. — Šumske zone leže znatnim delom na našim granicama i na izvesnom otstojanju od našeg obalskog fronta, na pravcima verovatnog razvoja operacija još u prvim periodima ratnih dejstava. Centralni deo naše države, koji može u izvesnim situacijama da obrazuje redvi državne odbrane, je najpošumljeniji deo zemlje. Sve to ukazuje na potrebu da naše starešine i trupe moraju dobro poznavati specifičnosti taktičkog rada u šumi.

2. — Šumske zone znatno umanjuju značaj savremene tehnike namenjene za manevarsko zemljište (naročito artiljerije, motorizacije, tenkova, vazduhoplovstva, itd.), tako da omogućuje uspešno dejstvo i onome koji je u tome siromašniji. Ovo potvrđuje i naša istorija iz davnina, jer je naš narod odlazio u šume da se odatle bori protivu silnika, porobljivača i ugnjetača. Ovo je bio i razlog da je zavojevač opustošio mnoge šume u Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori, Dalmaciji, Srbiji i Makedoniji.

U 6 i 7 neprijateljskoj ofanzivi u toku Narodnooslobodilačkog rata neprijatelj je upotrebljavao jake motomehanizovane jedinice potpomognute vazduhoplovstvom, dejstvujući najvećim delom duž glavnih komunikacija. Naše snage, iako slabo snabdevene tehnikom, oslanjajući se na planinsko pošumljeno zemljište dejstvovale su vrlo uspešno protivu neprijateljskih kolona nanoseći im uništavajuće udarce. U članku »Da li je Moskva 1941 godine mogla da bude zauzeta«, objavljenom u francuskom vojnom časopisu »*Revue de Defense nationale*« (sveske za jun, jul i avgust 1948 g.) ističe se da su šumski predeli zapadnih oblasti SSSR odigrali značajnu ulogu u borbi protivu fašističkih agresora. U opkoljavajućim manevrima koje su izvodile nemačke snage, sovjetske armije su se sklanjale u šumske močvarne predele u kojima nemačke tenkovske i vazduhoplovne snage nisu mogle doći do izražaja, i odatle pružale Nemcima vrlo žilav otpor, dejstvujući i ofanzivno. Ovo je, pored ostalih uticajnih faktora, stvaralo dragoceno vreme za izvršenje mobilizacije i koncentracije oružanih

snaga (dovlačenje snaga iz Sibira) i evakuaciju industrije iz zapadnih oblasti, što je sve pripremilo preduslove za dobijanje bitke pod Moskvom, kao i za docnije pobjede Crvene armije.

Ovim, međutim, nije rečeno da šuma otežava upotrebu svake vrste tehnike. Nasuprot, izvesne kategorije tehnike omogućile su čoveku da ovlada šumom, kao, na primer, puška, automat, ručna bomba, plamenobacač, minobacač, vazduhoplovna napalm bomba, helikopter, transportna avijacija za snabdevanje trupa, savremeni obroci hrane itd.

3. — Teškoće koje stvaraju šume pojačane su još i činjenicom da se ona nalaze mahom na planinskom ili močvarnom zemljištu.

Poslednji rat je pokazao da savremena armija mora biti spremna da ratuje na svakom zemljištu i po svakom vremenu ako ne želi da bude iznenađena. Armije koje raspoložu bogatom tehnikom izbegavaće, istina, operacije na pošumljenim prostorijama, jer u njima tehnika namenjena za manevarsko zemljište ne može da dođe do izražaja, kao i zbog toga što u njima ne može da se ostvari visoki tempo kojim se odlikuju savremene operacije. One će, dakle, težiti da te prostorije obiđu — izmanevruju i sl. Poslednji rat je, međutim, pokazao da se to ne može uvek ostvariti. Nemci su se morali upustiti u šumske borbe na Balkanu i Istočnom frontu, a Amerikanci na Tihookeanskom ratištu.

Da bi mogla uspešno dejstvovati u šumama savremena armija mora da prilagodi i svoju tehniku ovom specifičnom zemljišnom ambijentu. Naročito je važno obratiti pažnju na ona tehnička sredstva koja će živoj sili olakšati savlađivanje zemljišta, omogućiti lakše snabdevanje i život, učiniti jedinice što pokretljivijim i omogućiti uspešno rukovanje naoružanjem izabranim za ovo zemljište.

4. — Proučavanje operacija u šumama ima specijalni interes i zbog toga, što ni o jednoj taktičkoj radnji, pod normalnim ili specijalnim prilikama, nema toliko protivrečnih gledišta, čak i po izvesnim osnovnim — princi-

pijelnim pitanjima, kao kod operacija u šumama. Ove protivrečnosti našle su odjeka čak i u zvaničnim pravilima. Evo nekoliko primera:

— Sovjetska ratna služba (naš prevod), naprimer, (tačka 354), između ostalog, kaže: »Potrebno je imati dublje borbenne poretke«, a na drugom mestu (tačka 356) stoji da se rezerve načelno ojačavaju i kreću za prednjim delovima na manjim otstojanjima.

Opšta ratna služba bivše jugoslovenske vojske (tačka 1579), govoreći o odbrani u šumi, kaže: »Za borbeni poredak u principu važe opšta načela za normalne prilike, s tim, što prvi borbeni red treba da bude nešto jači, a rezerva nešto bliže prvom borbenom redu«. S druge strane, u »Uputu za vojno planinarstvo« bivše jugoslovenske vojske po tom problemu konstatuje se: »U šumi se lako pada u grešku da se borbeni poredak učini plićim, tj. da se pozadnji ešloni (rezerve) oslabe na račun prednjih, a pored toga, da se otstojanja po dubini ovih ešelona preterano smanjuju. Ovu težnju treba *energično suzbijati*, jer u neizvesnim situacijama, kakve su i ove u šumi, mora se *očuvati dovoljna dubina rasporeda*. Ovaj raspored po dubini treba da se osigura rezervama, no vatrena sredstva raspoređena u dubini ostala bi prirodno beskorisna. Raspored u šumi odlikuje se, prema tome, manjom dubinom rasporeda vatrenih sredstava, a jačim ešeloniranjem u dubinu žive (udarne) sile«. Ovakvo gledište zastupala su i francuska pravila.

— Italijanski general Valentino Bobio, koji je nekoliko godina komandovao divizijom dislociranom prema šumskoj zoni u Julijskoj Krajini, objavio je 1938 godine, u časopisu »Rivista di fanteria« (sveska za jun — avgust), studiju o operacijama u tim šumskim zonama (Note sulle operazioni nelle zone boscosse), u kojoj je, pored ostalog, izneo da šumske prostorije treba smatrati kao zone koje treba brzo proći. On nalazi da u šumi ne može doći do borbe velikih jedinica, pa čak ni divizije. Po njegovom gledištu, najveća jedinica koja može na takvom zemljištu doći u obzir jeste mešovita brigada. Narodnooslobodilački rat demantovao je ova gledišta, jer su u šumskim zonama

Jugoslavije bile angažovane snage koje su iznosile po nekoliko stotina hiljada ljudi, a u zoni koju je on u svojoj studiji posebno obradio i analizirao odigrala se krajem aprila i početkom maja 1945 godine bitka za Trst, gde je sa jugoslovenske strane bio angažovan znatan deo IV armije.

— U nekim pravilima koja su bila u važnosti do poslednjeg rata bilo je predviđeno da na prednjem kraju odbranbenog položaja treba obezbediti neprekidnost vatrene zavese (iskustvo rovovskog rata iz Vogeza), dok su drugi bili gledišta da odbranom treba držati najvažnije tačke (prvenstveno raskrsnice puteva) i organizovati ih kao čvorove odbrane, a međuprostore braniti manevrom.

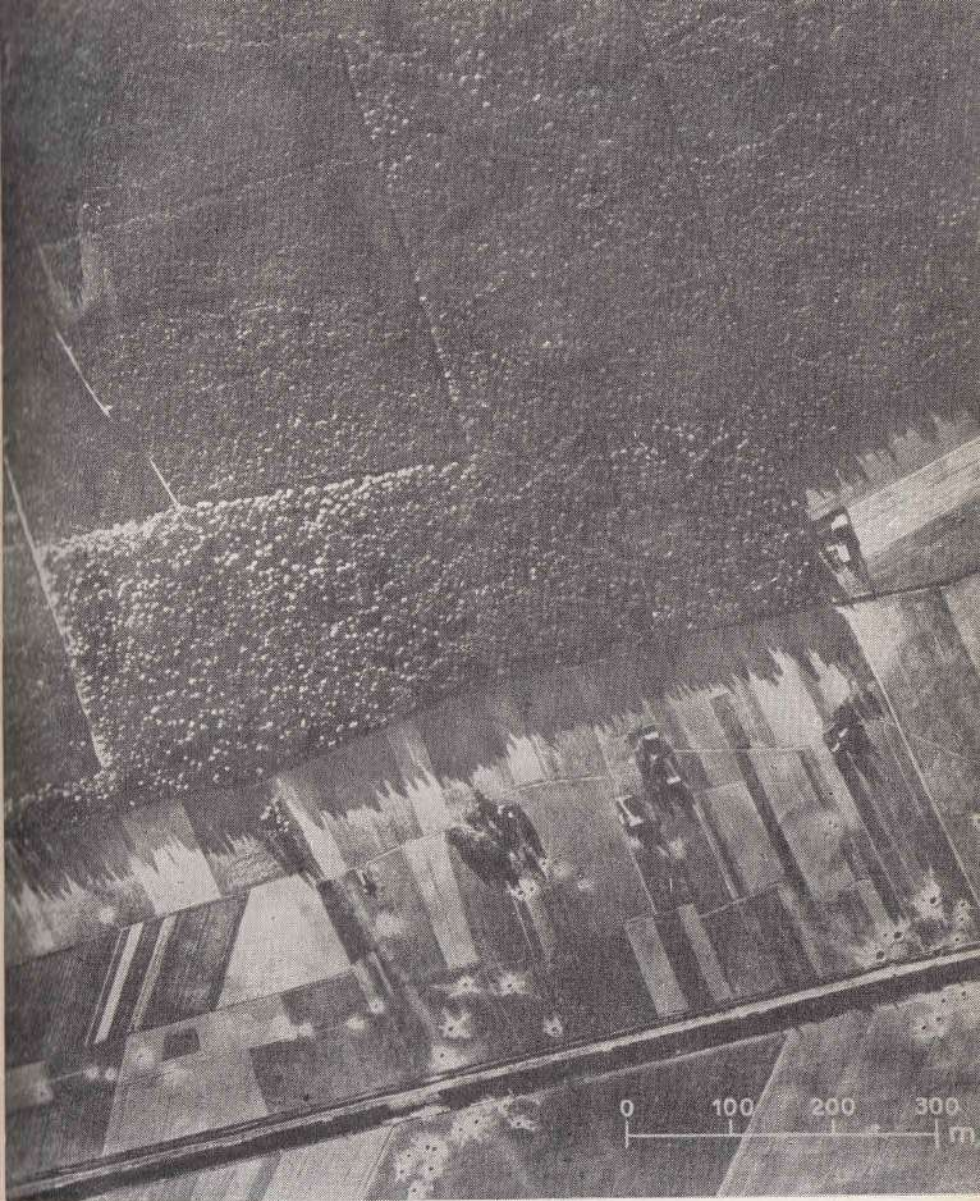
— Ona taktička pravila koja predviđaju da odbrana u šumi treba da se oslanja na držanje pojedinih čvorova organizovanih prvenstveno na raskrsnicama puteva, preseka i drugim važnim tačkama, smatraju kao neminovno da se takav vid odbrane *kombinuje protivnapadima* rezervi. Jedan poznati učesnik rata u šumama Gran Čaka, međutim, mišljenja je da upotreba rezervi za protivnapad može doći u obzir samo u okviru nižih jedinica, sa malim jurišnim grupama, a da je veće rezerve celishodnije upotrebiti na defanzivni način tj. za zatvaranje prodora neprijatelja.

— Interesantno je napomenuti predratno italijansko gledište (general Valentino Bobio) u pogledu partizanskih akcija u velikim pošumljenim prostorijama. Navodeći da su ove prostorije vrlo podesne za partizanski rat, pisac, ipak, dolazi do sledećeg zaključka: »Ma koliko, međutim, bio efikasan ovaj način borbe, ipak, najčešće, neće imati presudan značaj, već će se njime izazvati kod protivnika samo nered, nemir i usporavanje. Ova akcija ne može sprečiti velikim jedinicama da savladaju prepreku koju pretstavlja šuma, naročito kad ove jedinice znaju šta ih čeka«.

Italijanski komandanti, koji su ratovali protiv Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, a koja je u to doba

dejtvovala pretežno partizanski, svakako su se uverili da u šumama Balkana mogu biti velike jedinice dovedene u veoma težak položaj, pa čak i uništene partizanskim načinom dejstva.

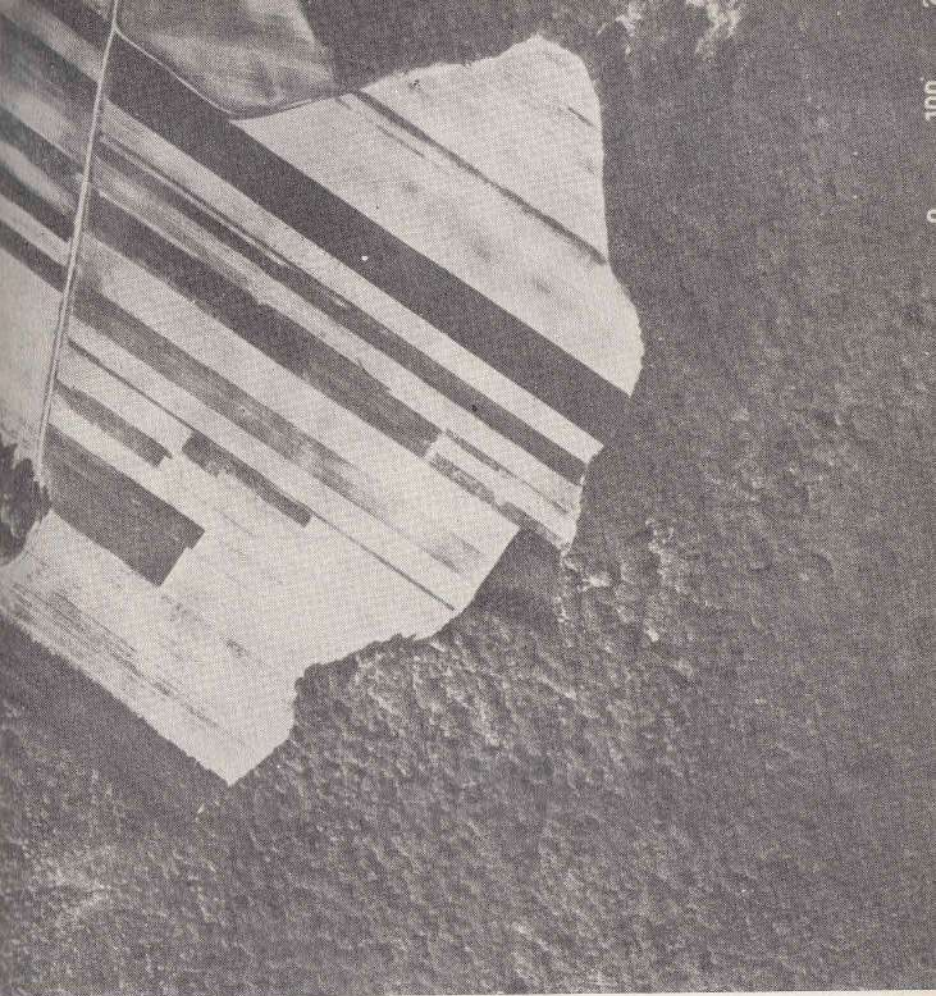
Naše je iskustvo da se na pošumljenom zemljištu mogu izvoditi partizanske akcije širokih razmera, da one mogu biti vrlo efikasne i da se partizanske snage mogu suprotstaviti i pobeđivati brojno i tehnički znatno nadmoćnijeg neprijatelja. Slična iskustva pruža i prvi period Rusko-finskog rata (uništenje 163 sovjetske divizije kod Suomusalmi-a i 44 divizije kod Rate).

*Slika 1. — Igličasta šuma (leti) sa šumskim prosecima
i putevima*

Slika 2. — Igličasta šuma zimi

Slika 3. — Lisnata šuma leti

Slika 4. — Lisnata šuma zimi

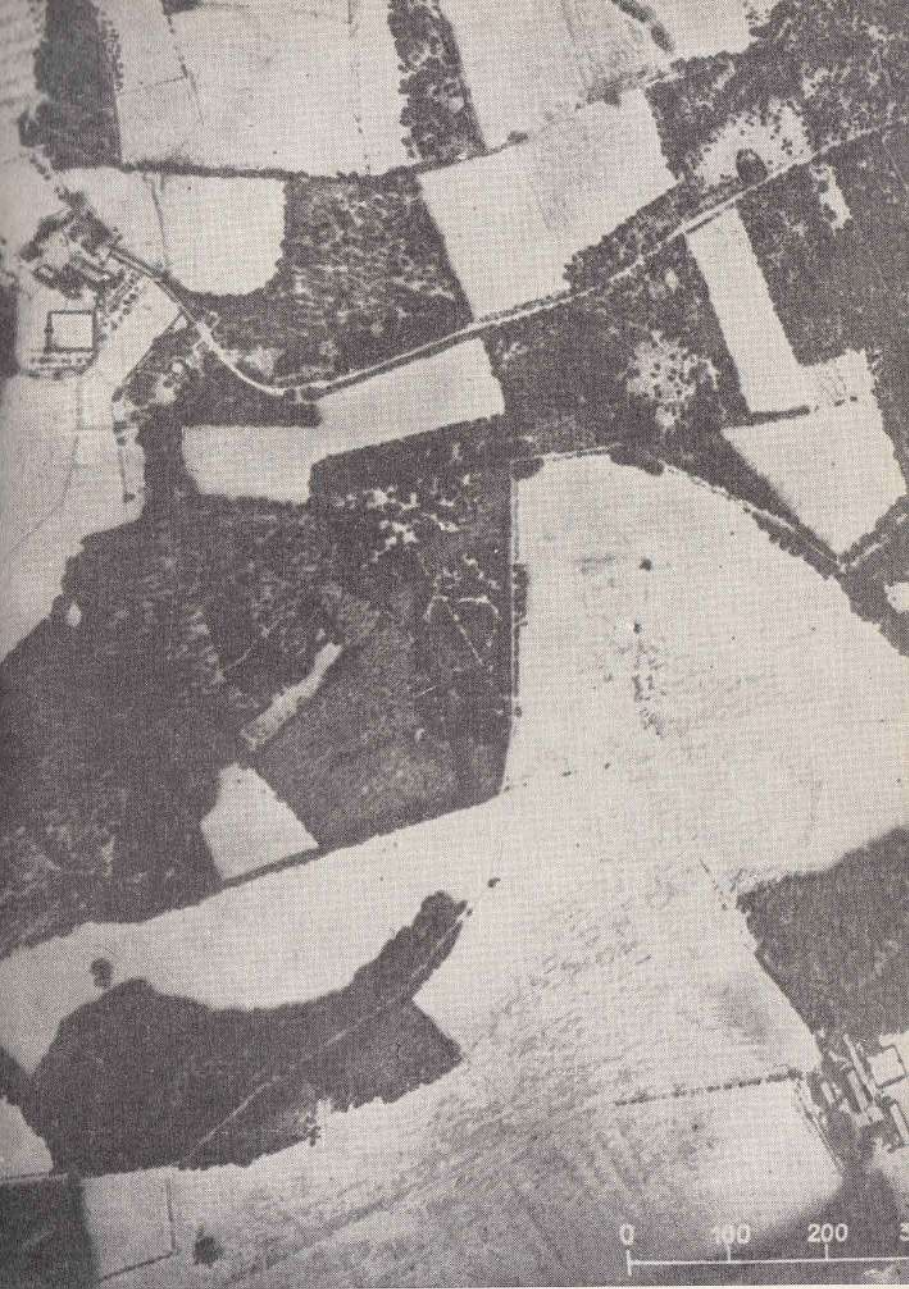
Slika 5. — Parcele mešovite šume u proleće

Slika 6. — Parcele mešovite šume leti
(zemljište isto kao na sl. 5)

*Slika 7. — Parcele mešovite šume u jesen
(zemljište kao na sl. 5 i 6)*

*Slika 8. — Parcele mešovite šume zimi
(zemljište kao na sl. 5 i 7)*

II

OPŠTI UTICAJ ŠUMA NA TAKTIČKI RAD

Pri razmatranju uticaja na taktički rad mora se voditi računa o činjenici da se taj uticaj može ispoljiti na razne načine, prema tome kakav je stvor, oblik i karakter zemljišta na kome se one nalaze, kakva je vrsta šume (lisnata ili igličasta, mlada ili stara), kao i kakvo je nisko rastinje (trnje, žbunje, makija i sl).

Šume na kraškom, planinskom i močvarnom zemljištu otežavaju operacije u mnogo većem obimu nego šume na ravničastom, brdovitom i suvom zemljištu.

U lisnatim šumama kad opadne lišće stvaraju se povoljniji uslovi za osmatranje sa zemlje i iz vazduha dok to nije slučaj sa crnogoricom (slike 1—8).

Uređene šume imaju obično dobrih puteva, staza, proseka, proplanaka. One su najčešće očišćene od trulog drveća, lišća i niskog rastinja, parcelisane su i obeležene, što sve znatno olakšava kretanje, orijentaciju, održavanje veze, pa i borbu.

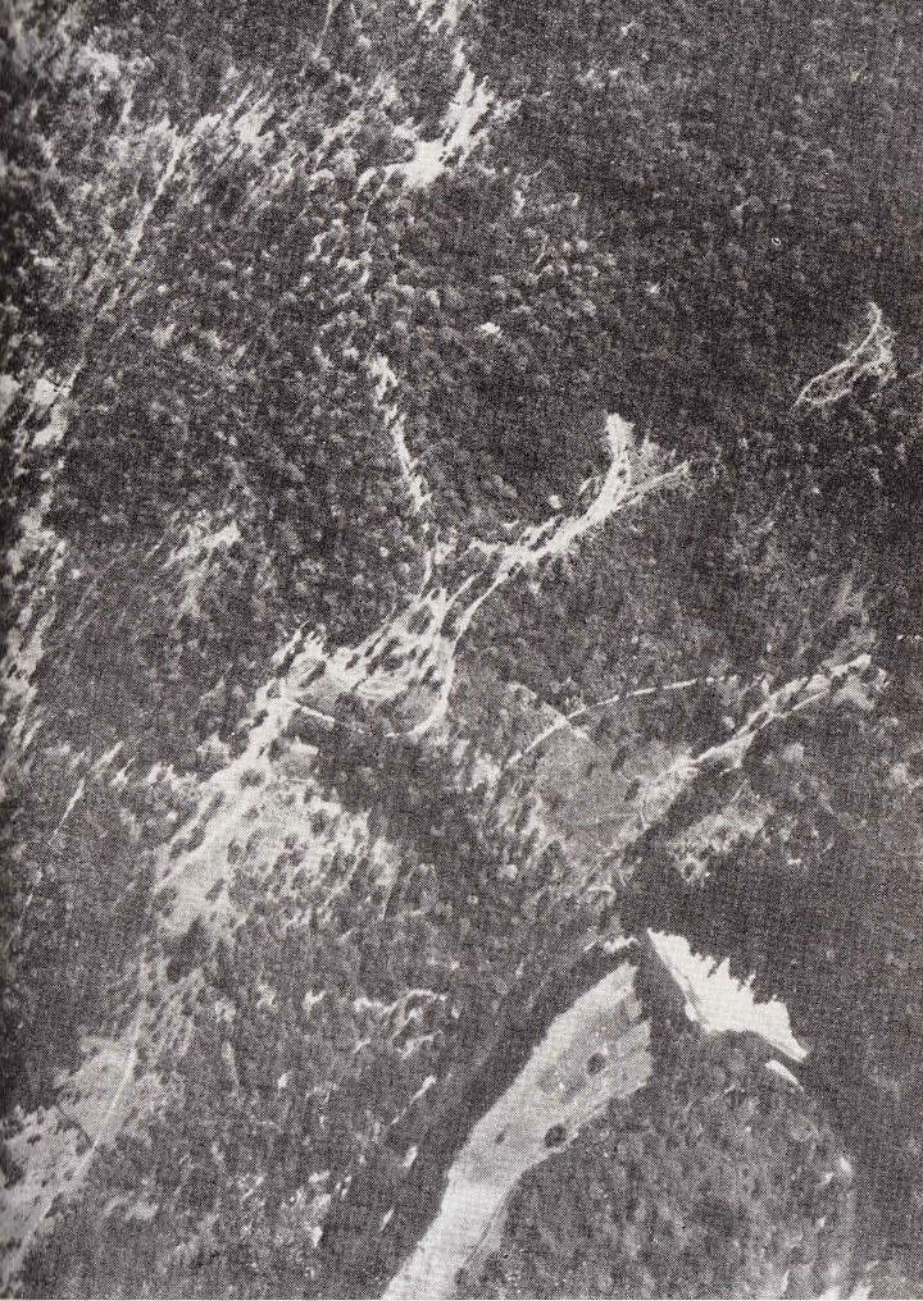
Osnovne mane šuma su slaba, a često i nikakva preglednost i slaba prolaznost. Samo kultivisane i eksploatisane šume imaju gustu mrežu dobrih puteva.

1) *Slaba mogućnost osmatranja* je jedna od osnovnih mana šumskih predela. Dominirajuće tačke, koje pod nor-

malnim prilikama služe kao odlične osmatračnice, na ovim predelima gube svoj značaj, pošto su najčešće obrasle šumom. Dakle, visina ne povećava uvek preglednost. Pokret sa jednog uzvišenja na drugo, sa željom da se postigne bolje osmatranje, često pretstavlja samo razočarenje. Sečenje šume na tim tačkama ili izrada veštačkih osmatračnica na drveću ne rešava problem osmatranja, jer se i sa ovakvih tačaka otvara samo pogled na beskrajne površine koje sačinjavaju krune drveća, a koje sakrivaju ono što traži oko posmatrača. Sečenje šume na vrhovima dominirajućih tačaka daje neprijatelju više koristi nego nama, jer mu se pruža mogućnost da nas otkrije. Uslove osmatranja ne mogu poboljšati ni savremene televizijske aparature i radiolokaciona sredstva jer šume znatno otežavaju ili čak onemogućavaju njihovo funkcionisanje. Ako postoje uslovi za osmatranje jedne površine, osmatračnicu treba stvoriti uklanjanjem nekoliko grana, tako da se dobije potreban vidik u raznim pravcima. Ovakve osmatračnice neprijatelj neće moći da primeti. To su prave osmatračke zasede, a u šumi treba težiti da se iznenađenje ostvari i u pogledu osmatranja. Stvaranje što većeg broja osmatračnica neophodno je, jer treba težiti da se brojem nadoknadi njihov kvalitet.

Osmatranje iz vazduha, takođe, nailazi na teškoće (slike 9 i 10). Ono će ipak dati bolje rezultate nego zemaljsko osmatranje, jer gledanje po vertikali daje veće rezultate nego koso osmatranje sa zemaljskih osmatračnica. Naročito uspešno biće osmatranje prilaza šumama i puteva, oko kojih će i biti najveća aktivnost neprijatelja.

2) *Dominirajuće tačke* gube od svoga značaja i u taktičko-borbenom smislu, pošto zbog opšte nepreglednosti sa njih nije moguće osmatranje, niti je moguće izraziti jaču vatru. Njihov značaj ipak ostaje u tome što je za izbijanje na njih potrebno više fizičkog napora, što svojom dominantnošću daju izvesno preimućstvo onom koji se na njima nalazi i što je moguće bacanje ručnih bombi na veće otstojanje. Zbog toga one mogu da služe kao oslonci za izvršenje aktivnih radnji. To je, prema tome, od uticaja pri izboru položaja, kao i pri određivanju na-

*Slika 9. — Planinska pošumljena oblast u Srbiji
(Ravna Planina oko r. Ibar)*

*Slika 10. — Oblast kraške šume
(Gorski Kotar — Lokve — Fužine)*

Slika 11. — Šumska oblast ispresecana putevima i prosecima

padnih pravaca. Dok na otvorenom zemljištu ose napadnih pravaca često predstavljaju markantne visinske linije, dotle u šumi ove ose mogu predstavljati putevi koji znatnim delom vode baš šumskim dolinama ili padinama visova.

Prva makedonsko-kosovska brigada, dejstvujući novembra meseca 1943 godine u pošumljenoj oblasti Buševe Planine (rejon Kičevo — Kruševo), kretala se strmom nepošumljenom uvalom ka jednoj dominirajućoj tački odakle su Bugari iznenadno otvorili uzdužnu, dobro osmatranu, mitraljesku vatru nanoseći koloni gubitke. Odmah je promenjen pravac kretanja i marš je produžen kroz šumu sa ciljem obuhvata neprijatelja. Jedinice su se uskoro pojavile na boku i za leđima Bugara i posle kratke borbe savladale njihov otpor. Dominantnost bugarskog položaja bila je, dakle, od značaja samo za tučenje otvorenog puta, ali je potpuno izgubila svoju vrednost u odnosu na šumu, jer se sa tog položaja nije moglo osmatrati niti uspešno dejstvovati vatrom.

3) *Orijentacija i ocena otstojanja* je u šumi vrlo teška zbog malog broja osmatračnica i zbog nemanja nekih markantnih objekata.

Čak i po putevima orijentacija se mora vršiti oprezno, naročito u šumama koje se nalaze ili su bile u eksploataciji. U njima postoji, često, gusta mreža puteva i staza izukršanih u jednom konfuznom spletu (slika 11) jer su putevi često povučeni takvim pravcima koje su nalagale jedino potrebe eksploatacije šume. Sem toga, ova mreža se menja. Biće puteva koji nisu uneti u vojničke karte zbog privremene važnosti ili zbog toga što su izrađeni posle kartografskog premeravanja. Najzad, biće i takvih slučajeva da su putevi i staze koji su ucrtani u topografske karte vremenom zarasli i potpuno nestali. Zato ako pokreti kroz šumu ne budu brižljivo pripremljeni, dešće se da nas lavirint šumskih puteva odvede sasvim pogrešnim pravcima, da nas stavi u vrlo tešku situaciju u odnosu na neprijatelja ili da se posle više časova kretanja vratimo na tačku odakle smo i pošli.

Šume zadržavaju vlagu, pa su i isparenja vrlo jaka, tako da je u njima pojava magle i niske oblačnosti vrlo česta i traje po čitave dane, naročito u jesen, zimi i u proleće, što, naravno, otežava orijentaciju.

Noć, pa bila ona i svetla, još više otežava orijentaciju koja je čak i na putevima veoma sumnjiva, a unutar šume gotovo isključena.

Visinske tačke, najčešće ni avionima neće moći da služe za orijentaciju, jer se mahom utapaju u masu šume. Prema tome, kao i noću, osnovne orijentacione trase biće glavne putne arterije ili veći šumski vodoteci, ukoliko oni postoje.

4) *Šuma pojačava svaki zvuk* tako da se mogu dobro čuti: pokreti, čak i pojedinaca, po lomljenju grančica, šuštanju lišća, udaru čipela i opreme, tandrkanju točkova, brujanju motornih vozila; inženjeriski radovi, glasni razgovor i pevanje, rzanje konja i njakanje mazgi. Pokreti jedinica mogu se pratiti po zvuku iako su one još satima udaljene. Ovu činjenicu, prema tome, treba koristiti i težiti da se prislušivanjem nadoknade slabije mogućnosti osmatranja i izviđanja pogledom.

Iako se po zvuku može lakše otkriti prisustvo neprijatelja ipak je ponekad teško otkriti njegovo mesto ili pravac kretanja, jer je zvuk često skrenut (odjek), našto je u daljem razmatranju posebno skrenuta pažnja.

Pojačanje zvuka prilikom opaljivanja vatrenog oruđa, a naročito prilikom rasprskavanja artiljerijskih zrna i mina, odražava se jače na moral boraca nego prilikom eksplozija pod običnim uslovima. Ovo utoliko pre ako su u pitanju jedinice koje nisu naviknute da dejstvuju pod ovim specifičnim okolnostima; ovo je zbog toga jedan od faktora koji mogu biti uzrok panike. Nasuprot, ako su se jedinice saživele sa ratovanjem u šumi, one znaju da im šuma pruža odličnu masku, a time i zaklon i da neprijatelj najčešće gađa nasumce, bez mogućnosti osmatranja pa prema tome i netačno.

Odjek daje zvuku u šumi specifičnosti koje su značajne sa vojne tačke gledišta. Usled odjeka teško je održavanje veze po zvuku i utvrđivanje mesta odakle se javlja

Slika 12. — Planinska pošumljena oblast duž reke Lim

*Slika 13. — Planinska pošumljena oblast duž reke Drine
(oblast Višegrada)*

*Slika 14. — Pošumljena oblast u Savskoj ravnici
(Posavski Podgajci — Slavonija)*

vatra. Ponekad pojedinci i odeljenja mogu da se traže po čitave časove iako se međusobno čuju. Ova činjenica otežava ili čak onemogućava rad artiljerijskih jedinica zvučnog izviđanja.

Najzad, pojačanje zvuka, kao i odjekivanje, otežava da se po jačini vatre donesu pravilni zaključci o jačini neprijatelja.

5) *Održavanje veze* po frontu i dubini nailazi, takođe, na znatne teškoće. Ove teškoće proizilaze naročito iz činjenice da je održavanje veze pogledom, koje je teško zamisliti i najsavršenijim materijalnim sredstvima veze, svedeno samo na najbliža otstojanja, tj. na okvir voda, najviše čete.

Do kog stepena može ova činjenica da utiče na borbena dejstva vidi se iz primera u praksi. Tako je, na primer, američka marinska pešadija namenjena za operacije na Tihookeanskim ostrvima, pokrivenim džunglama, morala da usvoji posebnu formaciju streljačkog odeljenja. Utvrđeno je da komandir odeljenja ne može održati vezu pogledom sa svima potčinjenim borcima. Zbog toga je streljačko odeljenje formirano u tri vatrene grupe od kojih se svaka sastojala od komandira i tri strelca. Svaka grupa bila je naoružana sa tri puške i jednim puškomitraljezom koji je bio nosilac vatrene moći grupe. Vatrene grupe je bila osposobljena za samostalno dejstvo, patrolnu službu, zasede i uvek se upotrebljavala kao celina.

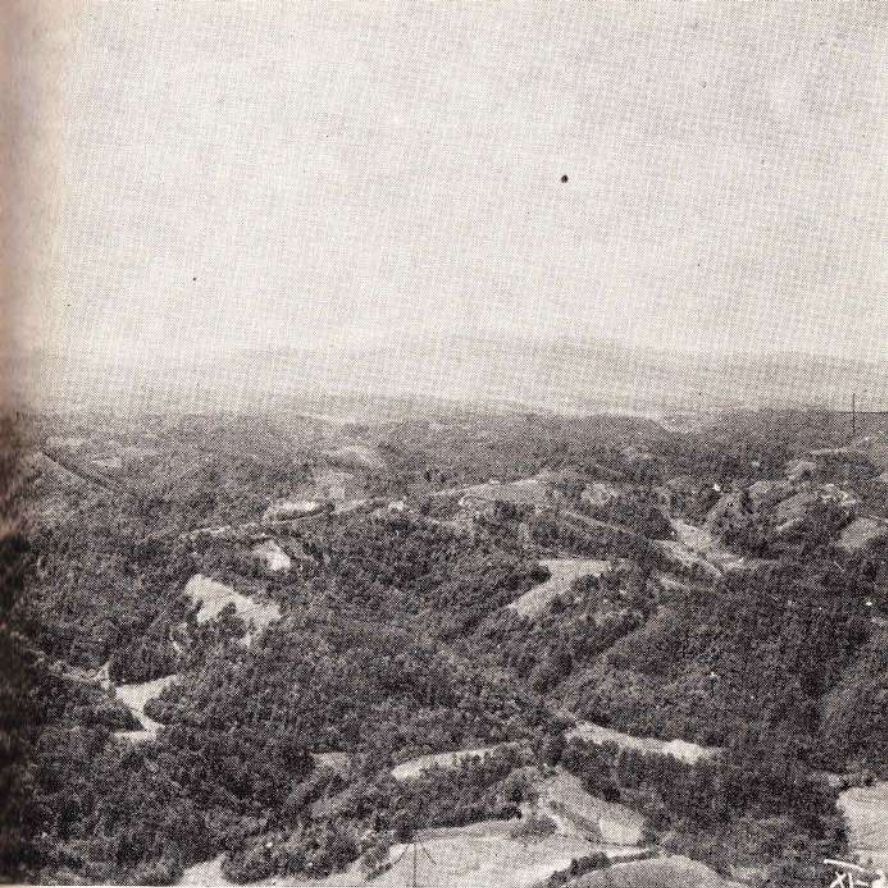
Održavanje veze materijalnim sredstvima svih vrsta takođe je skopčano sa velikim teškoćama, a izvesna sredstva, kao naprimer, optička najčešće se uopšte ne mogu upotrebiti.

S druge strane, treba istaći da u šumi veze dobijaju mnogo veći značaj nego u običnim prilikama, jer vezom treba nadoknaditi ono što se ne može postići osmatranjem, tj. utisci delova u neposrednom kontaktu sa neprijateljem treba da se što sigurnije i brže prenesu starešinama, da bi oni mogli upravljati dejstvima svojih jedinica. Zbog toga ove okolnosti nalažu da se za dejstva u šumama obezbede jača materijalna sredstva veze nego u običnim prilikama.

6) *Efikasnost vatrenog dejstva* je smanjena zbog teškoća osmatranja, uočavanja ciljeva, malog brisanog prostora i umanjenog dejstva zrna svih vrsta. Ukoliko se ne preduzmu radovi na raščišćavanju ili stvaranju preseka, može se računati da će brisani prostor pešadiskog naoružanja iznositi svega 50—200 m. Ova činjenica ističe naročitu važnost onog naoružanja koje na bliskim otstojanjima može da ostvari veliku vatrenu moć.

Smanjivanjem polja vatrenog dejstva po dubini znatno se smanjuje i zona na kojoj se izvode rešavajuća borbena dejstva. Ako branilac nije uspeo da svestrano uredi šumu za bolje vatreno dejstvo, borba vatrom imaće epizodičan karakter. Ona se iznenadno i brzo rasplamsava do najveće žestine, da bi zatim uskoro zamrla. No i dejstvo vatrom na tako kratkim otstojanjima biće manje efikasno zbog toga što drveće pruža dobre mogućnosti zaklanjanja. Pritom treba imati u vidu da puščano zrno sa bliskih otstojanja može da probije stabla manje i srednje debljine i da bude opasno za onoga koji se iza njega zaklanja.

Upotreba artiljerije u šumi nailazi na osobito velike teškoće ne samo zbog umanjenja mogućnosti osmatranja, održavanja veze i slabijeg dejstva već i zbog teškoća u izboru vatrenih položaja. Drveće izaziva prevremeno rasprskavanje artiljerijskih zrna i time otežava pogađanje cilja, a može dovesti u opasnost i sopstvene trupe. Ivice šuma, proplanaka i čistine, ne samo zbog toga što su dobro uočljive i što je na osnovu njih lako izvođenje korekture artiljerijske vatre, već i zbog prevremenog rasprskavanja zrna, postaju veoma izložene artiljerijskoj vatri (slika 15). I ona zrna koja su namenjena ciljevima u dubini šume rasprskavaju se znatnim delom na njenoj ivici. Prema tome, ivice šuma pojavljuju se kao »skupljači« artiljerijskih zrna jer na njima dolazi do rasprskavanja svih zrna bilo da su ona namenjena ciljevima na samoj ivici ili pak onima na par stotina metara u dubini šume. Ove činjenice ukazuju da treba izbegavati položaje na ivici šume, a daju naročiti značaj oruđima sa krivim putanjama i neposrednom gađanju oruđa sa položenom putanjom.

Slika 15. — Pošumljena oblast Štajerske (Slovenija) sa čestim parcelama obrađene zemlje, proplanaka i krčevina

Sem kod neposrednog gađanja, artiljerija ne može osmatrati rezultate svoje vatre te će najčešće morati da se odrekne tačnih gađanja i da se zadovolji tučenjem prostorija, a to umanjuje efikasnost vatre i zahteva veće količine municije.

Usled opšteg smanjenja efikasnosti vatre i uzajamna vatrena podrška jedinica postaje vrlo problematična i često je moguća samo pešadiskom vatrom sa najbližih odstojanja. Zbog toga putevi, proseci, proplanci i čistine dobijaju naročiti značaj, jer će na njima moći da se ostvari uzajamna podrška flankirajućom vatrom.

Smanjenjem vatrenog dejstva branilac je lišen onog sredstva koje mu daje jačinu i nadoknađuje njegovu slabost u snazi, tehnici itd. Usled ovoga može da bude reči o prevazi napada nad odbranom, pa, u vezi s tim, kod branioca i dobijaju veći značaj aktivna dejstva (protivnapadi). Ako, međutim, braniocu stoji na raspolaganju dovoljno vremena da stvori povoljne uslove za vatreno dejstvo (raščišćavanje niskog rastinja, stvaranje proseka i sl.), onda odbrana može postići takvu jačinu, da onemogućiti napad i znatno nadmoćnijeg neprijatelja.

U ustaškoj ofanzivi na pošumljenoj Petrovoj Gori, maja 1942 godine, pored petostruke brojne nadmoćnosti neprijatelj je raspolagao još većom tehničkom nadmoćnošću (teškim mitraljezima, minobacačima, artiljerijom, tenkovima i avijacijom). Ova nadmoć, međutim, nije mogla doći do izražaja. Delovi Prvog kordunaškog odreda, jačine oko tri bataljona, naoružani samo puškama i puškomitraljezima, uspešno su odolevali neprijateljskom pritisku, a kada su bili okruženi, oni su izvršili proboj i stvorili uslove ne samo za svoj izlazak iz okruženja, već i za narod koji se nalazio uz jedinice. Za ovakav način rada, svakako, bili su od presudne važnosti moralno-politički faktori koji su davali prevagu grupi kordunaških bataljona, ali je neosporno da je ovo preimućstvo bilo pojačano pošumljenošću zemljišta koje su borci pomenutih jedinica odlično poznavali.

Na ostrvu Manus (grupa Admiralskih Ostrva u Tihom Okeanu) slabe japanske snage (najviše 200 vojnika), bez

artiljeriske i avijaciske podrške, koristeći bunkere, blok-hauze i rovove izgrađene duž šumskog puta od naselja Lorengau u pravcu naselja Rosum, zadržavale su 7 američki konjički puk, da je u toku 6 dana (19—25/III 1944) napredovao svega oko dva kilometra. Usled moralnog potresa i velikih gubitaka koje je pretrpeo (pojedine čete do 87% oficirskog sastava) puk je morao biti smenjen. Umesto njega doveden je 8 konjički puk koji je tek 27 marta uspeo da slomije neprijateljski otpor uz sadejstvo avijacije, artiljerije, bacača plamena i tenkova. Pokazalo se, sem toga, da usled slabijih mogućnosti tehnike u šumi izolovano angažovanje nekoliko bombarderskih eskadrila sa bombama težine 300 kg i hiljade izbačenih zrna dvaju artiljeriskih divizionara haubica 75 i 105 mm kao i dejstvo tenkova, bacača plamena i bazuka, nisu mogli da razbiju neprijateljsku odbranu. Konstatovano je, naprimer, da su posle izbačenih 1455 haubičkih zrna (105 mm) na neprijateljski položaj, uništena svega dva šumska bunkera. Tek dovoljnim angažovanjem žive sile, strelaca i automatičara, potpomognutih minobacačima i gore navedenih tehničkih sredstava, mogao je da bude slomljen japanski otpor. Takođe se došlo do zaključka da je za savlađivanje neprijatelja, pored vatrenog dejstva, potreban i manevar — obilazak — kroz dubinu šume, a to se moglo učiniti samo pešadijom.

7) *Prolaznost van puteva* (slike 15—21) je u šumama znatno ograničena. Pored drveća, prolaznost, često, još više ograničava karakter zemljišta (kras, planine, močvare). Pod takvim uslovima kretanje vozila svih vrsta, pa i dvokolica, van puteva je skoro isključeno, a tovarnih grla vrlo otežano. Zbog toga se obično sva dejstva kanališu na postojeće puteve i na njihovu neposrednu blizinu, a oni koji se udalje od njih težiće da im se što pre približe. Ove činjenice ukazuju na to da putevi u šumama dobijaju izvanredno veliki značaj. *Zbog toga će šumom vladati onaj ko bude vladao putevima.* Važno je, prema tome, staviti pod kontrolu sve puteve i staze. Svaki propust u ovom pogledu ostavlja brešu koju neprijatelj može koristiti za provlačenje, napade na krila, bokove i pozadinu.

Slika 16. — Planinska pošumljena oblast Sev. Bosne (Kozara)

Slika 17. — Planinska pošumljena oblast Bosne
(planina Lelija — deo prostorijske na kojoj se vo-
dila bitka za izlazak iz okruženja u V neprija-
teljskoj ofanzivi)

*Slika 18. — Pošumljena oblast oko Plitvičkih
Jezera*

Slika 19. — Kraška šuma Slovenije
(oblast Snežnika)

*Slika 20. — Kraška pošumljena oblast Istre duž
morske obale kod s. Ičići (između Opatije
i Lovrana)*

Slika 21. — Močvarne šume duž reke Drave

U duhu ove postavke IX korpus organizovao je 1944 godine držanje duboko pošumljene oblasti Trnovskog Gozda severoistočno od Gorice.

Dok u običnim prilikama putevi označavaju kapacitet pravaca u smislu kretanja i snabdevanja, dotle u šumama označavaju velikim delom i kapacitet razvoja za borbu. Prema tome, u šumi putevi imaju, pored operativnog, i taktički značaj. U normalnim prilikama se obično računa da svaka divizija treba da ima po jedan dobar kolski put. Ako se u pošumljenim predelima raspolaže samo jednim putem, rešeno je samo pitanje kretanja i snabdevanja, ali ne i razvoja za borbu. Nastupni pravci u šumskim predelima planine, krasa, močvari, a često i na brdovitom zemljištu ne mogu da se izjednače sa napadnim pravcima. Prema tome, u velikim šumama, pored takve putne ose, divizija treba da raspolaže i čitavim spletom sporednih puteva i staza. Ukoliko takvih puteva nema, kapacitet dotičnog pravca je manji. Sve ove činjenice pokazuju da u šumama nije moguće upotrebiti trupne snage one brojne jačine kao u običnim prilikama. Za određene šumske zone moći će se, dakle, odrediti manje jedinice, odnosno, jedinicama će morati da se određuju šire zone. Prema tome, dejstva u pošumljenim zonama nosiće mahom karakter dejstva na širokom frontu i to kako u napadu, tako i u odbrani. U šumama se, dakle, za razliku od dejstva u normalnim uslovima pojavljuju izvesne specifičnosti. Tako je, naprimer, u normalnim uslovima marševski front obično širi od borbenog. Nasuprot tome u velikim šumama borbeni front moraće često da bude širi od marševskog, naravno, ukoliko marševski poredak nije već unapred prilagođen borbenom poretku. Iz ovoga jasno proizilazi da pošumljeno zemljište zahteva podelu snaga i njihovo grupisanje oko puteva. Kapaciteti pojedinih puteva opredeliće snage koje se mogu njima uputiti, a njihova međusobna udaljenost, uslovi održavanja veze i međusobnog potpomaganja, uticaće na sastav snaga na dotičnom putu. Sve dosada rečeno ukazuje na to da delovi određeni za dejstvo duž jednog puta treba da budu sa-

stavljeni tako da bi se što bolje ogarantovala njihova *samostalnost*.

Kapacitet napadnih pravaca u našim šumama obično će se proračunati na taj način ako se na svaki šumski put i stazu računa po jedan streljački bataljon ojačan baterijom (topovskom za neposredno gađanje ili minobačkom).

Prirodno, ovim nije rečeno da se na pošumljenom zemljištu ne mogu ostvariti gušće koncentracije. To će biti potrebno naročito ako je branilac uspeo da u šumi organizuje solidnu odbranu. Međutim, u ovakvim slučajevima, biće potrebno mnogo više vremena za pripremu i organizaciju napada.

Ova izlaganja nas ne smeju navesti na pogrešan zaključak da se kroz dubinu šume a na pravcima van puteva, ne može dejstvovati. Baš dejstvom na ovim pravcima moći će da se postigne najveće iznenađenje i efekat ali treba imati u vidu da je dejstvo takvim pravcima skopčano sa znatno većim gubitkom vremena i potrebom brižljivih priprema, a da se, sem toga, ovakvi poduhvati većim jedinicama mogu preduzeti samo ako su one dobro upoznate sa ratovanjem u šumi.

8) *Iznenađenje* u operacijama na velikim pošumljenim prostorijama lakše je ostvariti nego u običnim prilikama jer je jedno od najbitnijih odlika šume slaba preglednost, osmatranje, izviđanje i održavanje veze. U njoj je moguće tajno izvesti pripreme borbenih akcija, pokrete, rasporede i grupisanja. Naročito dobro mogu biti zaklonjene rezerve i pozadinski delovi. Rezerve napadača i branioca mogu se prikryveno pomerati i preduzimati akcije potpuno iznenadno, tako da uspeh manevra može biti vrlo veliki. Zbog toga će i dinamika boja biti vezana sa neprekidnim iznenađenjima.

1806 godine Napoleonova armija prikupljala se pod zaštitom Frankonske šume nedaleko od neprijatelja. Odatle je iznenadno otpočela ofanzivu u pravcu severozapada i u čuvenoj bici kod Jene i Aueršteta uništila Prusku armiju.

Sredinom jula 1918 u prostranoj šumskoj zoni oko Viler Koterea (Villers Cotterets) francuski general Manžen prikupio je svoju armiju jačine: 11 pešadiskih i 2 konjičke divizije, 3 bataljona lakih i 4 grupe teških tenkova kao i mnogobrojnu artiljeriju (samo 30 korpus je raspolagao sa 90 baterija). Odavde je 18 jula armija neopaženo otpočela saveznički udar u sklopu opšte protivofanzive za oslobođenje Francuske. Ove snage bile su tako dobro maskirane šumom da ih neprijatelj uopšte nije primetio a kako je uoči napada noću 17/18 jula besnela velika oluja praćena grmljavinom i kišom to je neprijatelju bilo potpuno nemoguće da oseti buku vozila. Povodom ovih događaja general Ludendorf u svojim uspomenaма piše da ga je jedan komandant divizije izvestio 17 jula, pošto je obišao najistaknutije linije, da kod neprijatelja vlada najdublji mir.

U završnici Narodnooslobodilačkog rata, za vreme Tršćanske operacije, naša IV armija nije uspela da frontalnom akcijom savlada otpor neprijatelja koji je organizovao odbranu na desnoj obali Riječine. Zato je ona pod zaslonom ove akcije obrazovala pokretnu manevarsku grupu i prebacila je kroz pošumljeni Gorski Kotar daleko severnije preko oblasti Snežnika. Tako je izmanevrovala jaku nemačku odbranu na Riječini i, udarajući direktno na Trst, postigla veliko iznenađenje ne samo kod Nemaca već i kod Saveznika, jer su, zahvaljujući tome, naše jedinice pre njih ušle u Trst.

9) *Šumu treba dobro upoznati.* Ljudstvo nenaviknuto na život i rad u šumi ima osećanje nelagodnosti i usamljenosti, raspoloženo je da svaku opasnost uveliča, podložno je i panici koja, ponekad, može biti prouzrokovana sasvim neznatnim događajima.

Posledice panike mogu biti vrlo teške, jer starešine ne vide svoje ljudstvo, a ni ono starešine. Već i zbog toga je u šumi preporučljivo kretanje i borba u masivnim strojevima sa češćim proveravanjem brojnog i moralnog stanja ljudstva. Iako moralno dejstvo proizvode eksplozije artiljerijskih zrna, mina i ručnih bombi, čiji je pucanj znatno jači nego obično, a tome doprinosi i pojačan odjek, rušenje

drveća, lomljenje i kidanje grana. Jak moralni utisak izazivaju takođe i zrna koja rikošetiraju od drveća i proizvode karakteristično zviždanje i zavijanje stvarajući ponekad utisak kao da se gađa s boka ili s leđa, ili, najzad, kao da su to specijalna (dum-dum) zrna.

Sve ovo ukazuje na to da šumu prilikom vežbanja ne treba izbegavati odnosno odlaziti i vežbati samo u njenim pitomijim delovima i duž šumskih komunikacija. Nije dovoljno samo prokrstariti šumskim putevima i stazama već treba prodreti u dubinu šume, provlačiti se kroz gusti šiprag i tako se potpuno navići na nju. Dakle, da bi se stekao pravi pojam o šumi kao i poverenje i sigurnost u samog sebe nije dovoljno krstariti njome, već treba boraviti u njoj, saživeti se sa svim njenim nelagodnostima i teškoćama.

Zbog toga u mirnodopskoj obuci nije dovoljno da se u šumskim zonama organizuju marševi ili borbena vežbanja. U njoj se treba i duže zadržavati, bivakovati, logorovati. Samo na taj način postaće ovi predeli privlačni za vojnike i starešinski kadar. Ovakvi šumski logori treba da postanu baze odakle će se vršiti vežbe u kretanju, izviđanju i borbenim akcijama. Vežbe u kretanju treba da se vrše počev od najnižih jedinica (patrola i odeljenja) pa sve do većih sastava, i to po svim vrstama puteva i kroz dubinu šume. Sve one jedinice za koje se pretpostavlja da bi u prvoj fazi ratne stvarnosti mogle dejstvovati u šumskim predelima morale bi svake godine da provode bar izvesno vreme na otsecima njihove verovatne prve upotrebe, što nikako ne isključuje nužnost da sve jedinice treba vežbati u ratovanju na pošumljenom zemljištu.

Pri vežbanju jedinica u šumi treba posvetiti naročitu pažnju vaspitnoj strani ove specijalne obuke. Onaj ko je prožet osećanjem sigurnosti i samopouzdanja, ko može jasno da gleda u šumskoj tmuni, ko može da prodre u tajne šume, taj se neće kolebati ni u jednom trenutku teškoća, usamljenosti, neizvesnosti, iznenađenja, kao ni u slučajevima kada šuma pojačava faktore koji su u stanju da poljuljaju moral vojnika.

Kod starešina i vojnika treba razvijati duh inicijative, samostalnosti, preduzimljivosti i agresivnosti. Svaki treba da bude prožet težnjom da uvek napada, bez obzira na situaciju, i to da se baci na neprijatelja pre no što ovaj uspe da pređe u napad. Postupajući tako, borbu će odlučivati u svoju korist i brojno slabije i tehnički lošije opremljene jedinice. Ovo najbolje potvrđuje naš Narodnooslobodilački rat. Kod ljudstva treba takođe razvijati kako sposobnost da neprijatelja iznenadi tako i duh predostrožnosti.

U šumama koje se nalaze na važnim pravcima trupa treba da upozna sve njene delove, svaku stazicu i šumski put, svaki proplanak i prosek, svako mesto pogodno za osmatranje. Ako se šuma ovako upozna, onda ona ne samo da neće otežavati rad, već će čak omogućiti da se od nje izvuku koristi.

Taktičke vežbe na karti ili ratne igre na delovima pokrivenim šumom svakako doprinose mnogo obuci, ali ni izdaleka ne pružaju svu korist kao taktička vežbanja i putovanja na šumskom zemljištu. Komande i škole često zaziru od takvih vežbi jer, navodno, ne daju onu korist kao na nepokrivenom zemljištu, pošto nema mogućnosti osmatranja, otežano je izviđanje itd. Međutim da stvar ne stoji tako najbolje će pokazati ovaj primer:

U toku Drugog svetskog rata komanda nemačke 20 planinske armije u Finskoj obrazovala je u Rovanijeniju posebnu školu u kojoj je obučavala u šumskoj i zimskoj taktici ne samo svoj već i ostali starešinski sastav Istočnog fronta. S potpunim opravdanjem se postavlja pitanje da li takva škola ne bi imala svoje mesto još u mirno doba i kod nas, s tim da se u njoj vrši obuka starešina u šumskoj, planinskoj, kraškoj (utoliko pre što je kod nas skoro 60% zemljišta ovakvog karaktera) zimskoj a eventualno i partizanskoj taktici a koji bi stečena iskustva preneli na celu Armiju.

Od izvanredne važnosti je osposobiti pešadiju, namenjenju za dejstva u šumi da brzo otvori vatru i da sigurno pogada, jer se ciljevi pojavljuju iznenadno, slabo su vidljivi, mali su i brzo iščezavaju. Onaj koji promaši izlaže

se opasnosti da bude pogođen. Sve ovo ukazuje na to da za dejstvo u šumi nastavu gađanja treba izvoditi naročito brižljivo i po posebnim metodama. Neophodno je vežbati ljudstvo da se brzo snađe kada se pojave ciljevi u pokretu. Često će biti potrebno da se vatra otvori iz stojećeg stava bez naslona.

Obuka u bliskoj borbi dobija izvanrednu važnost, jer se uništenje neprijatelja u šumi postiže najčešće ovom borbom, a protivničke strane vrlo često iznenadno naleću jedna na drugu. Borac u šumi mora zbog toga da bude dobro obučan u upotrebi ručne bombe, pištolja, automata, puške, ašova, sekire i sl.

Obuku u orijentaciji treba organizovati na što široj osnovi, imajući pritom u vidu izlaganja u odeljku VI.

Naročito treba vežbati i vaspitavati borca na što veću pažljivost i budnost; on treba da stekne osobine svojstvene lovcu. Oči i uši treba da su mu na neprekidnoj oprezi. Ni najmanji pokret ili šum ne sme da ostane nezapažen. Jedinicu, koja nije oprezna i budna neprijatelj lako iznenađuje i uništava.

Postizanje *nečujnosti* mora da bude važan cilj obuke. Treba težiti da neprijatelj ne otkrije trupu čak ni okom, akamoli uhom. Svaki zvuk koji je tuđ šumskoj tišini pobuđuje neprijatelja na oprezu; njegovo čulo sluha, zbog ograničene vidljivosti, naročito je napregnuto. Zbog toga je neophodno trupu planski vežbati nečujnom kretanju, šaputanju i tihom prenošenju zapovesti.

Pošto se navikavanje na šumu i njeno pravilno korišćenje za vojne ciljeve ne može steći za kratko vreme, jer se radi manje o obuci nego o vaspitanju, potrebno je upoznavanje šume staviti na širu osnovu no što je vojna obuka za vreme obaveznog vojnog roka ili pri pozivu vojnih obveznika na vežbu. Takvu širu osnovu, svakako, predstavlja vanarmisko vojno vaspitanje i sportske organizacije (izvidnici, planinari i sl.).

U Finskoj je veoma omiljeno krstarenje šumama, naročito nepoznatim pravcima, uz primenu svakovrsne orijentacije. Time se broj dobrih poznavalaca šume znatno povećava, a njih ima i inače mnogo jer šume predstavljaju glavno bogatstvo Finske pa samim tim i poziv mnogih Finaca. Time se može i objasniti da su Finci mogli tako uspešno iskoristiti osobine šume u toku rata.

III

KARAKTERISTIKE UPOTREBE ZDRUŽENIH JEDINICA POJEDINIH RODOVA, SLUŽBI I SREDSTAVA

1) OPERATIVNE I VIŠE TAKTIČKE JEDINICE U ŠUMAMA

Prilikom izlaganja opštih osobina šuma ukazano je na činjenicu da šuma umanjuje kapacitet prostorije u pogledu angažovanja jedinica. Ona se suprotstavlja masovnosti, broju i tehnici predviđenoj za manevarsko zemljište, a izdiže kvalitet čoveka i jedinice. S obzirom na ove činjenice, u zoni, u koju bi se pod običnim prilikama možda uputila armija, u šumskim predelima postići će se dovoljna zasićenost trupama ako se u nju uputi korpus, možda čak i divizija, a korpusna zona biće obično dovoljno zasićena ako se na njoj nalazi divizija ili samostalna brigada. Ovakvo stanje jasno pokazuje da će i operativni značaj pod takvim prilikama dobijati korpusi ili divizije, a ponekad i samostalne brigade.

Ova činjenica i navodi izvesne države da formiraju specijalne jedinice namenjene za dejstvo u šumi (kao i za planinsko i kraško zemljište) u samostalne brigade kao što su, naprimer, to radile Italija, bivša Austrija i bivša Jugoslavija. 1942 godine Finska je otpočela preformiranje svojih divizija u samostalne brigade, a američka jedinica koja je u prošlom ratu dejstvovala u Burmi bila je,

takođe, brigadnog sastava. Burma i Finska imaju i danas armiju formiranu u brigade. Treba najzad konstatovati da su se i u toku Narodnooslobodilačkog rata jedinice brigadne jačine (jače brigade ili partizanske divizije koje su bile manjeg brojnog stanja 4—5.000 boraca), pokazale kao naročito podesne za manevarsko ratovanje na pošumljenim oblastima. I danas mnogi strani vojni stručnjaci i pisci preporučuju brigade kao naročito podesne formacije za ratovanje u šumama. No takva brigada mora biti što pokretljivija da bi mogla dejstvovati i manevrovati ne samo po šumskim putevima i stazama, već i van njih. To će se postići ako ona bude oslobođena mnogobrojne artiljerije, i ako je dotur prvenstveno baziran na vazдушnom transportu (spuštanjem tereta padobranima i helikopterima). Ukoliko ovo nije moguće treba prići elastičnijoj kombinaciji vazdušnog, automobilskog, stočnog i nosačkog transporta. Brigade mogu biti i neposredno u sastavu korpusa, a pojedine čak i neposredno u sastavu armije.

Činjenica da šuma cepa sastave jedinica i da traži njihovo osamostaljenje daće poseban pečat kako marševskim, tako i borbenim porcima korpusa, divizija i samostalnih brigada. Ovo utoliko pre što u šumi gubi u svojoj važnosti artiljerija kao tipični predstavnik vatrene snage, tj. onaj elemenat koji pod običnim prilikama pretstavlja kohezionu snagu za jedinice i koji služi komandovanju kao važan elemenat za uticanje na tok borbe i za manevrovanje na jednom širem frontu. Pod takvim okolnostima korpusni i diviziski sastav moraće se improvizovano decentralizovati na pukove stvarajući odgovarajući broj samostalnih brigada, odnosno odreda (pukovske borbene grupe — combat team). Na taj način dobiće se jedinice slabijeg brojnog stanja, koje su se, kao što je napred rečeno, i u toku Narodnooslobodilačkog rata pokazale kao jedino podesne za ratovanje pod ovakvim prilikama. Pri tome, u sastav takvih grupacija treba da uđe samo ona artiljerija koja će moći da se upotrebi bilo zbog svoje podesnosti za neposredna gađanja, bilo zbog pokretljivosti i strmine putanje za posredna gađanja. Ostatak artiljerije mo-

raće da se drži dalje pozadi za tučenje prilaza šumama, raskrsnica, puteva itd. Razume se da će komandant jedinice, iako ima artiljeriju pod neposrednom komandom, moći slabije da utiče na tok borbe. Prema tome, u rukama komandovanja za uticanje na tok borbe nalaziće se uglavnom samo drugi ešeloni, odnosno rezerve.

Oklopne jedinice će retko moći da se upotrebe za akcije operativnog značaja. One će morati da se zadovolje skromnijim zadacima taktičkog opsega neposrednom podrškom pešadije u manjim grupama. Vazduhoplovstvo može, međutim, zameniti sa puno uspeha artiljeriju operativnih i viših taktičkih jedinica.

S obzirom da je kapacitet šumskih staza i putića jedva dovoljan za jedan ojačani streljački bataljon, izlazi da bataljon predstavlja i osnovnu udarnu snagu i da ga, prema tome, treba u dovoljnoj meri osamostaliti.

Borbeni poredak u šumi biće decentralisan na veći broj kolona (napad), odvojenih rejona, odnosno čvorova (odbrana), a drugi ešeloni, odnosno rezerve, biće zadržani na važnim raskrsnicama puteva.

Prirodno, bilo bi sasvim proizvoljno precizirati izvesne norme u pogledu širine i dubine borbenih poredaka, jer oni zavise od broja i kvaliteta puteva koji se nalaze u dotičnoj šumskoj zoni.

Neizvesna situacija i moguća iznenađenja, koja karakterišu operacije u šumi, nalažu da se osigura potrebna dubina borbenog poretka, koja je izražena u jačini drugih ešelona i rezervi, kao i u njihovom većem otstojanju od prvog ešelona. No ovo se odnosi samo na rezerve operativnih jedinica, a tu se mogu računati i divizije pa čak i brigade ako dejstvuju na pravcima operativnog značaja — što će biti najčešći slučaj. Rezerve taktičkog značaja moraće, međutim, da budu dovoljno približene da bi se mogle upotrebiti u borbi koja iznenadno otpočinje i kratko traje. Komandantima jedinica na pravcima operativnog značaja treba obezbediti i dovoljne vazduhoplovne snage za podršku.

Borbeni poredak korpusa, divizije i samostalne brigade sastojaće se, obično, iz dva ešelona. Tenkovska i

PT rezerva biće najčešće slabijeg sastava, a ponekad ih neće ni biti. Pukovske artiljerijske grupe biće vrlo često slabijeg sastava, a za račun prateće artiljerije.

U svakom slučaju treba nastojati da rezerva, pored pešadije, ima u svom sastavu i pionire koji u šumi imaju izvanredno veliku važnost.

Oprema svih rodova namenjenih za borbu u šumi ima izvesne specifičnosti, koje zahtevaju:

— davanje većih količina sredstava za orijentaciju, a naročito busola;

— da se obezbedi veći broj inženjerskih mašina, a naročito motornih testera i mašina za izgradnju puteva kao i da se u inženjerskom alatu predvide veće količine drvodeljskog alata;

— upotrebu odela sivkasto-zelenkaste boje, ili, ako ovog nema, upotrebu specijalnog maskirnog odela ili ogrtača;

— zbog velikog siromaštva šumskih predela u raznim objektima koji služe za snabdevanje trupa moraće da se obezbedi dovoljan broj pekarnica, kupatila, kuhinja i sl., a u šumama na krasu i sredstva za snabdevanje, prečišćavanje i čuvanje vode;

— u cilju postizanja nečujnog kretanja patrola, delovi koji imaju da dejstvuju sa iznenađenjem i partizanskih jedinica, preporučuje se upotreba opanaka, gumenih cipela ili obavljanje običnih cipela krpama i sl. Metalne predmete (čaturice, porcije, noževe i sl.) obavijati krpama, a pri akcijama u kojima je nečujnost u približavanju od naročite važnosti uopšte ih ne nositi sobom.

2) PEŠADIJA

Ratna iskustva nam ukazuju da se uspeh u borbi mogao najbolje osigurati dobrom organizacijom sadejstva svih rodova vojske. Ovo je u celosti još jednom potvrdilo iskustvo Drugog svetskog rata u kome se videlo da je zabluda očekivati uspeh suviše izrazitim oslanjanjem na dejstvo jednoga roda kao što je bio slučaj sa oklopnim

jedinicama. Treba međutim podvući da su se u izvesnim vremenskim periodima pojedini rodovi ipak isticali u odnosu na ostale, kao naprimer konjica u feudalno doba, pešadija u XIX veku, artiljerija u jednom periodu Prvog svetskog rata. Mnogi vojni teoretičari, kao naprimer Lidell Hart, Fuller, Guderijan, Mikše itd., smatraju da su oklopne jedinice bile ona snaga koja je u Drugom svetskom ratu suvereno vladala bojištem i da su ostali rodovi imali, a da imaju i sada, samo drugostepenu — pomoćnu ulogu. Mnogi savremenici (naprimer Mikše u svojoj knjizi »Atomska taktika«) očekuju da će ubuduće ulogu glavne i presudne borbene snage zauzeti atomsko naoružanje.

Na pošumljenom zemljištu, naročito ako se radi o velikim prostranstvima, pešadija je od vajkada zauzimala najvažnije mesto. To se nije promenilo ni u savremeno doba. Ona je po svome naoružanju, načinu kretanja i borbe, najefikasniji rod vojske. Zbog svoje masovnosti i prilagođavanja savremenim uslovima borbe takvo mesto zauzima i pod normalnim uslovima ali to dolazi još više do izražaja u prostranim šumama jer one u velikoj meri otežavaju rad onih rodova koji podržavaju dejstvo pešadije. Zbog toga pešadija mora biti svesna da će se prvenstveno oslanjati na svoje snage i sredstva i da će skoro uvek morati da primi na sebe gotovo svu težinu borbe. S obzirom na izneto pešadija mora biti organizovana tako, da se osloni prvenstveno na vatrenu podršku sopstvenog naoružanja, a sem toga da bude formirana tako da bi mogla vršiti i manevar sopstvenim sredstvima. Ako budu ostvareni ovi zahtevi pešadija će moći uspešno da dejstvuje i po ispresecanom zemljištu, moći će uspešno da se suprotstavlja i napadima oklopnih jedinica (obrazovanje izolovanih ostrva otpora), a sem toga ovakva organizacija će najbolje odgovarati i u slučaju ako budu upotrebljena termonuklearna sredstva.

Pošto je brisani prostor u šumi mali (svega oko 50—200 metara) to i celokupno naoružanje gubi u svojoj vatrenoj snazi. Od ovoga čini izuzetak *automat* koji je izvanredno pogodno oružje specijalno u šumi, jer je inače njegova efikasna vatra izvodljiva samo do 200 m. Kako su

sudari u šumi kratki i izvode se u masivnijim strojevima, to se automatima može za najkraće vreme ispoljiti vrlo jak vatreni efekat. Njihova pogodnost je i u tome što se mogu upotrebiti iz stojećeg stava, za gađanje sa drveća, za prepade i zasede. Punu svoju vrednost automat je pokazao u toku Rusko-finskog rata u zimu 1939—40 godine. Finska armija je već tada bila naoružana automatima, dok Sovjeti njima još nisu raspolagali. To je davalo finskim jedinicama izvanredno preimućstvo pa, pored ostalog, i tome treba pripisati uspešan otpor, i pobede koje su Finci izvojevali u Srednjoj Kareliji. Posle takvih iskustava Sovjeti su pribegli širokoj primeni automata, pa su do- cnije, u ratu protiv Nemaca u borbama u šumi upotre- bljavali čak i bataljone automatičara.

Puška, takođe, zadržava svoju važnost, jer je njome najlakše prenošenje vatre na ciljeve koji se u šumi izne- nadno pojavljuju i brzo iščezavaju. Ona dolazi do punog izražaja sa nožem u borbi prsa u prsa koja je u šumi vrlo česta.

Pošto na pošumljenom zemljištu može da dođe do prvenstvenog izražaja vatra individualnih strelaca to sva- kako imaju preimućstvo poluautomatske ili automatske puške. Zbog toga i treba težiti da se povećanje vatrene moći jedinica postigne pre svega pojačanjem vatrene moći strelaca, a manje povećanjem vatrene moći zajedničkog (teškog) naoružanja. Potrebu za takvim povećanjem va- trene moći imperativno nalažu i savremene prilike uopšte, a naročito ako jedinice budu dejstvovale pod uslovima termonuklearne opasnosti. Ova potreba se izrazito oseća u prostranim šumama.

Snajperisti igraju važnu ulogu, naročito ako dođe do izvesne stabilizacije. Blagodareći njihovoj veštini gađanja oni će moći uspešno da dejstvuju ne samo na ciljeve koji se brzo pojavljuju i nestaju, već i na male ciljeve kojima obiluje šuma zbog širokih mogućnosti zaklanjanja i ma- skiranja.

Ručna bomba je vrlo efikasna u bliskoj borbi, pro- izvodi jak moralni utisak i može se brzo upotrebiti. Ručna bomba sa drškom nije podesna pošto zbog grana ne može

da se baca na dovoljnu daljinu, a može čak i da se zakači o granu.

Tromblonska (puščana) bomba pokazala se, takođe, kao vrlo efikasna u šumi.

Puškomitraljezi i mitraljezi gube mnogo od svoje vatrene moći, jer se ne mogu upotrebiti na većim otstojanjima.

Mitraljezi će morati redovno da se nalaze u streljačkim četama prvog ešelona. Njihova vatra moći će u potpunosti da se iskoristi za flankirno i uzdužno dejstvo na upadnim i ispadnim uglovima proplanaka i ivica šume, na prelomima preseka, na krivinama puteva itd. Pod takvim okolnostima dejstvo će se ponekad pojačati i time ako se postave na specijalne platforme na drveću (odbrana).

Minobacači će često biti jedini koji će pešadiji moći da pruže pomoć posrednim gađanjem. Oni će biti najčešće jedina vatrena snaga kojom će komandanti bataljona, eventualno i pukova (brigada), moći da izraze svoj uticaj na tok borbe. Zbog toga će ova oruđa u većini slučajeva biti jedina koja neće morati da budu podeljena na podređene jedinice.

Pukovska artiljerija i protivtenkovska oruđa primenjivaće se ređe kao protivtenkovska sredstva zbog teškoće upotrebe oklopnih snaga u šumi. Zato će se ovi topovi naročito upotrebiti za dejstvo na utvrđene vatrene tačke i blokhauze, za neposredno gađanje masivnijih strojeva i sl.

Na ovaj način upotrebljavaće se i *bestrzajni topovi* koji će uspešno zamenjivati prateće topove jer su ovi prilično teški za pokret kroz šume koje se mahom nalaze na planinskom, kraškom ili močvarnom zemljištu. Slaba strana ovih oruđa je reaktivno dejstvo barutnih gasova zbog čega će uvek morati da se traži dovoljno slobodnog prostora pozadi oruđa a što će ponekad biti dosta teško, naročito u gušćim šumama.

Protivtenkovski bacači koristiće se prvenstveno u protivtenkovskim zasedama. Svojim brizantnim zrnom ovi bacači moći će da se upotrebe i za dejstvo na žive ciljeve,

naročito ako su u masivnim strojevima, zatim za zasede i prepade i sl., a sve to pod uslovom da ima dovoljno brisanog prostora na 100—200 m.

Minobacači (81—82 m/m) i bestrzajna oruđa predstavljaju izvanredna prateća oruđa koja omogućavaju pešadiji veliku pokretljivost pod uslovom da se raspolaze dovoljnom količinom municije. U slučaju da prenos municije mora da se obezbedi tovarnim ili dvokoličnim transportom bolje je imati manji broj oruđa ali ako je dotur obezbeđen vazдушnim putem, ili automobilskim transportom, onda će biti obratno.

Protivpešadiske mine nagaznog i poteznog tipa upotrebljavaće se češće nego u običnim prilikama zato što je neprijatelj upućen na kretanje dosta određenim pravcima, zbog širokih uslova za maskiranje, kao i zbog lakšeg ukopavanja (mekše tle).

Smučarske jedinice mogu se veoma korisno upotrebiti za operacije na pošumljenom zemljištu jer se na taj način povećava pokretljivost jedinica naročito van puteva. Neosporno je međutim da kretanje u planinskim šumama zahteva veću tehničku izvežbanost smučara. Blagodareći smučarima Finci su uspešno odolevali nastupanju Sovjeta u Srednjoj Kareliji 1939/40 godine.

Borbeni poredak pešadije u šumi treba da omogući razvijanje što jače vatre za što kraće vreme, čvrsto održavanje međusobne veze, sigurnost međuprostora od mogućeg ubacivanja (provlačenja) neprijateljskih delova i sigurnost od iznenađenja.

Ovi zahtevi moći će da budu zadovoljeni: isturanjem što većeg broja automatskog naoružanja u čete prve linije; prikupljenijim strojevima prvog ešelona i rezervi podešnim za borbu u sve strane; osmatranjem međuprostora; ostavljanjem dovoljno jake snage u rezervi na mestu odakle će moći da bude upotrebljena kako na pravcima potčinjenih jedinica, tako i prema međuprostorima. Ostavljanje PT sredstava u rezervi biće opravdano samo onda ako neprijatelj može upotrebiti svoja oklopna sredstva, što će biti najverovatnije duž boljih puteva i proseka.

Prikupljeno kretanje više starešina treba izbegavati zbog opasnosti od snajperista na drveću koji će vrebati naročito njih.

Da bi se u okviru pešadiskih jedinica ostvarila vatrena podrška sopstvenim sredstvima i da bi se omogućio što bolji manevar bilo bi sa gledišta borbenih dejstava u šumi potrebno da se usvoje i odgovarajuće stalne organizacione forme.

Streljačko odeljenje trebalo bi da se sastoji od 11 vojnika: 1 komandir — podoficir naoružan automatom, zamjenik komandira — desetar naoružan snajperom, i tri grupe i to tako da jezgro jedne grupe pretstavlja puškomitraljez, a drugih dveju automat. Ostali strelci bi trebalo da budu naoružani puškama ili još bolje poluautomatskim ili automatskim puškama. Vođa svake grupe trebalo bi da bude čina razvodnika (puškomitraljezac i automatičari). Na ovaj način obezbedila bi se znatna vatrena moć odeljenja, a sem toga stvorili bi se osnovi za manevrovanje i u okviru samog odeljenja jer bi svaka grupa predstavljala posebnu udarnu jedinicu sposobnu za delovanje na kraćem otstojanju. Dok bi puškomitraljeska grupa predstavljala vatreni oslonac, automatičarsko-streljačke grupe služile bi za izvršenje manevra. Ovakva formacija bila bi podesna i za patrolnu službu, organizovanje zaseda, za organizovanje osmatračkih stanica i t.sl. Takva organizacija odeljenja, ukoliko se ne bi usvojila kao opšti princip, mogla bi da se usvoji kao improvizaciona mera u slučaju da je jedna jedinica upućena za duže vreme u šumsku zonu.

Streljački vod bi se mogao sastojati iz tri odeljenja, ali bi uz komandira odeljenja trebalo predvideti 1 održača veze i 1 strelca sa ručnim pt bacačem ne toliko u cilju protivtenkovske odbrane koliko kao pokretljivo teško protivpešadisko oružje i kao oružje za rušenje bunkera na koje će se često naići u šumi.

Pešadiska četa trebalo bi da ima pored tri pešadiska voda još i jedan prateći vod (2 mitraljeza, 2 minobacača 82 m/m, 2 laka bestrzajna oruđa i 3 ručna pt bacača). Time četa dobija odgovarajuću samostalnost, vatrenu moć, snagu

za obrazovanje vatrene baze, kao i mogućnost manevra streljačkih vodova sa osloncem na vatrenu bazu. Ovakvom formacijskom merom obezbeđuje se i isturanje mitraljeza u streljački stroj. Na taj način mitraljezi se uopšte ne bi nalazili u okviru bataljona, dok bi u bataljonu bio manji broj minobacača.

Ostale pešadijske jedinice (bataljon, puk — brigada) mogle bi ostati u već uobičajenim formacijskim okvirima.

3) ARTILJERIJA

Na pošumljenom zemljištu artiljerija nailazi na ozbiljne prepreke i ograničenu upotrebu, a ponekad se uopšte neće moći koristiti. To je posledica:

— slabe mogućnosti osmatranja kako sa zemlje, tako i iz vazduha;

— slabe mogućnosti za postavljanje i ograničeno polje dejstva;

— umanjenje efikasnosti zrna (prevremeno rasprskavanje);

— otežanog pokreta zbog gustine šume i prirode zemljišta što čak i brdskoj artiljeriji otežava pokret van puteva.

Iz navedenih razloga artiljeriji će se za otvaranje vatre morati da dâ više vremena, ukoliko je to uopšte moguće, jer se u šumi sudari događaju većinom iznenadno, a borbeni dejstva odvijaju brzo i traju mahom kratko vreme.

Ako artiljerija ne bude imala dovoljno vremena za pripremu može se lako desiti da nastradaju i sopstvene trupe od nje. Ovo se desilo naprimer 22 avgusta 1914 g. francuskom 1 kolonijalnom puku koji je stupio iznenadno, sa 500 m udaljenja, u borbu u šumi koja razdvaja Sen Vensen od Nefšatoa u belgiskom Luksemburgu. Artiljerija je žurno izašla na položaj i otvorila vatru ne znajući gde se nalazi sopstvena pešadija, tako da su sva zrna padala u njen borbeni poredak.

Ukoliko je vertikalna moć manevrovanja putanjama veća utoliko je oruđe podesnije za rad u šumi. Brdski top i brdska haubica su podesni za dejstva u šumama i zbog lakše pokretljivosti.

Pukovska artiljerija koristiće se za neposredna gađanja i praćenje pešadije. Pojedina oruđa pridavaće se čak i streljačkim četama.

Diviziska artiljerija, ukoliko je za to podesna, mahom će biti podeljena na pukove, a često čak i na bataljone, sa proračunom da će najčešće biti upotrebljena za neposredna gađanja. PAG-ovi će se, prema tome, retko pojavljivati. Ostatak artiljerije, nepodesan zbog položenosti svoje putanje ili zbog slabe pokretljivosti, treba ostaviti u grupi DAG, koja će, kao i grupa KAG, obično biti više povučena unazad i imati zadatak da tuče prilaze šumama, proplanke, puteve, raskrsnice i sl.

Naravno, ukoliko protivničke strane budu imale dovoljno vremena za organizaciju upotrebe artiljerije i njenog komandovanja, utoliko će grupisanje moći da se približi onome pod normalnim prilikama. Ovo će biti naročito slučaj kod branioca. U tom slučaju će i efikasnost dejstva artiljerije biti veća. Na pošumljenoj zoni Kareliške Prevlake Crvena armija je mogla kako u 1940 godini (mesec mart), tako i u 1944 godini da ostvari masovno grupisanje artiljerije prema statičkoj odbrani Finaca na Mannerhajmovoju liniji i da stvori preduslove za proboj fronta. Istina, i tada je težište akcije bilo bliže obalskom pojasu gde su šume više proređene.

Primena načina i sredstava, koji su u upotrebi za artiljerijsko izviđanje i osmatranje pod običnim prilikama, ne daje dovoljne rezultate u šumi. Zbog toga će morati da se preduzmu sledeće mere:

— izvršiti odgovarajuće pripreme pre početka svakog izviđačkog i osmatračkog zadatka s tim da budu ove pripreme detaljnije i brižljivije nego pod običnim prilikama;

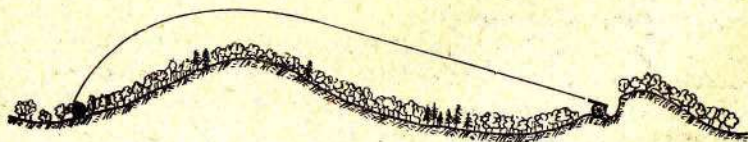
— pojačati izviđačko-osmatrački aparat;

— organizovati gušću mrežu artiljerijskih osmatračnica, pri kojoj će biti naročito česta primena istaknutih osmatračnica;

- obezbediti više vremena za artiljerisko izviđanje;
- gađanja vršiti, po mogućstvu, sa izvršenom topografskom organizacijom zemljišta;
- preduzeti specijalne mere za obeležavanje prednjih linija sopstvenog rasporeda (vatrometna sredstva, dim, bele oznake na drveću, sečenje grana i kore stabla);
- obezbediti, kadkod je moguće, artiljeriske avione za korekturu vatre iako je i njihovo osmatranje ograničeno, jer će oni ipak dati bolje rezultate nego ostala sredstva osmatranja.

Da bi se omogućio rad artiljerije u šumama, a naročito u šumama na važnim operaciskim pravcima, neophodno je da se raspolaze odgovarajućim kartama krupne razmere (1:50.000 ili, još bolje, 1:25.000). Isto tako biće od velike koristi za celishodnu upotrebu artiljerije ako je još u mirno doba izvršena topografska organizacija bar najvažnijih šumskih pojaseva.

Vatrene položaje baterija treba birati prvenstveno tamo gde nisu potrebni radovi na raščišćavanju ili gde su oni najmanji. To može dovesti ponekad do toga da se artiljerija postavi na ona mesta koja ne odgovaraju u potpunosti zadatku i sa kojih nije moguće ispoljiti najveću efikasnost vatre. Ovo se, međutim, može postepeno ispravljati. Za vatrene položaje pogodne su prednje padine prvih uzastopnih kosa, jer takva mesta iziskuju najmanju seču šume (skica br. 1).

Skica br. 1

U džunglama su Japanci, s obzirom na teškoće pri postavljanju artiljerije na vatrene položaje, a u težnji za što boljim maskiranjem, kao i zbog teškog dotura municije, postavljali svoja artiljeriska oruđa najčešće pojed-

načno, ponekad po vodovima, a ređe po baterijama. Vrlo često su primenjivali snajperska i zasedna artiljeriska oruđa.

Mesta ostalih delova (prednjaka, tovarnih grla, odeljenja i vodova borbenih potreba) treba određivati prvenstveno pored puteva i staza tako da su zaklonjena šumom i da im je omogućena laka i brza veza sa pozadinom i baterijom.

Pri svome razvoju artiljerija će biti mahom vezana za puteve. Kako su, međutim, baš oni pod najjačom vatom neprijatelja, to će i ova činjenica usporavati intervenciju artiljerije.

U pogledu izvršenja gađanja u šumama se pojavljuju sledeće osobenosti:

— Gađanja za uništenje retko će moći da budu primenjena, jer je uništenje zbog slabih uslova osmatranja teže izvodljivo; skoro redovno će se primenjivati samo gađanja za neutralisanje.

— Način izvršenja gađanja biće češći u vidu izolovanih akcija baterija, vodova, pa i pojedinih oruđa; ređe će moći da se ostvare jače koncentracije vatre, iako njima treba težiti.

Nepokretna zaprečna vatra naći će primene, pošto se ne vrši na neki određeni cilj, već na jednu unapred određenu liniju. Ona, međutim, neće moći da bude na tako bliskom otstojanju ispred pešadije kao u običnim prilikama, jer bi u tom slučaju sopstvena pešadija bila izložena ovoj vatri usled prevremenog rasprskavanja zrna. To znači da će zona sigurnosti biti veća nego pod običnim prilikama. Kolika će ona biti, zavisi od strmine padnog dela putanje i moraće da se proračuna za svaki konkretni slučaj. Zona sigurnosti minobacačke vatre biće, međutim, usled velike strmine padnog dela putanje, veoma bliska normalnoj.

— Vatreni val po svome mehanizmu gađanja mogao bi naći primenu u šumi ali kao i kod nepokretne zaprečne vatre, da se nalazi na znatno većem udaljenju od sopstvene pešadije, što je najkrupniji nedostatak, jer je poznato da je dejstvo vatrenog vala samo onda uspešno ako peša-

dija sledi neposredno za zrnima. Ova činjenica ne isključuje primenu ovog načina podrške napada, koji će se u izvesnim slučajevima ipak moći primeniti.

— Uznemiravajuća gađanja upotrebljavaće se redovno na komunikacije, za koje će biti stalno vezan celokupan saobraćaj.

— Kontrabatiranje će se izvoditi u manjem obimu, jer je upotreba artiljerije i za jednu i za drugu stranu jako otežana.

— Daljni vatreni napad primenjivaće se često radi nanošenja gubitaka kolonama na pristupima šume i na putevima u šumama koji predstavljaju prave tesnace.

— Postupne koncentracije vatre moći će da budu primenjene samo u slučajevima ako bude organizovano efikasno osmatranje (avioni) i veza sa sopstvenim trupama. Pošto je i jedno i drugo teško obezbediti, znači da će se ovakav način primenjivati sa znatnim teškoćama.

Zbog iznetih otežavajućih okolnosti, koje proizilaze iz specijalnih uslova koje nameće šuma, i u vezi s tim, specijalnog načina dejstva pešadije, borba artiljerije imaće naročitu fizionomiju. No, u ovom pogledu se ne može govoriti o nekim ustaljenim formama, jer će se ta fizionomija menjati — prema promenljivim okolnostima situacije. Može se, prema tome, konstatovati da će intervencija artiljerije moći da se ostvari samo od slučaja do slučaja i u malom obimu. Za vreme dejstva u dubokoj šumi podrška pešadiji od strane artiljerije biće svedena na veoma malu meru, i najvećim delom ograničena na oruđa za neposredno gađanje.¹⁾

¹⁾ Francuski kapetan Vilat u svojoj knjizi »Geografski uslovi rata« (Robert Villate: Les Conditions géographiques de la guerre« strana 191 i 192) ovako opisuje situaciju francuskog 21 korpusa 25 avgusta 1914 godine u Argonskoj šumi: »Sve jedinice korpusa su izmešane: lovci, kolonijalci, pešaci. Situaciju jedinica je teško utvrditi, nemoguće je saznati gde se ove nalaze, starešine nisu u mogućnosti da održavaju određeni pravac dejstva i ne znaju šta se događa u prednjim linijama. Obe protivničke strane zastale su iako pokazuju hrabrost i upornost. Napadi koje su 26 avgusta vodili 17, 21 i 158 pešadiski puk sastojali su se iz uzastopnih protivnapada, neprekidnog puškaranja na nevidljivog neprijatelja;

4) OKLOPNE JEDINICE

Velike pošumljene prostorije predstavljaju ozbiljnu prepreku oklopnim jedinicama. Time nije rečeno da oklopna vozila uopšte ne mogu dejstvovati u šumi, već da se neće moći primeniti masovnost, brzina i iznenađenje, bitni uslovi za zamašnije uspehe ovih borbenih sredstava, odnosno za njihovu operativnu upotrebu.

Oklopne jedinice vezane su u šumama, uglavnom, za puteve i proseke jer je dejstvo u dubini šume skopčano sa velikim teškoćama kako u pogledu kretanja, tako i u pogledu borbe. Jedino se kroz veoma mladu šumu i šiprag mogu kretati tenkovi. Posade tenkova u šumi imaju vrlo malu preglednost i ne vide skoro ništa. Pri tome se i običnim borcima, ako koriste povoljne uslove maskiranja, pružaju velike mogućnosti uspešne borbe protiv tenkova, jer se mogu lako podvući u mrtvi ugao oklopnih vozila i uništiti ih svežnjevima ručnih bombi, ili zapaliti benzinskim flašama.

Retki putevi mogu vrlo lako da se zatvore PT minama i drugim PT sredstvima.

Podilaženje tenkova može vrlo lako da bude otkriveno brujanjem motora koje se u šumi znatno pojačava. Jedino jaka pešadiska i artiljeriska vatra i zujanje niskotelećih aviona mogu donekle maskirati prisustvo tenkova.

S druge strane, treba istaći da tenkovi u šumi mogu proizvesti veliko moralno dejstvo na neprijatelja.

Ukoliko bude moguće da se oklopna vozila ipak upotrebe, kao što je bio, naprimer, slučaj u Rusko-finskom

zrna lete sa svih strana, tako da se zapravo ne zna gde je neprijatelj, a gde sopstvene trupe. I Nemci i Francuzi dovode pod zaštitom drveća pojedina artiljeriska oruđa u prve linije u nadi da će lakše postići uspeh blagodareći moralnom dejstvu neposrednog gađanja i jake detonacije. To je sve što je mogla da učini artiljerija. Jer, kuda je mogla da gađa artiljerija postavljena na položaje van šume u ovom velikom prostranstvu kruna drveća koje nadvišavaju samo poneka gorostasna stabla? Na koje ciljeve? Kako utvrditi nestalnu prednju liniju pešaka koji puze od jednog drveta do drugog, u dubokoj šumi bez proplanaka i proseka, a koji bi im omogućili da kažu »evo nas ovde«.

ratu, na Istočnom i Zapadnom frontu kao i u borbama u džunglama, ona će se kretati u borbenim porecima pešadije ili neposredno (50—100 m) iza prednjih delova.

Zbog opasnosti od PT strelaca preporučljivo je da se ispred tenkova kreće zastor pešadije. Da bi ih tenkovi raspoznali korisno je da vojnici nose na leđima obeležavajuća platna koja danju mogu biti za svaku četvrtu druge boje, tako da bi tenkovi znali ko ih obezbeđuje i koga treba da podržavaju. Po mračnim šumama i noću ova platna moraće da budu bela (fosforescentna).

Pešadija štiti tenkove i samohodne topove, otklanja PT prepreke i zasede, skreće pažnju na opasnost i pokazuje ciljeve.

Zbog povećanih teškoća u kretanju, tenkovima će morati da se dodeljuje češće nego u običnim prilikama inžinjerija.

Blagodareći širokim mogućnostima maskiranja tenkovi će moći vrlo često da se upotrebe pojedinačno ili udvojeno u zasedama, a naročito na okukama i raskrscima puteva kao i na prosecima odakle je moguće uzdužno gađanje puteva odnosno preseka, na ivicama proplana i čistina — naročito za njihovo flankiranje.

Šume mogu služiti i kao skrovišta za tenkove koji su se provukli kroz raspored protivnika da bi dejstvovali kao ubačena jedinica. Na ovaj način tenkovi su vrlo često upotrebljavani na Istočnom frontu kako od strane Nemaca tako i Rusa.

5) INŽINJERIJA

Pionirske jedinice imaće u šumama naročito značajnu ulogu i zbog toga treba jedinice, upućene u šumske predele, kadgod je moguće i više nego pod normalnim uslovima ojačati ovom vrstom inžinjerije. Zadaci koji će se davati pionirima biće sledeći: uklanjanje prepreka, miniranje i razminiranje, zaprečavanje, ulaženje u sastav jurišnih grupa za osvajanje bunkera i blokhausova koji se nisu mogli porušiti artiljerijom; raščišćavanje šume, izra-

da šumskih proseka i osmatračnica, potpomaganje artiljerije u razvoju i izlaženju na VP, gašenje zapaljenih šuma, gradnja i opravka puteva i objekata na njima, u šumama podvodnog i alpskog zemljišta izrada objekata za prelaz barovitih mesta, potoka i kanala s tim da će im kao građa vrlo dobro poslužiti drvo u vidu oblica,¹⁾ izgradnja aerodroma ili mesta za pristajanje helikoptera i sl. Da bi inženjerija mogla da izvršava sve ove zadatke moraće da bude jače snabdevena inženjeriskim mašinama: motornim testerama, kompresorima, buldožerima, grejderima, skreperima, makarama, dizalicama itd.

Upotreba pokretnih odreda za zaprečavanje (POZ-ova), iako će biti ređa, zbog manje mogućnosti masovne upotrebe tenkova, ipak je moguća u okviru viših taktičkih jedinica na važnim raskrsnicama puteva i duž njih. Njihov broj i jačina, međutim, moći će da bude manji (naprimer, 1 POZ na diviziju, a možda čak i korpus). Mnogo češća će biti primena protivpešadiskih mina bilo na putevima, stazama, prosecima, pored njih ili u dubinu šume. One će se moći i odlično maskirati.

Plamenobacačke jedinice daće u pojedinim slučajevima dobre rezultate, naročito pri osvajanju blokhausa i bunkera. No dejstvo plamenobacača može biti i štetno, ako postoji opasnost da se proizvede opšti požar koji može i napadača i branioca da primora na evakuaciju šume. Nastupanje Finaca u leto 1941 godine kroz šume Istočne Karelje (između Ladoškog i Onješskog Jezera) veoma je otežavao dim zapaljenih šuma. U tom pogledu biće naročito opasna upotreba plamenobacača u toku letnjih vrućina u šumama krasa koje su znatno manje vlažne nego ostale šume.

Vodosnabdevačke (hidrotehničke) jedinice naći će svestranu primenu u šumama na krasu.

Maskirne jedinice ređe će biti upotrebljene u šumama. U obzir može doći možda jedino maskiranje važnih komunikacija, i to maskama u vidu kulisa (paravana).

¹⁾ Na Sremskom frontu, u rejonu Šida, izrađeni su na taj način putevi u dužini više kilometara za saobraćaj vozila svih vrsta.

Pontonirske jedinice moraće vrlo često da se upotrebe kako u šumama na ravnicima, koje se mahom nalaze duž raznih vodoteka i barovitog zemljišta, tako i u šumovitim predelima planina koji su često ispresecani rekama. Pošto su i u jednom i drugom slučaju, zbog pošumljenosti, prilazi reci često vrlo teški moraće se ostali rodovi snabdjeti lakim materijalom za prelaz reka na mestima udaljenim od komunikacija jer neće moći da računaju na pomoć pontonira. Jedino u šumama krasa ređe se nailazi na vodene prepreke.

6) KONJICA

Italijanski general Bobio, u napred pomenutoj predratnoj studiji naših zapadnih granica, naročito se zalagao za upotrebu konjice u izviđačke svrhe u tim šumskim predelima. On, između ostalog, kaže: »Za vreme pet godina komandovanja na ovoj granici, u mnogim vežbama, uvek sam osećao potrebu da imam bar jedan eskadron konjice«. Međutim, ratna praksa ga je demantovala jer se u šumama u toku Narodnooslobodilačkog rata vrlo retko pojavljivala izviđačka konjica okupatora, čak i u manjim delovima. Ona je bila suviše izložena iznenadnim dejstvima (zasedama i prepadima) naših partizanskih snaga.

S druge strane, treba imati u vidu vrlo uspešnu primenu jakih konjičkih snaga Crvene armije u prostranim šumama Pripjatskih Močvara. U njima je konjica dejstvovala kao pešadija, kojoj je konj služio kao sredstvo brzog manevrovanja. Sem toga, šuma je služila sovjetskoj konjici kao skrivena osnovica za udare na bokove i pozadinu nemačkih armija koje su dejstvovale južno od ove šumske oblasti (1941 godine nemačka Južna grupa armija — Rundštet), odnosno severno od ove oblasti (proleće 1944 godine — nemačka Centralna grupa armija).

Finci su u toku rata sa Sovjetskim Savezom 1941—44 godine takođe korisno upotrebljavali jednu svoju konjičku brigadu, a naročito u operacijama u Istočnoj Kareliji između Ladoškog i Onješkog Jezera.

Na osnovu svega možemo zaključiti da će konjica i ubuduće koristiti za manevar i kao brzopokretna rezerva, naročito u šumama koje su bogatije komunikacijama. Pri tom će konj služiti samo kao prenosno sredstvo, a konjanici će dejstvovati kao i pešadija.

7) VAZDUHOPLOVSTVO

Rad vazduhoplovstva u šumama je, takođe, veoma otežan tako da njegova snaga ne može doći do punog izražaja. Ove teškoće odražavaju se kako u pogledu izviđačke delatnosti, tako i u pogledu borbenog dejstva jurišnika i bombardera. U pogledu borbenog dejstva avijacija ima ipak izvesna preimućstva nad artiljerijom. Efikasnost vazduhoplovstva biće, naročito, jaka na putevima, prosecima, proplancima i čistinama na kojima stvarno i treba očekivati najveću protivničku aktivnost. No, u ređim šumama i kad opadne lišće akcije vazduhoplovstva moći će da se vrše i na prostorije pod šumom. Razumljivo je da time nije rečeno da se dejstvo na zemaljske ciljeve ne može vršiti i u slučaju ako se oni nalaze u samoj šumi. Ove akcije moraće samo da se vrše bez osmatranja ciljeva, putem označavanja tačaka i prostorija po karti i fotosnimcima na kojima se nalaze ciljevi prikriveni šumom. U tom slučaju dejstvo će se, dakle, vršiti skoro nasumce tako da će imati karakter dejstva na prostorije, koje je najuspešnije ako se primeni bombardovanje u vidu »tepiha«.

Dejstvo avijacije napalm bombama može biti veoma efikasno naročito ako je u pitanju crnogorica ili šuma na kraškom zemljištu koje većinom oskudeva u vlazi. Za vreme bitke kod Dien Bien Fu-a snage Vijetmina prikupile su u šumama, oko ovog utvrđenog logora, mnogobrojne baterije koje su koncentrično dejstvovale na njega. Na njih ni branioci iz uporišta ni vazduhoplovstvo iz delte Crvene Reke nisu mogli uspešno dejstvovati jer im je šuma pružala izvanrednu masku i zaklon. Zbog toga je francusko vazduhoplovstvo pristupilo širokoj primeni napalm

bombi za paljenje šumskoga obruča oko opkoljenog uporišta.

Šume po svojoj prirodi otežavaju pokret, a pogotovu ako se nalaze na planinskom, kraškom ili močvarnom zemljištu. Sem toga kopnena transportna sredstva teško mogu blagovremeno stizati do jedinica kojima su namenjena pošto jedino tovarna stoka može u stopu pratiti ljudstvo. Međutim, takav transport čini jedinice veoma glomaznim i samim tim umanjuje njihovu pokretljivost, a pritom »sam sebe jede« jer se za ishranu stoke ne može obezbediti dovoljno hrane na zemljištu. Zbog toga takav transport mora da angažuje znatan deo kapaciteta za prenos sredstava za sopstvenu ishranu. U takvoj situaciji transportno vazduhoplovstvo i helikopteri mogu učiniti izvanredne usluge. Operacija američke brigade¹⁾ koja se u toku izvesnog perioda Drugog svetskog rata nalazila u Burmi ne bi se mogla ni zamisliti da snabdevanje i evakuaciju ranjenika nije obavljalo vazduhoplovstvo. U periodu kada se brigada nalazila u veoma kritičnoj situaciji bačena je iz vazduha i jedna brdska baterija koja je učinila izvanredne usluge. Francuske snage u Dien Bien Fu-u (12.000 ljudi) ne bi nikako mogle pružiti tako dug otpor da se nisu snabdevale vazdušnim putem.

Protivavionska zaštita manje je potrebna jer šuma pruža trupama veoma efikasnu masku i zaklon. Putevi su, međutim, ipak uočljive linije za vazduhoplovstvo, a ponekad su uvidu iz vazduha izložene i pojedine staze. Na takvim mestima biće potrebna i organizacija efikasne protivavionske odbrane. Francuski vazduhoplovci veoma su se žalili na osetne gubitke koje su trpeli od protivavionskih baterija opremljenih radarskim uređajima za vreme operacija oko Dien Bien Fu-a. Takva oruđa će, međutim, teško pružiti zaštitu na slabo pristupačnim šumskim rejonima. U takvim situacijama lovačka avijacija moći će da pruži bržu i efikasniju zaštitu trupama na zemlji.

¹⁾ Zaključci izvedeni na osnovu knjige »Merill's Marauders«, izdanje Istoriskog odeljenja američkog ministarstva rata, 1946 g.

8) VEZA

Važnost veze u šumi izneta je u delu koji govori o opštim karakteristikama šume, gde je istaknuta neophodnost upotrebe većih količina ovih sredstava. Međutim, i održavanje veze nailazi na teškoće i baš ta činjenica nagoni na prikupljenije poretke i strojeve, kao i na takvo njihovo formiranje, kako bi kolone (otseci — rejoni) bile što sposobnije za samostalni život i borbu.

Radio ostaje i u šumi najvažnije sredstvo veze. Njegov značaj u odnosu na ostala sredstva izdiže se još činjenicom da su kolone (otseci — rejoni) jače podvojene nego pod normalnim prilikama. Domet radiostanica je, međutim, umanjen zbog gustog prorašća i vlage u šumi. Ultrakratke radiostanice, nužna sredstva veze četa, bataljona i baterija, otkazuju skoro potpuno svoje usluge. U tim slučajevima starešine će morati da se služe kuririma, a artijerija telefonom.

Upotreba žičnih veza moguća je kod onih radnji koje se karakterišu statikom: stanovanje, obezbeđenje u mestu, odbrana i sl., iako se podizanje linija ubrzava postojanjem potpora (drveća) za postavljanje kablova. Ove veze su, istina, dobro maskirane od ugleda, ali se lako kidaju lomljenjem grana usled dejstva vatre, kao i akcijama ubačenih neprijateljskih snaga.

Pri akcijama u neprijateljskoj pozadini u cilju kidanja njegovih veza treba uvek oceniti da li će se imati više koristi od kidanja ili od oslušivanja razgovora.

Od *optičkih sredstava* izvanrednu važnost dobijaju obična signalna sredstva: rakete, dim, paljenje vatri.

Upotreba *akustičnih sredstava* moguća je, zbog tišine, na znatna otstojanja ali pri tome treba biti vrlo obazriv, tj. paziti da zvuk bude umerene jačine, ili u vidu ugovorenih znakova (krik ptice i sl.).

Održavanje veze često će pasti na kurire koji poznaju dotični šumski predeo, navikli su na rad u šumi i imaju smisla za orijentaciju.

Potrebu za održavanjem veze treba svesti na što manju meru zapovestima koje pružaju veću slobodu i sa-

mostalnost, davanjem zadataka na veću dubinu po prostoru i vremenu, i uzdizanjem inicijative. Svaku kolonu treba da privlači čij, a ne da je sputava suvišna briga za vezom. Za više naporednih kolona treba određivati uza-stopne linije ravnjanja za uspostavljanje međusobne veze: poprečni putevi, proseci, visinske linije, doline itd.

9) HEMISKE JEDINICE

Sa upotrebom bojnih otrova treba uvek računati, i u napadu i u odbrani, pošto su uslovi za njihovo dejstvo povoljni, jer se duže zadržavaju nego na otvorenom zemljištu u zasićenom stanju, a granice zatrovanih prostorija teže je utvrditi. Njihova upotreba je većinom ograničena na gađanje otrovnim zrnima. Za dejstvo otrovnim talasima uslovi su nepovoljni. Ljudstvo na drveću i na visokim borbenim platformama manje je izloženo dejstvu otrova nego ono na zemlji.

Upotreba dima moguća je u napadu i odbrani, a naročito za maskiranje bokova. Umešnost upotrebe dima u šumi treba, međutim, dobro proceniti, kako se time preglednost, koja je inače veoma ograničena, ne bi još više umanjila.

10) ATOMSKA SREDSTVA

Izveštaji i studije o rezultatima atomskog dejstva su relativno retki, a još više nedostaju podaci o dejstvu na pošumljeno zemljište. Međutim, po onome što se zna o dejstvu na drveće moglo bi se zaključiti:

- šuma ublažava udarno dejstvo atomske eksplozije;
- šuma ublažava efikasnost otrovnog radioaktivnog dejstva ukoliko je dovoljno visoka, ali zato drveće duže zadržava energiju radiozračenja (niska i žbunasta);
- šuma ublažava trenutno dejstvo toplotnog zračenja ali je veoma izložena velikoj toploti koja se razvija pri atomskoj eksploziji i, prema tome, postoji opasnost sago-

revanja velikih šumskih kompleksa, tako da već sama ova činjenica otežava ili onemogućuje opstanak u dosta širokom rejonu eksplozije. Ovo je naročito opasno kod šuma na krasu a pogotovo ako je šuma zimzelena.

Treba imati u vidu i činjenicu da šuma prikriva ciljeve od neprijateljskog pogleda sa zemlje i iz vazduha i da je, prema tome, i ovo donekle zaštita od atomskog bombardovanja.

Najzad, pošumljene prostorije nalažu veću operativnu rastresitost snaga, tako da se neprijatelju ne pružaju dovoljno rentabilni ciljevi za atomsko bombardovanje. No, ubuduće će biti svakako veoma opasno prikupljati u šumi, na uzanom prostoru, takve snage kao što je to bio slučaj u šumama Viler-Kotere-a sa armijom generala Manžena pred napad 18 jula 1918 godine.

Mogla bi se pretpostaviti i mogućnost da će neprijatelj preduzeti atomsko bombardovanje šume, bez obzira da li ona u svome ruhu nešto skriva ili ne, i to u cilju njenog uništenja, da ne bi poslužila kao zaklon i maska kopnenim snagama, a naročito da ne bi poslužila za razvijanje partizanskoga rata, zatim da bi se uništenjem šume stvorili pogodni uslovi za dejstvo vazduhoplovnih, tenkovskih i artiljerijskih snaga, kao i zbog ubojnih sredstava koja mogu da se aktiviraju u šumama.

11) BIOLOŠKA SREDSTVA

Šume mogu da postanu veoma rentabilan cilj biološkog rata, ukoliko bi do njega došlo. Tako naprimer u močvarnim šumama živi veliki broj raznovrsnih insekata čijim se zaražavanjem mogu i čoveku naneti ozbiljni gubici. Šuma, naročito močvarna, pretstavlja pogodno tle i za transplantaciju insekata koji mogu biti opasni po život čoveka. Najzad, u močvarnim šumama lako je sprovodljivo unošenje zaraznih bakterija u samu vodu.

Do primena bioloških sredstava u šumi može doći bilo iz *operativno-taktičkih* razloga, tj. da se neprijatelj liši pogodnih zaklona i maski i omogući protiv njega upotreba

savremene teške tehnike koja se inače teško primenjuje u šumi, bilo iz *strategiskih* razloga, tj. da se protivnik liši važnog izvora sirovina i građevinskog materijala. Takvo dejstvo na šume vezano je, naravno, sa dužim rokom, možda nekoliko godina. No poznato je da su savremeni ratovi dugotrajni i da takvo dejstvo može otpočeti još u periodu hladnoga rata — pre izbijanja stvarnih neprijateljstava. Treba, međutim, imati u vidu i to da dosadanja pokolenja nisu sprečavali altruizam ili velikodušnost da upotrebe biološka sredstva u ratu. Biološki rat je rat sa dve opasne oštrice, tj. biološkim sredstvima se teško može dirigovati pa mogu da se okrenu i protiv onoga koji ih je upotrebio kao i protiv teritorije sa koje su upotrebljena.

12) POZADINA

Mogućnost napada na pozadinske ustanove u šumi nalaze specijalne mere pri organizovanju pozadine, i to:

— jače prikupljanje pozadinskih jedinica i ustanova da bi se lakše organizovala njihova odbrana, a što prikriivenost dozvoljava; ako, međutim, postoji opasnost od atomskog napada onda se mora voditi računa i o toj činjenici jer su pozadinske baze vrlo rentabilni atomski ciljevi. U tom slučaju moraće se pojedini elementi, na primer, korpusnih i armiskih baza (tehničke, inženjeriske, intendantske, itd., jedinice i ustanove) postavljati na dovoljnom udaljenju jedno od drugog, s tim da svaki od njih bude jače prikupljen i osposobljen za odbranu od neprijateljskih prepada kroz šumu; drugim rečima, treba napr. tehničke jedinice i ustanove (skladišta i radionice) jače prikupiti, ali ih postaviti na većem udaljenju od jedinica i ustanova ostalih službi i t.sl.;

— da se, zbog potreba organizovanja odbrane pozadinskih ustanova, čak i u okviru brigade i puka odrede komandanti baza, jer pozadina takvih jedinica nije dovoljno obezbeđena borbenim rasporedom trupa;

— obezbeđenje komunikaciskih linija koje vezuju truppu sa pozadinskim delovima, i to izgradnjom sistema

blokova (blokhauza, blokutvrđenja, bunkera, i sl.) na važnijim raskrsnicama, na mestima gde je šumski tesnac pojačan tesnacem koji čini stvor zemljišta (planinski, kraški, močvarni);

— pridavanje transportnim jedinicama pratnje naružane automatima i pojedinih oklopnih vozila tako da transportne kolone dobiju karakter konvoja;

— nastojanje da se što manji broj transportnih jedinica i pozadinskih ustanova uopšte nalazi u šumi;

— organizovanje kružnog saobraćaja kadgod je moguće da bi se sprečilo zakrčivanje puteva;

— preduzimanje posebnih mera da se oružje i drugi metalni materijal sačuva od korozije koja deluje u pojačanoj meri zbog velike vlage koja obično vlada u šumi;

— ako su trupe angažovane duže vremena borbama u šumi ovo teško iscrpljuje njihovo fizičko i psihičko stanje tako da postaju mnogo podložnije raznim poboljevanjima o čemu treba voditi računa pri organizaciji sanitetske službe kao i pri organizovanju odmora i smene jedinica koji treba da budu češći;

— u šumama na močvarnom zemljištu moraće da se preduzmu obimne mere za prečišćavanje vode za piće, jer ona može uvek da sadrži razne parazite (naprimer trbušnog tifusa). Sa nastupajućim prolećem pa do duboko u jesen šume močvarnih predela obično su leglo mase raznovrsnih insekata koji mogu postati prava napast za ljude i stoku kao što je bio, naprimer, slučaj u šumama Finske. U tom slučaju moraju se preduzimati mere za zaštitu ljudstva i stoke i to ne samo u toku noći i odmora već i u toku dana i pokreta (lična zaštita: mreže za zaštitu glave, rukavice i sl. i kolektivna zaštita: prskanjem — zaprašivanjem insekticidima kao napr. DDT).

Decentralizacija jedinica i njihovo dejstvovanje na širokom frontu nalažu da se i pozadinski aparat prilagodi ovakvom rasporedu, tj. da se u okviru divizije, pa i brigade i puka, obrazuju odeljci baza.

Uvećana širina fronta i mali broj rokadnih i kosih komunikacija nalagaće ponekad da se isključe izvesne posredničke pozadinske ustanove i da se snabdevanje vrši

neposrednim putem, kao, naprimer, divizija — bataljon ili armija — puk. Ovakve mere biće utoliko lakše sprovedljive ukoliko je između pojedinih baza, viših prema nižim, moguće obrazovati transport automobilima ili helikopterima.

13) POZNAVAOCI ŠUME

Najbolje ljudstvo za jedinice koje će se boriti u velikim šumama neosporno je ono koje je odraslo u takvim oblastima, radilo u njima (šumski radnici, šumari, šumarski inženjeri i tehničari, geolozi, geometri) ili se, pak, preko sporta dobro upoznalo sa svim osobinama šume (planinari, smučari). Ukoliko se u jedinici namenjenoj za dejstvo u šumama nalazi manje ovakvog ljudstva, utoliko će biti potrebnije da im se prida veći broj ljudi koji šumu dobro poznaju pa makar se uzeli iz drugih jedinica. Korisno je da se takvo ljudstvo prikupi u izviđačke jedinice ili neke druge improvizovane jedinice ma i jačine voda ili odeljenja. Iz ovakve jedinice se onda mogu uzimati izviđači za razne komplikovane i smele zadatke, za obrazovanje patrola i odeljenja za gonjenje slabijih ubačenih neprijateljskih delova itd. Nemačka 20 armija u Laponiji je visoko cenila manje finske jedinice koje su krstarile u njenoj pozadini i tako je obezbeđivale od ubačenih i partizanskih delova. Nemci nisu mogli naći ovakvo ljudstvo u svojim redovima pa su zbog toga energično insistirali da ove jedinice budu u njihovom sastavu iako je inače postojala opšta tendencija da nemačke jedinice budu pod nemačkom, a finske pod finskom komandom.

14) RATNI PSI

Čovek može u šumi da ispolji znatno manju efikasnost svojim čulom vida nego u običnim prilikama. Zbog toga su i rezultati osmatranja i izvođenja znatno manji. Ovo se donekle nadoknađuje čulom sluha jer šuma pojačava

zvuk pa prema tome i zvuk koji proizvodi neprijatelj svojim pokretom. Čulo mirisa kojim raspolaže pas može takođe da pruži znatnu dopunu izviđanja, osmatranja kao i pomoć u traganju za minama i ranjenicima. Ratne pse, uprkos sve veće razvijenosti tehnike, upotrebljavaju sve savremene armije. Njih su Nemci svestrano upotrebljavali na Balkanu, a i na drugim vojištima. I Amerikanci su ih koristili u velikom broju u Korejskom ratu i imali su vrlo dobra iskustva. U šumama pas može da bude od izvanredne koristi za otkrivanje neprijateljskih zaseda, ubačenih, izviđačkih i obezbeđujućih delova. Zbog toga je neophodno da jedinice koje dejstvuju u šumskim regionima imaju posebne jedinice pasa tj. svaki puk (brigada) po jedan vod od 3—4 odeljenja po 8—10 pasa sa odgovarajućim brojem čuvara, dresera i pomoćnog osoblja. Ovaj broj pasa je potreban zbog toga što je i njihov kapacitet akcije ograničen. Suviše čestom upotrebom pas postaje premoren i ne daje one rezultate u službi koji se inače mogu očekivati od njega. Posle pola dana odnosno jednog dana službe on treba da ima isto toliko vremena odmora. Pas mora da bude posebno dresiran za upotrebu u šumi. Psi mogu da budu pridati izviđačkim i obezbeđujućim delovima, patrolama, osmatračnicama i prisluškivačima, poternim odeljenjima, prednjim i gonećim odredima, jedinicama koje raščišćavaju zemljište od mina, odeljenjima bolničara koji pronalaze ranjenike i t.sl.

IV

ORGANIZACISKI PROBLEMI

I majući u vidu iznete karakteristike pošumljenih prostorijskih rodova, službi i njihovog naoružanja i opreme organizatori oružanih snaga moraju biti stavljeni pred krupne probleme od čijeg će pravilnog rešenja zavisiti uspešno ili neuspešno dejstvo oružanih snaga, odnosno koliko će biti njihov rad otežan ili olakšan pod specifičnim uslovima šumskih rejona.

1) ŽIVA SILA I TEHNIKA

Da bi se našao odgovor na pitanje kako rešiti odnos ova dva faktora neophodno je konkretno razmotriti šumsku zonu kroz koju treba da se vode operacije. Gotovo po pravilu u šumskim zonama glavne komunikacije prolaze kraj glavnih naselja, pa samim tim i kraj prostorijskih raščišćenog i obrađenog zemljišta. Prostori između ovih glavnih komunikacijskih pravaca obično su dosta široki i najčešće predstavljaju jako pošumljene prostorijske, bez obzira što će se u kultivisanim šumama naći i na dobre puteve.

Duž glavnih komunikacijskih pravaca moći će da se upotrebe divizije normalnoga tipa čak i jako zasićene

tehnikom. One moraju biti osposobljene da na tim pravcima ne samo zadrže nadiranje oklopnih snaga, već da i same djeluju ofanzivno. U svakom slučaju ove jedinice treba da raspolazu jakim protivtenkovskim sredstvima. Na bliskim otstojanjima najefikasniji će biti ručni bacači, a za srednja i dalja otstojanja tenk. On je najuniverzalnije oružje jer je podesan za napad i odbranu kako protiv žive sile tako i protiv tehnike (tenkova). Tegljeni ili samohodni protivtenkovski topovi predstavljaju samo izraz improvizacije i nužde kome pribegavaju one armije za koje je tenk suviše skup. Na iole prolaznim šumskim regionima tenk se, sem toga, može uspešno upotrebljavati kao oruđe neposredne podrške pešadije. Pod takvim uslovima može se smatrati potpuno prihvatljivim rešenje koje je usvojeno u mnogim armijama: pukovska tenkovska četa i divizijski tenkovski bataljon. Takve jedinice imaju dovoljnu otpornu i udarnu moć i na manevarskom i ravničastom zemljištu.

S druge strane, treba imati takve jedinice koje će biti vrlo pokretljive i sposobne za manevar van osnovnih komunikacijskih pravaca. To bi mogle biti samostalne brigade opremljene prvenstveno individualnim naoružanjem dovoljne vatrene moći i ojačane teškim pešadiskim oruđima podešenim za prenos tovarnim grlima. Da bi pokretljivost ovih jedinica bila što veća treba ih snabdevati iz vazduha.

Da li će snage koje operišu duž glavnih komunikacijskih pravaca šumske zone ili one koje djeluju kroz samu šumsku zonu imati manevarsko-udarnu ulogu zavisiće od protivničkih snaga. Tehnički bolje opremljene armije težiće da kroz šumsku oblast prodru sa težištem na glavnim komunikacijama. Nasuprot tome siromašnija strana težiće da začepi glavne komunikacije i da neprijatelja na njima satre manevrom kroz dubinu šumskoga prostranstva. Na ovim osnovima treba, prema tome, postići razuman balans između tehnike i žive sile pri dejstvu u šumi. Ipak se može preporučiti da na pošumljenom zemljištu živa sila u odnosu na borbenu tehniku treba da bude zastupljena u relativno jačem stepenu nego pod normalnim

okolnostima. Treba raspolagati sa što većim brojem lako pokretljivih brigada koje neće morati da se vežu za puteve i zbog toga što će u budućem ratu putevi i zone duž njih biti verovatno jače izloženi udarcima atomskog bombardovanja.

2) ARTILJERIJA, TENKOVI I VAZDUHOPLOVSTVO

Prethodna razmatranja jasno pokazuju da pošumljeno zemljište izvanredno otežava upotrebu artiljerije, a naročito u manevarskim operacijama. Pri dužoj stagnaciji frontova mogu se, međutim, stvoriti odgovarajući uslovi za koncentraciju i upotrebu jačih artiljerijskih snaga iako se i tada nailazi na znatne teškoće zbog čega gotovo i nema primera nekih većih koncentracija vatre u velikim šumama, pa čak i u periodima poziciskog rata. Nemački 7 rezervni korpus nalazio se u početku napada na Verdun, 21 februara 1916 godine, na Meskoj visiji, u rejonu šume Konsevoa. Od njegove 53 baterije, 27 teških i 9 poljskih baterija bilo je postavljeno u šumi. Treba konstatovati da su ove baterije gađale uglavnom na ciljeve koji nisu bili u šumi. Prilikom austriske prolećne ofanzive 1916 godine u Dolomitima (Arsiero, Asiago, visoravan Sette comuni), prilikom austronemačkog proboja italijanskog fronta kod Kobarida kao i prilikom proboja Solunskog fronta od strane srpsko-francuskih snaga 1918 godine ostvarene su istina relativno vrlo jake koncentracije artiljerije. Rejoni ovih akcija su izrazito planinski, velikim delom čak i visoko planinski, ali su samo delimično pošumljeni (30—50%). U toku zime 1914/15 godine Istočni front protezao se duž jako pošumljenog Karpatskog grebena, ali je prolećna austronemačka ofanziva, sa jakom koncentracijom artiljerije, vođena severno od Karpata, na otvorenoj galiciskoj niziji i njen rezultat je bio poznati proboj kod Gorlica. U toku Rusko-finskog rata, 1939/40 godine, Sovjeti su svoju odlučujuću ofanzivu u februaru i martu vodili Karelskom Prevlakom, između Finskog Zaliva i Ladoškog Jezera, dakle zemljišnom zonom koja je,

istina, pošumljena ali znatno manje nego na ostalim delovima fronta i to zapadnim pravcem, bliže moru, jer je tu pošumljenost najmanja. Istim pravcem su Sovjeti izveli svoju odlučujuću ofanzivu i u toku Rusko-finskog rata 1941/44, u mesecima jun-jul 1944, kojom prilikom su takođe upotrebili jake artiljerijske snage.

U pokretnom ratu uslovi za koncentraciju i upotrebu jake artiljerije u šumskim rejonima su još manje pogodni. Sovjeti su poznati pobornici velikih masa artiljerije i veoma vešti u njihovoj primeni ali pri operacijama IV Ukrajinskog fronta 1944/45 godine u Karpatima, poznatim zbog svog šumskog bogatstva, artiljerijske akcije većeg opsega nisu zabeležene jer nisu ni mogle biti ostvarene.

Sve izneto stavlja nas pred ozbiljnu dilemu, nije li pod ovakvim okolnostima ipak avijacija efikasnije sredstvo za podršku i zaštitu trupa na zemlji nego artiljerija, naročito kada znamo da se ne može računati na efikasno dejstvo protivavionske artiljerije na šumskim rejonima gde ne postoje dobre komunikacije. Naravno da se pritom ne gubi iz vida ni činjenica da i vazduhoplovstvo pod takvim okolnostima nailazi na znatne teškoće. Tu su, pre svega, teškoće ili nemogućnost osmatranja ciljeva na zemlji, teži meteorološki uslovi, teškoće u izradi letilišta itd. Uprkos svemu izgleda da su ove teškoće srazmerno manje nego pri upotrebi artiljerije.

Slično pitanje se postavlja i u pogledu tenkova. Poslednji rat je, istina, pokazao da se oni mogu u izvesnim prilikama angažovati i u šumi za efikasnu podršku pešadije, ali je njihova upotreba ograničena u pogledu broja, pokretljivosti, manevarske sposobnosti i vatrene moći. Njihova osetljivost u šumi se, s druge strane, izvanredno povećava uvođenjem u naoružanje protivtenkovskih bacača, naročito ako su šume na planinskom, kraškom i močvarnom zemljištu, što je i najčešći slučaj, naročito u našim prilikama. Zato možemo danas tvrditi da ako bude organizovana efikasna protivtenkovska odbrana, a branilac bude imao čvrstu volju da se energično suprotstavi oklopnom napadaču onda će retko moći da se ponovi slučaj nalik na onaj iz majskih dana 1940 godine, kada je francuski

strategijski front probilo sedam oklopnih divizija kroz pošumljenu oblast Ardena.

Imajući u vidu ove činjenice izlazi da se za rat u šumi vazduhoplovstvo može do izvesnog stepena jače razvijati na račun artiljerije i tenkova. Ovo, naravno, ne znači da treba artiljeriju i tenkove zanemariti ili potceniti njihove mogućnosti. Njih treba držati nešto manje nego pod normalnim prilikama.

3) TOČKAŠI I GUSENIČARI

Ograničen broj puteva sa savremenim kolovozom, pa i onih sa makadamom, iziskuje da se u šumskim zonama prevoženja trupa i materijala moraju vršiti šumskim putevima koji su po lepom vremenu kojekako i upotrebljivi iako se već i tu nailazi na nesavladive teškoće jer su uzani, oštrih okuka i strmi; ali kada se iole raskvase onda se ove teškoće znatno povećavaju. Ako se ima u vidu da će motorna vozila morati često da silaze sa puta, onda je jasno da će motorizacija nailaziti na znatne, pa i na nesavladive teškoće, ako ne bude prilagođena ovim specifičnim prilikama. U ovoj studiji je istaknuto da je helikopter upravo idealno transportno sredstvo za pošumljeno zemljište, utoliko pre što je u šumama često nedovoljno i šumskih kolskih puteva. No i helikopter nije svemoguć. Osim toga, to je dosta skupo, a u sadanjem razvojnom periodu i komplikovano sredstvo. Treba, prema tome, i nadalje računati na kopneni transport. Ako se kao motorna vozila upotrebe guseničari ili poluguseničari iznete teškoće se mogu znatno lakše savladivati. Takva vozila imaju, doduše, i svoje nedostatke: skuplja su i sporija nego točkaši, brže se troše i teže opravljaju, a pritom više upropašuju puteve. Ako se ima sve to u vidu onda i ovde treba tražiti podesan kompromis koji bi se sastojao u tome da se poluguseničari i guseničari usvoje u artiljeriji (tegači i divizijska snabdevačka vozila), inžinjeriji, konjici, motorizovanoj pešadiji oklopnih jedinica i u transportu pešadiskih pukova (ukoliko nije upotrebljen stočni

transport) — sve u celini, u izviđačkim jedinicama i u diviziskom transportu bar sa polovinom vozila. Razume se da, ukoliko sve ovo nije moguće postići, i nadalje treba računati na stočna transportna sredstva.

4) NAORUŽANJE I OPREMA

Armiji su potrebni naoružanje i oprema. Međutim, ponekad ipak iskrsava tvrdnja da je top važniji nego moderna testera, ili da je tenk važniji nego pokretna pekar-nica. Ovakva rezonovanja i odluke mogu biti u izvesnim pojedinačnim prilikama i tačni ali ne mogu da važe kao opšte i stalno organizacijsko načelo.

Za operacije u šumama, pogotovu ako su na planin-skom, kraškom ili močvarnom zemljištu, vrlo je važno da budu snabdevene raznom vrstom opreme (inženjerskom, sanitetskom, intendantskom). Ako se ovo ne obezbedi šumske zone će predstavljati takvu prepreku, da će morati da je se klone iole jači efektivni ljudstva i stoke. Poznato je da su u toku Narodnooslobodilačkog rata morali da budu napušteni čitavi srezovi zbog nestašice vode iako se radilo o jedinicama relativno slaboga sastava.

Prema tome, onaj ko bude uspešnije rešio pitanje snabdevanja pojaviće se s nadmoćnijim snagama koje će biti, sem toga, i jačeg borbenog kapaciteta. U šumama, kao i u planini i na krasu, više nego na drugom zemljištu, potrebno je obezbediti obroke hrane lake za prenos ali kalorične i vitaminozne, a koji će izazivati što manje žeđi. Iz toga proizilazi da u velikim šumskim rejonima ništa neće vredeti velike količine savremenog naoružanja, ako se ne obezbedi život i rad čoveka i stoke. Prašume Fin-ske, džungle ostrvlja Tihog Okeana, Indokine i Burme savlađivane su u Drugom svetskom ratu skoro više sa-vremenom tehničkom opremom nego naoružanjem.

V

KOMANDOVANJE

Zbog teškog održavanja veze, teške orijentacije, razdvojenosti jedinica prostorno i po dejstvu, slabe ili nikakve preglednosti, kao i usled brzih promena u situaciji, komandovanje u šumama je znatno teže nego pod običnim prilikama.

Ono traži od starešinskog sastava sposobnost brze i instinktivne orijentacije, najveću odlučnost, smelost, srčanost i sposobnost da na osnovu skučenih podataka o neprijatelju donosi brze, a ponekad i vrlo važne odluke.

Komandni kadar treba da je pod ovakvim prilikama prožet ofanzivnim duhom: da je nepokolebljive volje i izdržljivosti u izvršenju donete odluke. Sigurnost i pravilnost ovakvih odluka mora se zasniyati na savesnim i detaljnim prethodnim pripremama. One obuhvataju: detaljnu studiju karata, planova, opisa zemljišta; studiju podataka dobivenih od izviđačkih organa, partizanskih odreda, poznavaoaca šume i mesnog stanovništva; predviđanje svih teškoća koje mogu da se pojave, itd. Sem toga, treba obratiti punu pažnju na uvežbavanje potčinjenih jedinica za brzo savlađivanje pojavljenih teškoća, kao što su dobra obučenost trupe da na svako neprijateljsko dejstvo reaguje munjevitom brzinom, da gotovo mehanički zauzima odgo-

varajući poredak i stroj i priprema oružje za otvaranje vatre, itd. Brižljivost ovih mera mora da bude naročito jaka ako se dejstvuje protiv neprijatelja odlučnog, smelog i dobro upoznatog sa načinom dejstva na pošumljenim prostorijama.

Veliki šumski predeli, koji se mahom nalaze na planinskom, kraškom i podvodnom zemljištu, obiluju teškoćama i osobenostima, i imaju svojstvo da koče duševnu moć i volju vojnika i starešina, prvenstveno onih koji se sa takvim zemljištem nisu saživeli. Takvi ljudi mogu vrlo lako da steknu uverenje da se izvesnim zonama ne može proći, da se neke teškoće ne mogu savladati i da su, prema tome, i borbene akcije nemoguće ili su bez izgleda na uspeh. Naročito je opasno ako ovakvim nazorima i raspoloženjem bude zahvaćen komandni sastav, jer se takva gledišta brzo prenose i na vojnike i koče u njima volju, srčanost i samopregor. Zbog toga takve pojave treba najodlučnije suzbijati. Primeri iz poslednjih ratova su pokazali da ima vrlo malo šuma u kojima čak i jači sastavi ne bi mogli uspešno dejstvovati. Ali to, naravno, pod uslovom da na čelu jedinica stoje odlične starešine, a da trupa bude visokog morala i dobro izvežbana. U najgušće pošumljenim zonama naše države dejstvovale su u toku Narodnooslobodilačkog rata jedinice korpusnog sastava; kroz pošumljene delove Pripjetskih Močvari, za koje se pretpostavljalo da ih mogu proći samo pešaci, provedene su čitave divizije, a u džunglama Tihookeanskog ratišta, u kojima su dotle carovale samo divlje zveri, vođene su operacije koje su imale značajnu strategisku ulogu. Zato starešine, koje prime zapovest (naređenje) za izvršenje nekog zadatka, treba da priđu njegovom izvršenju sa ubeđenjem da ne postoji skoro nijedna teškoća koja se ne bi mogla savladati; da se kroz svaku šumu može proći i uspešno dejstvovati ako za to postoji volja i čvrstina rukovodećeg kadra i istrajnost i požrtvovanje trupe, kao i da baš oni postupci i dejstva koji izgledaju neizvodljivi donose najveće rezultate.

Pesimističko gledanje na mogućnost prodiranja kroz šume može da navede komandovanje na pogrešku

da pod istom prizmom posmatra mogućnost dejstva neprijatelja. Takvo rezonovanje može imati za posledicu nedovoljnu predostrožnost u pogledu mera obezbeđenja, budnosti itd., što može dovesti jedinicu u veoma tešku situaciju.

U šumama će često i najniže starešine biti stavljene u položaj da samostalno donose važne odluke, što opet iziskuje dobro poznavanje i veliko razumevanje opšte situacije. Zato je dužnost starešine da pre početka rada dadu svojim potčinjenim takve zapovesti i uputstva, koji će jasno istaći ciljeve koji se imaju postići i to na većoj dubini nego pod običnim prilikama, a ostale podatke u takvom obimu da se u dovoljnoj meri obezbedi međusobna saradnja ali i sloboda akcije tako da se dejstva mogu inicijativno prilagođavati i nepredviđenim uticajima. Zbog toga će zapovesti imati često direktivni karakter, a u početnim marševskim zapovestima moraće se izneti i glavne osnove za pretstojeću borbu.

U toku same borbe uticaj komandanata bataljona i viših često neće moći da dođe do izražaja. Sve zavisi od valjanosti komandira četa, vodova i odeljenja, kao i samih vojnika. Ma kakve zapovesti izdalo više komandovanje i ma kakve rasporede trupa ono predvidelo, ako trupom ne rukovode dobre niže starešine, ne može se računati na jedinice — pisao je 5 januara 1915 g., francuski general Žerar čije su se jedinice nalazile već četiri meseca u velikim šumama Argona.

Sem toga, pri izdavanju zapovesti treba imati u vidu i sledeće osobenosti:

— Veoma veliku pažnju treba posvetiti određivanju *granica zone dejstva* jedinica. Za ovo treba upotrebljavati markantne linije u cilju da se omogući uzajamna veza jedinica i da se izbegnu nesporazumi. Iskustvo pokazuje da je, i pored svih preduzetih mera, veoma teško određivanje ovih linija na zemljištu, što često dovodi do zalaženja jedinica u zone svojih suseda kao i do svih nepovoljnih posledica koje mogu iz toga proizići. U Narodno-oslobodilačkom ratu, i na drugim ratištima, dolazilo je zbog toga do uzajamnih borbi susednih jedinica. U

džunglama ostrva Guam, u oblasti Maunt Barigata, usred bela dana, delovi 3 marinske i 77 pešadiske divizije američke vojske, koji su dejstvovali duž linije razgraničenja, stupili su u međusobnu borbu i pretrpeli gubitke. Zbog toga jedinice koje dejstvuju na takvim pravcima treba da budu veoma predostrožne. Preporučuje se određivanje podobnih znakova raspoznavanja — akustičkih ili optičkih.

Prilikom odstupanja crnogorskih jedinica iz Crne Gore u Bosnu 1942 godine 4 bataljon 5 crnogorske brigade naišao je na organizovanu odbranu četnika i ustaša u šumama planine Treskavice. Bataljon je izvršio napad i probio se kroz neprijateljski raspored, ali je neprijatelj posle ovog napada ponovo uspeo da stvori front. Ovaj bataljon, znajući da iza njega nastupaju ostali delovi brigade, vratio se u nameri da napadne neprijatelja s leđa. U međuvremenu neprijatelj se povukao. Tako je stvorena situacija u kojoj su dva bataljona iste brigade stupila u borbu, misleći da napadaju neprijatelja, pretrpevši znatne gubitke.

Komandna mesta i osmatračnice, naročito u toku napada, pretpostavljeni starešina retko će moći da određuje svojim potčinjenim.

Blagovremeno i često obaveštavanje i uzajamno orijentisanje starešina olakšaće donošenje brzih odluka i ostvarenje sadejstva. Saznanje o uspesima kod suseda može trupama uštedeti napore i gubitke. Od značaja su i negativni izveštaji.

Podaci o neprijatelju biće većinom nepotpuni, ponekad neodređeni (naprimer, »dobijamo vatru iz pravca polulevo« ili »čuje se pokret veće jedinice iz zapadnog pravca« i t.sl.), ili ih uopšte neće biti, iako će se neprijatelj nalaziti na najbližim otstojanjima. U ovakvim slučajevima biće potrebno da se odluke donesu jedino na osnovu procene zemljišta, opštih podataka o neprijatelju, a u duhu zadatka, odnosno namere.

Komandantska izviđanja pri organizovanju napada i odbrane moći će ređe da se organizuju nego pod običnim prilikama, jer će borbe u šumi nositi često karakter slu-

čajnosti. Organizovanje komandantskog izviđanja pod takvim uslovima značilo bi gubljenje izgleda na uspeh. No, i kada bi takvo izviđanje, s obzirom na raspoloživo vreme, moglo da bude organizovano, ono neće moći da ima onaj tok i cilj kao u običnim prilikama. Sve ovo dolazi zbog teških uslova osmatranja i zbog jake decentralizacije u komandovanju. Zbog toga će odluke morati da se donose najvećim delom po karti, a odlaziće se na jednu osmatračku tačku radi orijentacije i opšte provere prethodne odluke. Određivanje prednjeg kraja odbranbenog ili polaznog položaja, odnosno jurišnog položaja, na zemljištu, moraće najčešće da se ostavi komandantima brigada (pukova) ili čak i komandantima bataljona.

U šumi je od izvanredno velikog značaja regulisanje postupaka naporednih kolona (odnosno čvorova odbrane) u slučaju da jedna od njih bude napadnuta, jer je ostvarenje sadejstva vrlo teško.

Pogodne *komandantske osmatračnice* vrlo teško se nalaze u šumi. Zbog toga njihova promena ne treba da bude česta. Komandni delovi jedinica, naročito u okviru puka (brigade) i bataljona, moraće često da se znatno približe borbenim porcima prve linije ili da se nađu čak u njima, jer će samo na taj način moći da prate i utiču na tok borbe. No, u ovakvim slučajevima biće potrebna velika predostrožnost da se, ostajući kod jedne jedinice, ne izgubi iz ruku celina. Prisustvo starešina, čija su komandna mesta po pravilu predviđena dalje pozadi, među svojim jedinicama biće potrebno naročito u periodima velikih zamora i neizvesnosti, kao i u momentima kada postoji opasnost od pometnje ili čak panike. Hladnokrvnost starešina u takvim momentima povратиće prisebnost potčinjenih i uliti im veru u komandovanje.

5 aprila 1945 godine 8 srpska brigada, na 6 časova pre početka proboja na Sremskom frontu, prešla je u šumskoj oblasti reku Bosut i dočepala se suprotne obale uništivši nemačke isturene delove. Na udaljenju nekoliko stotina metara od obale, a u samoj šumi, jedinice su naišle na organizovani otpor Nemaca utvrđenih za odbranu. Imajući neposredno iza leđa reku Bosut, a naišavši sa

fronta na jaku blisku vatru čije je dejstvo zbog šume psihički jako delovalo na ljudstvo, brigada je došla u težak položaj te je pretila opasnost da ljudstvo zahvati panika. Ličnim prisustvom i energičnom intervencijom komandanta i političkog komesara brigade uspelo je da se ljudstvu povрати prisebnost, spreči katastrofa i izvrši u potpunosti dobiveni zadatak.

Usled mogućeg ubacivanja neprijateljskih delova kroz borbeni raspored sopstvenih jedinica, dejstva na bokove i pozadinu, i partizanskih akcija, u šumi će komandna mesta često biti neposredno ugrožena. Zbog toga starešine treba da budu spremne da učestvuju u samoodbrani pa, sledstveno tome, da budu i opremljene odgovarajućim naoružanjem (automatom).

VI

ORIJENTACIJA

Orijentacija je u šumama od izvanrednog značaja. Ovakav stepen važnosti ona dostiže jedino još noću i po magli.

Za orijentaciju pomoću busole, sata, sunca, meseca, zvezda, mahovine i sl. i pod najtežim vremenskim uslovima treba da bude osposobljen svaki borac. Da bi orijentacija bila što lakša trupu treba obučavati i u obeležavanju puteva, staza i pravaca kroz šumu. Ovo obeležavanje mora biti tako, da ga neprijatelj ne može uočiti: neprimetno kidanje malih grančica, stavljanje ogrebotina na stabla, zabadanje grančica u zemlju i sl.

Pri pokretu kroz šumu, pa i onda kada se preuzima putevima, neophodno je odrediti posebnu grupu za održavanje pravca, koja zna da čita kartu, koristi busolu i obeležava pravac. Ova grupa će se nalaziti u sastavu obezbeđujućih delova (naprimer, prednjeg odeljenja), a u napadnom poretku naročito kod one kolone koja služi ostalim delovima kao orijentacioni oslonac. Posebna orijentaciona grupa potrebna je u šumi kod svake kolone, odvojenog dela borbenog poretka u pokretu isto tako kao što je potrebno posebno navigaciono osoblje na brodu i avionu.

Treba imati u vidu i to da obične karte vrlo često ne mogu da posluže kao sigurno orijentaciono sredstvo u velikim šumama i da se treba, kadgod je moguće, snabdeti specijalnim kartama na kojima su posebno obrađene i obeležene šume, a pokret vršiti sa osloncem na šumske belege (markacije) ucrtane na karte. Orijetaciono obeležavanje šume može se vršiti, naprimer, na taj način što su putevi na određenim otstojanjima obeleženi numerisanim kamenim blokovima, s tim da su oni tačno uneseni na kartu. Drugi način obeležavanja je da su u kartu unesene granice i numeracije šumskih parcela, a na zemljištu je obeležena granica parcele tablicama na kojima su ispisani brojevi dotične šumske parcele i sl.

VII

STRATEGISKO-OPERATIVNA I TAKTIČKA STRANA DEJSTVA U ŠUMI

Klauzevic u svome delu »O ratu« ima uglavnom veoma negativna mišljenja o mogućnosti dejstava u šumi. Pritom se, međutim, jasno vidi da on u taktičkom opsegu daje prevagu napadu jer kaže:

»Postavi li se (branilac — V. K.) usred šume, istina, obojica bi bili slepi, ali baš ova jednakost ne bi odgovarala braniočevim prirodnim potrebama«. ¹⁾

U strategiskom i operativnom pogledu Klauzevic smatra da šuma više pogoduje odbrani: »Beskrajno je važniji uticaj koji imaju velike šume svake vrste kad se na oružje digne sav narod; one su neosporno pravi elemenat njegov. Ako se, dakle, strategijski odbranbeni plan može tako podesiti da neprijateljske komunikacije idu kroz velike šume, time se dobija moćna poluga više u organizaciji odbrane«.

Što se tiče napada strategiskog i operativnog okvira on kaže:

»Ali ako je, kao u Rusiji i Poljskoj, znatna površina skoro svuda pokrivena šumom, a snaga napadačeva nije dovoljna za prodiranje i s one strane šuma, to će, sva-

¹⁾ Klauzevic: »O ratu« — izdanje VIZ »Vojno delo«, strana 387 i 470.

kako, njegov položaj biti jako otežan. Treba samo pomisliti sa koliko teškoća on ima da se bori oko snabdevanja i kako je malo u stanju da u takvim šumama ispolji svoju brojnu nadmoćnost prema protivniku koji iskrsava svuda. Sigurno je to jedna od najgorih situacija u koju se napad može dovesti«.

Razlikovanje strategisko-operativnog elementa, s jedne strane, i taktičkog, s druge strane, u pogledu efikasnosti napada i odbrane u šumi ne ističe se svuda dovoljno jasno, tako da čitalac, zbog protivrečnih tvrdjenja pojedinih pisaca, može ostati u nedoumici pa i zabludi. Tako naprimer u pomenutoj studiji generala Valentina Bobia, pored ostalog, izneto je: »Vrlo često se čuje mišljenje da šuma nudi znatno povoljnije uslove za odbranu, koja se unapred pripremi, nego za napad. Ne slažemo se sa ovim gledištem, utoliko pre što je to izraženo na tako apsolutan i krut način«.

Deset godina docnije u italijanskom vojnom časopisu »Rivista militare« (sveska za oktobar 1948 g.), potpukovnik Karlo Maraski, u svome članku »Borba u šumi« (koji je preveden na engleski i objavljen u američkom vojnom časopisu »Military Review«) dolazi, međutim, do ovog zaključka: »Šuma je saveznik onoga koji se brani i pruža mu široke mogućnosti da postigne odlučujuću nadmoćnost nad napadačem, i to kako u moralnom, tako i u materijalnom pogledu«.

Jedna studija o šumskim operacijama u Gran Čaku završava se, takođe, sledećim zaključkom: »Kao zaključak može se izneti da je planski organizovana odbrana u šumi daleko nadmoćnija od napada«.

Slično gledište zastupa i »Uput za vojno planinarstvo« bivše jugoslovenske vojske koji kaže: »Ali, ako je branilac imao vremena da se organizuje za odbranu, on će moći stvoriti povoljne uslove za vatreno dejstvo. U tome slučaju odbrana može dobiti takvu jačinu, da onemogućiti napad i znatno nadmoćnijem neprijatelju, ma bio ovaj snabdeven i svim modernim borbenim i tehničkim sredstvima«.

Cilj ovog razmatranja jeste da se po mogućstvu razjasni problem strategisko-operativnog i taktičkog aspekta ratnih dejstava na pošumljenim prostorijama i da se zauzme stav prema postavkama koje su pojedina pravila i vojni teoretičari iznosili u pogledu ovog problema.

Sa strategisko-operativnog gledišta pošumljene prostorije mogu pre svega poslužiti kao efikasna zaštita *mobilizaciskih i koncentraciskih* prostorija ili pojedinih njihovih delova. Kao što se ranije navelo Napoleonova armija prikupljala se za pohod 1806 godine pod zaštitom Frankonske šume, a armija generala Manžena koncentrisana je pred ofanzivu sredinom jula 1918 godine u pošumljenoj oblasti Viler Kotere-a i zatim svojom pojavom proizvela jako iznenađenje.

Savremene kopnene vojske raspolažu znatnim brojem oklopnih i motorizovanih jedinica. U nekim državama ispoljava se čak težnja da kopnena vojska bude pretežnim delom sastavljena od ovakvih jedinica. Takva vojska, zbog brzine svoga pokreta, a time i koncentracije i izvršenja drugih vrsta manevara, u mogućnosti je da otpočinje svoja ratna dejstva iznenadno i da ih izvodi efikasno i velikom brzinom. Za ovo su, međutim, potrebni odgovarajući pogodni zemljišni uslovi. Pošumljene prostorije nisu pogodne za ovakva dejstva. Zbog toga one i pod savremenim uslovima predstavljaju efikasnu zaštitu mobilizacije i koncentracije snaga na tim prostorijama ili pozadi njih.

Pozadi pošumljene oblasti Ardena, a u oblasti Pfalca — koja je takođe znatno pošumljena, prikupljala se nemačka tenkovska armija (3 oklopna korpusa sa 7 oklopnih i 3 motorizovane divizije) generala docnijeg maršala Lista, za napad na Francusku 10 maja 1940 godine.

Zbog toga je pošumljavanje graničnih rejona korisno sa gledišta zaštite državne teritorije u pogledu njene uloge u početnim strategiskim radnjama. Dok se na otvorenom zemljištu mora često pribegavati čitavom spletu fortifikaciskih radova u cilju zaštite mobilizacije i koncentracije, na pošumljenim delovima ovi objekti mogu da budu

znatno ređi i da se čak ograniče samo na najvažnije komunikacije na kojima se odbrana može vršiti i merama zaprećavanja.

Pošumljene oblasti mogu da posluže i kao brana napadnim operacijama velikog opsega ili da ih kanališu u susedne rejone odnosno da dele ratna dejstva na posebne odvojene operacijske pravce i da time stvore povoljne operativne situacije za izvođenje manevara. Ovaj uticaj će biti utoliko jači ukoliko je šuma kao prepreka pojačana ispresecanim i močvarnim zemljištem što obično i jeste slučaj jer su se šume u tim oblastima većinom zadržale baš zbog karaktera zemljišta. U operativno-strategijskom smislu šume su manje pogodne za ofanzivne operacije zbog slabije komunikativnosti, slabijih mogućnosti snabdevanja na zemljištu a, sem toga, i zbog toga što se one nalaze na zemljištu koje još više ograničava angažovanje jačih snaga i njihovo brzo i efikasno dejstvo. Problem komunikacija utoliko je akutniji na pošumljenim prostorijama što postoje veoma povoljni uslovi da se vrše obimna zaprećavanja na ionako retkim saobraćajnim linijama.

Pošumljene oblasti Pripjetskih Močvari predstavljale su u leto i jesen 1941 godine jaku branu nemačkoj bujici, razdvajajući nastupajuće grupe armija »Jug« i »Centar«. Nemci nisu imali dovoljno snage ni vremena da brzo prodru u ove oblasti i da ih očiste. Tako je grupa armija »Centar« generala fon Boka napredovala duž severne granice šumske oblasti prema Smolensku, a grupa armija »Jug«, duž južne ivice kroz Ukrajinu prema Kijevu.

Pošumljena oblast Pripjetskih Močvari služila je kao odličan oslonac sovjetskim snagama, naročito lako pokretnim jedinicama, koje su se znatnim delom sastojale od konjice, a koje su se zadržale u toj oblasti ili su se u nju povukle iz susednih rejona. Iz te oblasti dejstvovala su u bok i pozadinu nemačke Južne grupe armija.

Zbog toga je ona znatno zaostala u odnosu na Centralnu, pa i na Severnu grupu armija. Dok se Centralna grupa armija nalazila već istočno od linije Roslavl — Smolensk dotle je Južna grupa armija izbila tek na Donji i Srednji Dnjepar, tj. zaostajala je oko 220 km. Da bi se

ubrzalo napredovanje grupe armija »Jug« skrenute su dve nemačke armije (od kojih jedna oklopna — Guderijan) iz Centralne grupe armija na jug da bi sadejstvovala snagama Južne grupe armija u Kijevskoj bici. Tu su Nemci postigli zaista izvanredan operativni uspeh ali je bitka za njih značila strategijski gubitak. Dok su detašovane snage centra ponovno koncentrisane na svoj osnovni pravac izgubljeno je dragoceno vreme, tako da je jaka zima zatekla nemačke trupe zapadno od Moskve na čijim prilazima se opet nalaze veliki pošumljeni kompleksi koji su, zajedno sa vremenskim nepogodama, ne samo sprečavali brzo napredovanje Nemaca već su ih prisilili i na zaustavljanje, tako da su tu pretrpeli i prvi veliki poraz sa poznatim posledicama za ishod rata na Istoku. Mnogi vojni kritičari zameraju nemačkoj Vrhovnoj komandi što je zaustavila operacije istočno od Smolenska i odvojila snage za bitku kod Kijeva i smatraju da bi bilo celishodnije da su armije centra energično prodirale na istok radi zauzimanja Moskve, važnog industrijskog, administrativnog, a naročito saobraćajnog centra, čijim bi padom bilo onemogućeno manevrovanje snagama u evropskom delu SSSR. Drugi, međutim, smatraju (general-pukovnik Rendulić) da je odluka o angažovanju dela snaga centra u bici kod Kijeva bila pravilna pošto je samo na taj način mogla da bude otklonjena opasnost po južni bok i pozadinu Centralne grupe armija, jer bi se njenim daljim napredovanjem na istok izloženost samo povećala. Ovaj primer jasno pokazuje kakvu važnu operativnu ulogu može da odigra jedna velika pošumljena oblast.

U ofanzivi Crvene armije 1943 godine, posle nemačkog poraza kod Staljingrada, sovjetsko nastupanje je zaustavljeno na istočnim prilazima pošumljene oblasti Pripjet-skih Močvari. Ovo zaustavljanje ne može se, naravno, pripisati delovanju ovog zemljišnog elementa. To je usledilo pre svega zbog odužavanja sovjetskih komunikacija (Staljingrad — Harkov 600 km) kao i zbog dovlačenja nemačkih pojačanja na ugroženi pravac sa drugih delova Istočnog fronta kao i sa zapada. Neosporno je međutim da su zemljišne prilike na koje se nailazilo nalagale pre-

grupisanje snaga. To se još očiglednije ispoljavalo posle nemačkog neuspeha u Kurskoj bici kada su stvoreni povoljni uslovi za dalje nastupanje Crvene armije na zapad. Frontalno napredovanje prema Pripjetskim šumama postajalo je sve teže što se jasno ispoljavalo u Orelesko-Brjanskoj operaciji u kojoj se sve dublje zalazilo u šumske zone. Dalji tok operacija na Istočnom frontu karakteriše se pomeranjem težišta operacija na jug na pravac Kijev — Žitomir južno od Pripjatskih šuma, a potom (jul 1944 godine) i na pravac Smolensk — Varšava severno od pomenutih šuma. Prema tome i u ovom delu rata na Istočnom frontu pošumljena oblast Pripjatskih Močvari igrala je značajnu ulogu razdvajanja operacija.

Iz ovoga se, prema tome, može izvući zaključak da pošumljena oblast u operativnoj dubini prilikom napredovanja napadačkih snaga može znatno usporiti ili čak zadržati operacije, usloviti pregrupisanje snaga, kao i novo regulisanje komandovanja.

U toku Prvog svetskog rata slom Austro-Ugarske u toku zime 1914/15 godine, pod navalom Rusa, sprečen je odbranom na Karpatima. To je, pre svega, planinska prepreka ali znatno pojačana jakom pošumljenošću.

U toku celog rata 1914—18 godine na Zapadnom frontu savezničkom borbenom poretku služio je kao bočna zaštita pošumljeni greben Vogeza, koji su branili Francuzi.

Ovim, međutim, nije rečeno da izvođenje operacija većeg opsega kroz pošumljene oblasti uopšte nije moguće. Ima veoma poučnih primera da se pod određenim uslovima, (postojanje potrebnih komunikacija, slabe neprijateljske snage i t. sl.), blagodareći iznenađenju, mogu baš tim pravcima postići odlučujući rezultati. Poznato je da je glavni udar nemačkih snaga na zapadu u mesecu maju 1940 godine vođen od strane nemačke tenkovske armije baš kroz brdskopošumljenu oblast Ardena. U Tršćanskoj operaciji, u drugoj polovini meseca aprila 1945 godine, manevarska grupacija naše IV armije takođe je koristila pošumljenu oblast Gorskoga Kotara za obilazak nemačkog odbranbenog fronta na Riječini, tako da je odlučujući udar mogao biti izvršen preko oblasti Snežnika u pravcu Trsta.

U toku Narodnooslobodilačkog rata naša centralna oblast (Bosna, Hercegovina, Sandžak i Crna Gora) koja spada među najjače pošumljene predele države (oko 40%) služila je kao oslonac za manevrovanje prema susednim oblastima. Na njoj se nalazila naša glavna manevarska grupacija u toku 1942 i 1943 godine. Odatle su vršene operacije u rejone susednih oblasti — otvorenijih, komunikativnijih, naseljenijih i bogatijih, gde su dejstvovala lokalne snage dotičnih rejonu (kao naprimer 1942 u Zapadnu Bosnu i Hrvatsku, a 1944 godine i Srbiju).

Sa taktičkoga gledišta treba podvući da nepreglednost, ograničeno polje dejstva i teškoće u održavanju veze znatno umanjuju efikasnost vatrenog dejstva, a baš to u običnim prilikama daje znatnu prednost odbrani. Zbog toga šuma, u tome pogledu, pruža slabije uslove taktičkoj odbrani nego napadu, a naročito ako odbrana ima statički karakter.

Međutim, ovu postavku ne treba shvatiti u apsolutnom smislu tj. da šuma u svakom pogledu pogoduje napadu, a da je odbrana »a priori« slabiji vid borbe.

Pre svega treba imati u vidu da su u savremeno doba izraziti nosioci napadnog dejstva oklopne jedinice i avijacija. Međutim, baš oni na pošumljenim prostorijama nailaze na znatna ograničenja i teškoće. Sličnu bi sudbinu imala i taktička nuklearna sredstva zbog toga što je na pošumljenim prostorijama raspored snaga rastresitiji te će se, prema tome, ređe pojavljivati atomski ciljevi u vidu jačih koncentracija ljudstva i materijala. Ukoliko bi ih, međutim, ipak bilo, teže će se otkriti zbog maske koju pruža šuma. Prema tome u šumi prevagu može da ima napad vođen pešadijom a podržavan ostalim rodovima oružanih snaga, i to onim sredstvima koja mogu što neposrednije pratiti njen borbeni poredak i potpomagati ga.

Odbrana i pod običnim prilikama može da bude uspešna samo u slučaju ako je dobro organizovana i pripremljena, a sem toga ako bude protkana aktivnim dejstvima. Ovi zahtevi pojavljuju se u šumi u izvanredno pojačanoj meri. Pritom je, međutim, dobro pripremanje i organizovanje odbrane skopčano sa velikim teškoćama koje dolaze

do izražaja naročito u pogledu stvaranja dovoljnog polja vatrenog dejstva.

Naša nova Opšta ratna služba u tač. 835 kaže da šume *olakšavaju* odbranu ali pod određenim uslovima tj. da branilac šumu *dobro poznaje* i da je pravilno iskoristi u *pripremi* i izvođenju odbrane.

Zbog slabije mogućnosti da vatra dođe do punog izražaja i efikasnosti nameće se braniocu da više nego pod običnim prilikama pribegne većoj dinamičnosti i pokretljivosti, što može da se postigne otporom na većem broju uzastopnih linija i protivnapadima.

U Finsko-ruskom ratu, zimi 1939/40 godine, Finska se nalazila u strategisko-operativnom pogledu u odbrani. Tada su šume predstavljale Sovjetima jaku prepreku i veoma pogodovale strategisko-operativnoj odbrani znatno slabijih finskih snaga, a naročito u šumama Srednje Karelje. U okviru takve odbrane finske snage su, međutim, dejstvovala taktički ofanzivno pa su tako izborile velike pobjede kao naprimer kod Suomusalmija i Rate. U Južnoj Kareliji Finci su, međutim, prihvatili taktičku odbranu pozicisko-statičkog tipa, pa je, između ostalog, i to bio uzrok njihovom porazu iako su se branili na unapred pripremljenim položajima Manerhajmove utvrđene zone. U toj odbrani Finci su za sedam dana pretrpeli više gubitaka nego u tri prethodna meseca kada su vodili pokretnu odbranu sa obimnom primenom ofanzivnih akcija. Sovjeti su na tome delu fronta, koji i nije tako gusto pošumljen, mogli u dovoljnoj meri da iskoriste svoju brojnu i tehničku nadmoćnost.

Nasuprot tome nemačko-finske snage bile su 1941—43 u strategiskoj ofanzivi ali im je šumska zona Karelje i Laponije, ojačana i ispresecanim zemljištem, močvarama (tundrama) i jezerima, bila takva prepreka, da nisu bile u stanju da prekinu Murmansku železničku prugu (koja im je bila takoreći na domaku) — arteriju kojom je strujao znatan deo savezničke materijalne pomoći Sovjetskom Savezu.

Iz napred navedenog može se izvesti zaključak da se i pod savremenim uslovima, ako se procenjuje pogodnost

i jačina napada i odbrane, mora voditi računa da li se radi o strategisko-operativnoj ili taktičkoj strani napada odnosno odbrane. Po mome mišljenju u strategisko-operativnom pogledu šuma više pogoduje odbrani, dok u taktičkom pogledu u izvesnim elementima pruža povoljnije uslove napadu. Ako se, međutim, šuma dobro poznaje, dobro uredi i iskoristi za odbranu, ako se ona vodi sa dovoljno dinamike i pokretljivosti onda može da pruži braniocu znatne koristi. U napadu je međutim znatno ograničena efikasnost savremene tehnike.

Sa strategisko-operativnog gledišta, u odbranbenom smislu, pošumljene prostorije mogu dakle da imaju ulogu:

— zaštitnog pojasa mobilizacije i koncentracije ili samo delova snaga koje vrše mobilizaciju odnosno koncentraciju;

— pojasa koji razdvaja operacije na posebne odvojene pravce;

— zone za kanalisanje operacija na one pravce kojima se mogu izvoditi ratna dejstva pod povoljnijim uslovima, omogućavajući i uštedu u snazi;

— odbranbenog pojasa;

— bočnog zaslona operativnom poretku;

— maskirnog štita za prikrivanje pozadinskih elemenata važnih za odbranu (fabrika, centrala, skladišta itd.).

U pogledu napada, u strategisko-operativnom smislu pošumljene prostorije mogu pod određenim uslovima (dovoljno dobrih komunikacija, slabe neprijateljske snage, mogućnost brzog prolaska) poslužiti kao zone za pokret ili napad u cilju postizanja iznenađenja i izbijanja u operativnu dubinu.

Taktički aspekti se ovde ne iznose posebno i u detaljima, jer su oni inače predmet razmatranja ove knjige.

VIII

BORBENO OBEZBEĐENJE

1) IZVIĐANJE

Ni na jednu taktičku radnju šuma ne utiče u takvoj meri kao na izviđanje. Usled slabe ili nikakve preglednosti, ono je skopčano sa većim teškoćama nego u ma kojim drugim prilikama; jedino noću, i to u slabo vidnoj noći, uslovi izviđanja možda su teži. Često će biti teško da se uopšte otkrije prisustvo neprijatelja, no i kada bude otkriven, većinom se neće dobiti jasna slika o njegovom položaju, jačini i nameri. Zbog svega navedenog starešine ne mogu da očekuju od izviđačkih delova onako iscrpne izveštaje kao u normalnim prilikama. Oni, najčešće, neće moći jasno da prikažu kakvo je stanje dalje po strani od njihovog pravca kretanja. Neprijatelj, koji je udaljen samo nekoliko stotina metara od njihovog pravca kretanja, u dubini šume može ostati potpuno neprimećen.

I izviđački rad vazduhoplovstva skopčan je sa znatnim teškoćama, pa se i od njega ne mogu očekivati onakvi rezultati kao pod običnim prilikama. Neprijatelj će moći većinom da se uoči jedino na čistinama, prosecima, proplancima, vidljivim putevima, u retkoj šumi, kada opadne

lišće i kada padne sneg, ali i u ovim slučajevima samo ograničeno pa će, prema tome, i zaključci o namerama neprijatelja biti nepotpuni i nesigurni. Dobri aero-fotosnimci, pošto se mogu duže posmatrati i studirati, daće ponekad više podataka nego posmatranje okom koje brzo, pa prema tome i površno, preleti izvesnu šumsku prostoriju.

U prolaznim šumama konjica bi, blagodareći svojoj pokretljivosti, mogla dati dobre rezultate u izviđanju. Njen najveći nedostatak leži, međutim, u tome što su takvi izviđački organi veoma izloženi zasedama i prepadima — dakle, načinima dejstva kojima obiluje šuma.

Glavni izviđački organ biće, prema tome, pešadija, kojoj će se po potrebi pridavati ratni psi, kao i odeljenja kurira-konjanika za brzo održavanje veze. Prirodno je da će na šumskim prostorijama pod snegom vrlo dobre rezultate dati smučari.

Treba, međutim, imati u vidu da izviđanje velikim brojem patrola slabijeg sastava neće dati željene rezultate. Time se samo slabe i rasparčavaju jedinice, povećava se verovatnoća da patrole budu zasedama ili prepadima uništene ili zarobljene i da tako neprijatelj dođe do podataka o svome protivniku. Dakle, želja da se sve vidi može odvesti u suprotnost, tj. da se uoči malo i otkrije sopstveni raspored. Ovim, međutim, nije rečeno da upotreba izviđačkih patrola treba da izostane; treba samo ograničiti njihov broj, dati im dovoljnu jačinu i staviti im na čelo dobre i iskusne vođe.

Ako želimo da izviđanje pruži korisne rezultate, potrebno je organizovati ga izviđačkim odredima takve jačine, da mogu primiti i ozbiljniju borbu i uhvatiti se u koštac i sa zasedama. Drugim rečima, izviđačke organe treba učiniti što samostalnijim.

Postupak pri izviđanju zavisi od veće ili manje verovatnoće sudara sa neprijateljem. U svakom slučaju, zadržavanje na pojedinih tačkama treba ograničiti samo na neophodno vreme. Pokret napred treba vršiti u skokovima, od jedne markantne linije do druge i na njima hvatati vezu sa susednim izviđačkim ogranima. Takve linije treba dobro izabrati s obzirom na marševski cilj, a koje

će da obuhvate važne i osetljive tačke, naročito raskrsnice puteva.

Pri izvršenju svog zadatka izviđački delovi treba da se kreću vrlo oprezno i moraju imati u vidu da ih može odati lomljenje grana, njihanje žbunja i sitnog drveća, poletanje uplašanih ptica, lupanje opreme, tragovi cipela na vlažnom šumskom tlu. Partizanski izviđači su, naprimer, vrlo često otkrivali prisustvo Nemaca — planinskih jedinica — po tragovima planinskih cipela — gojzerica, dok su oni nosili opanke ili cipele, sem u Sloveniji gde su vrlo često i oni nosili gojzerice.

Da bi se izbegla opasnost od lutanja, a time i padanja u neprijateljske ruke, moraju se izviđački delovi obezbediti ne samo od neprijatelja na tlu već i na drveću i preduzeti sve mere za održavanje izabranog pravca obavezanim korišćenjem busole, odnosno vodiča, a ponekad i opreznim obeležavanjem puta radi njegovog sigurnog korišćenja pri povratku.

Izviđanje u šumi nosiće najčešće karakter nasilnog izviđanja. Pod normalnim prilikama izviđači će mnoge podatke moći da prikupe osmatranjem. U šumi su rezultati osmatranja veoma slabi pa će morati da se stupi u borbu da bi se uočile konture neprijateljskog rasporeda i grupisanja. Borba izviđačkih odreda i patrola imaće najčešće karakter iznenadnih sudara iz kojih izviđački delovi treba da izvuku što više koristi, težeći da svojom energičnom akcijom nateraju neprijatelja na povlačenje i da pritom zarobe što više ljudi kako bi od njih dobili podatke do kojih inače ne mogu doći osmatranjem. Podaci koje će dati jedan zarobljenik biće često dragoceniji i obimniji nego što bi ih dalo nekoliko patrola posle višednevnog napornog rada u šumi.

Za brzo dostavljanje izveštaja neophodno je da izviđački delovi raspolažu dobrim radiostanicama. Ovo je potrebno da bi bili što manje upućeni na dostavljanje izveštaja preko kurira, čije slanje slabi jačinu izviđačkog organa, a skopčano je i sa opasnošću da budu zarobljeni. Izviđački organi snabdeveni radiostanicama neće biti sputavani bojaznošću da budu otsečeni — biće, dakle, slobod-

niji u svojoj akciji. Pod uslovom da su snabdeveni radio-sredstvima za vezu, moći će uspešno da izvrše svoj zadatak, a, s obzirom na pokrivenost zemljišta, uvek će naći mogućnosti da se obilaznim putevima ili obilaznim pravcima kroz samu šumu vrata u sastav svoje jedinice.

Najzad, treba imati u vidu da izviđanje i osiguranje ne treba spajati. To su dve posebne radnje; izviđanje se odnosi na neprijatelja, a osiguranje na sopstvene trupe, pa se, prema tome, znatno razlikuju po svome postupku. Kod izviđanja se traži brzina, odvažnost i smelost, a kod osiguranja opreznost i odmerenost. Izviđanje će naći svoju sigurnost više u odlučnom pokretu nego u savesnom pretraživanju šumskog šipražja i skrovišta, a lukavstvo neprijatelja savladaće brzinom. Pedantno pročešljavanje i čišćenje šume spada u nadležnost osiguravajućih delova.

2) OSIGURANJE

Nepreglednost zemljišta, mogućnost prikrivanja, po-desnost za organizovanje prepada, zaseda i partizanskog rata zahtevaju da se osiguranje provede s naročitom brižljivošću. Osiguravajući delovi sa dovoljno razvijenim sistemom patrola moći će da pročešljaju šumu, ali nikada ne možemo biti sigurni da je ona i očišćena od neprijateljskih delova. Prorašće je tako gusto i isprepletano, zemljište (sem u ravnici) ispresecano, a na krasu još pećinasto i vrtačasto, da će uvek ostati izvesni delovi koji nisu bili zapaženi. Ma kako osiguravajući delovi radili polako i savesno, ipak će izvesni delovi, dobro raspoređeni i naviknuti na rad u šumi, moći da se prikriju. To, međutim, nije od presudne važnosti, jer će iste zamke moći da se prirede i neprijatelju. Isto tako se ne može sprečiti da se istaknuti delovi jedne i druge strane mimoiđu.

Tihookeansko pošumljeno ostrvo Guam zauzeto je početkom avgusta 1944 godine. Međutim, čišćenje šuma i pećina od zaostalih japanskih delova koji su partizanili trajalo je sve do kraja rata. Tako su 3 meseca posle kapi-

tulacije Japana ubijena tri američka mornara od jedne japanske zasede.

Na pošumljenom zemljištu može se često desiti da se neprijateljski delovi provuku kroz raspored protivnikovih trupa. Takve pojave ne treba da nas iznenade i obeshrabre. Sprečiti takve akcije neprijatelja značilo bi pribeći sistemu neprekidnih linija svojstvenih otsudnoj poziciskoj odbrani koju će izbegavati i jedna i druga strana, naravno, pod uslovom da nju ne nalaže opšta situacija.

S obzirom na izneto, osiguranje će se postići:

— isturanjem, pored osiguravajućeg ešelona, i neposrednog osiguranja od strane svake jedinice posebno;

— osiguranjem svih delova borbenog i marševskog poretka i rasporeda za stanovanje, bez obzira na protezanje fronta i postojanje sopstvenih delova na pravcima gde se pretpostavlja neprijatelj. (dakle, osiguravati se moraju, pored grupa u prvoj liniji: rezerve, baterije na položaju, centri veze, komandna mesta, osmatračnice, pozadinske ustanove itd.);

— osiguranjem sa svih strana, bez obzira u kom pravcu se nalazi neprijatelj;

— što boljim poznavanjem šume;

— prilagođavanjem marševskog rasporeda i rasporeda za stanovanje rasporedu za borbu;

— organizovanjem blokova na komunikacijama koje vezuju dotičnu jedinicu sa pozadinom i koje izvode na bokove;

— smanjenjem otstojanja između osiguravajućih delova i delova koji se osiguravaju, kao i unutar osiguravajućih delova;

— uvođenjem otstojanja između jedinica na maršu gde se ona normalno ne predviđaju (napr. između vodova i čete), a sa ciljem da eventualna zaseda ne bi zahvatila suviše veliki broj ljudi;

— prikupljenim borbenim porecima, da bi se pri iznenadnom sudaru za što kraće vreme uveo u borbu što veći broj snaga;

— pribegavanjem sistemu konvoja (pokretnog osiguranja) kod svih delova koji su osetljivi na zasede (artiljerija, transportne kolone i sl.).

3) MASKIRANJE

Već samim svojim postojanjem šuma pruža odličnu masku kako od ugleda sa zemlje tako i iz vazduha. Maskirna vrednost šume, međutim, zavisi od njene vrste i godišnjeg doba. Potpunu masku od ugleda sa zemlje i iz vazduha najviše pruža gusta igličasta šuma protkana niskim žbunjem, a listopadna šuma samo ako je gusta i olistala. Maskirnu vrednost šume ne treba zloupotrebljavati, već treba, kako pojedinci tako i sve jedinice i ustanove, preduzimati najbrižljivije mere maskiranja, a naročito u slučaju ako u šumi ne postoji i nisko rastinje. Pritom se, pored opštih načela koja važe za svako zemljište, na pošumljenim prostorijama preporučuje naročito sledeće:

— kreći se ispred tamne pozadine i na tamnom tlu, a isto tako stani ili lezi uvek na tamno tle ili u senku i to uvek u dubinu šume, a nikada ispred ivice šume ili na proplanak;

— izbegavaj suviše nagle pokrete;

— kreći se ispod drveća i u senci, tako da tvoja senka ne pada na put ili na otvorenu površinu;

— maskiraj karakteristične forme šlema granjem, lišćem ili travom, ali tako da to odgovara okolini;

— maskiraj lice zelenom ili mrkom obrazišom (maskom, mazanjem bojom ili zemljom, ili puštanjem brkova i brade);

— uvodi vozila u šumu tako da njihov ulazak u šumu ne odaju tragovi;

— na motornim vozilima koja danju stoje u šumi pokriva staklene delove šatorskim krilima ili granjem;

— maži blatom sve blešteće delove opreme;

— koristi u šumi mrljama obojena a nejednoboja šatorska krila, i to tako da budu s jedne strane obojena

zelenim mrljama raznih nijansi, a s druge strane smeđim mrljama, takođe raznih nijansi.

Maskiranje zvuka je još važnije nego maskiranje od pogleda, jer šuma znatno pojačava zvuk. Zbog toga postoji opasnost da će se otkriti zvukom ono što se uspelo prikriti od viđenja. Ako se ne može obezbediti dovoljna tišina onda se zvuk maskira napr. artiljeriskom vatrom, letenjem aviona, radom raznih motora ili glasnogovornika itd. ili se pak, koriste prirodni zvuci: fijukanje vetra, suštanje drveća i lišća, padanje kiše, grmljavina, žubor reka i potoka i sl.

IX

NAPAD

Nejasnost u situaciji, koja daje pečat svima taktičkim radnjama u šumi, prirodno, jako se odražava i na napad. Napad će se mahom izvoditi na osnovu vrlo skučenih izveštaja o neprijatelju, pa makar se angažovala sva raspoloživa izviđačka sredstva. Ovakvi uslovi ne poboljšavaju se bitno čak i u slučaju kada se napad izvodi iz neposrednog dodira. Tada će biti možda utvrđeno protezanje prednjeg kraja, ukoliko i ono nije lažno, ali ono što se nalazi možda na svega sto metara dalje u unutrašnjosti, ostaće napadaču vrlo često sakriveno. Ako se tome doda i činjenica da će se napad u šumi često izvoditi iz podilaženja ili u susretu, onda je još jasnija ova karakteristična crta dejstva u šumi.

Sve ovo, međutim, ne znači da treba odustati od izviđanja. Baš suprotno, treba ga pojačati. Važno je da se otkriju nebranjeni međuprostori u neprijateljskom borbenom poretku.

Izviđačkim patrolama obavezno treba pridavati pionire sa spravama za pronalaženje mina.

Slaba preglednost, teška orijentacija, otežano održavanje pravca i veze između jedinica, razvučenost borbeneog poretka i ostale okolnosti koje karakterišu borbu u

šumi čine da je rukovođenje i upravljanje napadom veoma složeno. Ako se tome doda još i sporost pokreta, slabi uslovi uzajamne podrške jedinica i rodova, kao i jak uticaj šume na moral ljudstva, dobiće se jasna slika svih teškoća pred koje će biti stavljene starešine i vojnici pri napadu u velikim šumama.

Pri svem tom treba imati u vidu da šuma daje napadaču i izvesna preimućstva koja mu mogu doneti velike koristi ako budu pravilno i svestrano iskorišćena. Tu se radi prvenstveno o ostvarenju iznenađenja u pogledu grupisanja snaga i izbora pravaca glavnog udara, što je moguće blagodareći činjenici da se svi pokreti skoro do jurišnog položaja (podilaženje, približavanje i nastupanje) mogu izvršiti pod zaklonom šume, dakle, u tajnosti.

Prikupljanje i pokret glavnine Narodnooslobodilačke vojske (4 divizije) u toku V neprijateljske ofanzive u cilju proboja iz okruženja pravcem preko Vučja, Sutjeske, Zelengore i Bistrice moglo je da bude izvršeno velikim delom blagodareći znatnoj pošumljenosti prostorije na kojoj su se odigrale operacije.

27 korpus nemačke 2 armije nalazio se krajem januara 1945 g. zapadno od Gruđonca na levoj obali Visle. Trebalo je sprečiti da se probije centar 2 armije. U okviru ovih borbi, koje u krajnjoj liniji nisu mogle da zadrže sovjetsku zimsku ofanzivu, interesantno je izvođenje nemačkog protivnapada 4 februara kroz šumsku zonu zapadno od s. Šventa u kome učestvuje 5 bataljona uz podršku artiljerije jedne oslabljene jurišne artiljerijske brigade (svega 17 samohodnih oruđa). Pošto prikupljanje trupa nije moglo da bude ranije izvedeno napad je otpočeo tek u 12.00, i ipak je, blagodareći pošumljenosti zemljišta, prikupljanje izvršeno u tajnosti, tako da su sovjetske snage potpuno iznenađene i potisnute iz šume prema obali Visle.

Nejasnost situacije može da navede starešine na pogrešku da preduzmu napad bez odgovarajućeg planiranja. Baš zbog toga što je usled nemanja podataka planiranje teško ono treba da bude predmet utoliko veće brige komandovanja. Prenagljenost i nedovoljna brižljivost u pri-

premi najčešće dovedu u pitanje uspeh napada. Zbog toga plan treba da bude elastičan i zasnovan na proučavanju zemljišta i mogućih varijanti neprijateljskog rasporeda i njegovih protivdejstava. Potčinjenim jedinicama treba ostaviti što veću samostalnost i mogućnost inicijative, saopštavajući im pritom jasno opšti zadatak jedinice. Njegovo raščlanjivanje na bliži i sledeći zadatak biće često vrlo teško. Možda će se moći odrediti samo bliži zadatak, a za dalje nadiranje da se označi samo pravac dejstva. Pritom treba imati na umu da je, usled pokrivenosti zemljišta, moguća široka primena manevra.

Ako postoje povoljni uslovi za iznenađenje, onda ih treba u punoj meri iskoristiti polazeći u napad brzo i bezobzirno, makar samo i sa jednim delom raspoloživih snaga.

Kao i u normalnim prilikama situacija kod branioca može usloviti da se napad vrši na neprijatelja koji se nalazi u pokretu, koji se na brzu ruku organizovao za odbranu, koji se utvrdio po grupnom sistemu ili u vidu neprekidnih linija. Ovo poslednje će biti redak slučaj, jer u šumi otpadaju uzroci koji uslovljavaju neprekidni rovovski sistem. Poznato je da je on izgrađen najvećim delom zbog toga da bi se neprekidnošću rovova maskirao raspored braniočevih snaga. Otsustvo neprekidnih rovova, međutim, ne mora da znači i otsustvo mogućnosti neprekidnog sistema zaprečavanja sa radovima koji omogućavaju tučenje prepreka.

Pošto je borba u šumi skopčana sa većom dinamikom (prelazak u napad iz marša, protivnapadi, susretne borbe i sl.), to će i napad iz neposrednog dodira biti ređi nego u normalnim prilikama i izvodiće se pod lakšim uslovima nego napad iz pokreta, jer su u tom slučaju sve predradnje do izlaska na jurišno otstojanje stvarno već završene. Napadač ima u tom slučaju vremena za prikupljanje podataka o neprijatelju i o protezanju njegovog odbranbenog sistema, ako ne na celoj dubini, onda bar na prednjem kraju.

U običnim prilikama napad iz pokreta organizuje se na osnovu podataka o protezanju neprijateljskog odbran-

benog sistema, ako ne u detaljima, onda bar u približnom opsegu. U velikim šumama može se, međutim, desiti slučaj, da se o neprijateljskom odbranbenom položaju, a naročito o njegovom prednjem kraju, neće imati ni približna pretstava. Ova činjenica prouzrokovala da pokret napadača neće moći da bude raščlanjen na faze koje karakterišu ovu radnju u običnim prilikama (podilaženje, raspored u rejonima prikupljanja, približavanje, raspored na polaznom položaju, nastupanje). Pod takvim okolnostima podilaženje će se vršiti neprekidnim pokretom od linije do linije, pri čemu će se imati stalno u vidu mogućnost iznenađenja i potreba da se iz pokreta stupa u borbu. Iz toga proizilazi potreba da jedinice budu stalno spremne za borbu bez obzira na okolnosti pod kojima se neprijatelj može pojaviti. Raspored jedinica treba, prema tome, u tom periodu da bude tako elastičan, da se jedinice mogu upotrebiti prema prilikama, a to opet zahteva da starešina ima jedinicu što bolje u ruci. U tom cilju preporučljivo je da se podilaženje vrši borbenim poretkom u vidu romba. No, to ne treba shvatiti kao šablon; jer ispresecanost zemljišta, neće dozvoljavati primenu takvog poretka, čak ni kod bataljona i nižih jedinica, jer bi se sa njima suviše usporavao pokret. Takav poredak moći će da se primeni u šumama ravnice, ukoliko nisu močvarne ili na širokim pošumljenim grebenima i sl. Po šumama ispresecanog zemljišta celishodna je primena poretka u vidu većeg broja kolona sposobnih za samostalnu borbu, a formiranih prema važnosti pojedinih pravaca. Zbog toga je neophodno da se takva šuma i mreža puteva dobro poznaju ili da se raspolaze specijalnim kartama šumske privrede dotičnog predela.

Prikupljeni borbeni poredak treba što duže sačuvati. Prevremeni razvoj jedinica za borbu može imati za posledicu da se ona potpuno raspline u šumi i da u odlučujućem momentu ne raspolaze odgovarajućom udarnom snagom.

Borbeni poredak napadača, s obzirom na svojstva šume, obično treba da nosi ove karakteristike:

— Borbenim grupama (kolonama) prvog ešelona treba dodeliti što više vatrenog oružja za neposrednu podršku da bi se bar donekle otklonio nedostatak koji proizilazi iz teškoća ili nemogućnosti artiljerijske podrške sa zaklonjenih položaja. Po potrebi ojačanje ovim naoružanjem može ići i na račun rezervi.

— Rezerve treba da budu jače nego u običnim prilikama, a često će biti neophodno da se podele po grupama. One treba da budu što pokretljivije, jer treba imati u vidu da će dejstvovati prvenstveno udarom.

Kada je sukob sa neprijateljem moguć svakog momenta, jedinice treba da se kreću u plitkim kolonama (vodne, odeljenjske) spremne da se na kratku komandu ili na iznenadno otvaranje vatre od strane neprijatelja automatski razviju u streljački stroj sa smanjenim rastojanjima i da se odmah bace na neprijatelja. Ako to zemljišne prilike dozvoljavaju, može se u ovoj fazi pokreta jedan deo minobacača postaviti na položaj i biti spreman da zaštiti pešadiju, dok će se drugi deo kretati do sledećeg položaja. Teški mitraljezi i bestrajna oruđa treba da budu neposredno u borbenim porecima streljačkih jedinica. Kretanje pravim putevima i prosecima opasno je, jer jedinica može biti stavljena pod uzdužnu vatru, pa je zato bolje kretati se u neposrednoj blizini puteva i preseka ili bar njihovim ivicama. Za održavanje pravca treba odrediti jedinice koje se kreću duž markantnih linija: puteva, preseka, potoka, grebena i sl.

Kad se izbije na markantne poprečne linije, puteve i proseke, treba zastati, izvršiti orijentaciju, proveriti pravac kretanja, urediti jedinice i uhvatiti vezu sa susedima.

Pokret napadača kroz braniočev pojas obezbeđenja, kao i borba protiv neprijateljskog borbenog osiguranja, imaće najčešće karakter izolovanih akcija oko zauzimanja važnih tačaka za omogućenje daljeg pokreta, a to su prvenstveno raskrsnice puteva, pogodne tačke za odbranu na putevima, kao i sve one tačke koje sprečavaju pokret iole pogodnim pravcima za nastupanje. Treba očekivati da će neprijatelj u ovoj fazi borbe dejstvovati iz zasede,

pa ovoj činjenici treba da budu prilagođeni i postupci napadača. U ovoj fazi napadač može biti stavljen i pod braniočevu artiljerisku vatru upravljenu prvenstveno na puteve, raskrsnice, proplanke i sl. Podaci o neprijateljskom rasporedu, glavnom odbranbenom pojasu i sistemu utvrđivanja u dubini, dobiveni borbom u pretpolju i od borbenog osiguranja, biće vrlo skućeni, jer ovim akcijama još nije postignut uvid u raspored neprijateljskih glavnih snaga. Izvesni podaci moći će se dobiti jedino od zarobljenika. Bolje podatke moći će da pruže izviđačke jedinice koje će se provući kroz neprijateljski raspored u pretpolju pa čak i kroz glavni odbranbeni pojas. Donošenje zaključaka o neprijateljskom rasporedu na osnovu konfiguracije zemljišta bilo bi mahom proizvoljno i nesigurno, jer u šumi gube mnogo u značaju sve dominirajuće linije i tačke, a položaj se bira onde gde je moguće organizovati najefikasniju vatru, što u šumi ređe zavisi od konfiguracije zemljišta.

Glavni pravac udara često se neće birati prema dominirajućem položaju terenskih linija i tačaka, već onim linijama duž kojih je lakše održavanje pravca napada i lakša orijentacija (duž puteva, proseka i sl.). Ove činjenice jasno ukazuju na to da će u šumi, češće nego u normalnim prilikama, težište napada (glavni napad) ležati baš u dolinama kojima komunikacije obično i vode.

Ako se, međutim, u zoni duž puta, proseka i t.sl. nalazi grupisana jača neprijateljska snaga onda glavni napad treba upraviti na onaj deo fronta gde je neprijatelj najslabiji, obezbeđujući bokove napadnih trupa od eventualnog neprijateljskog protivnapada. Na braniočeve delove duž puta treba sasrediti artiljerisku vatru i napad vazduhoplovstvom da bi se ta snaga što više paralisala. Cilj ovakvog napada treba da bude da se neprijateljska grupacija duž puta opkoli i uništi. U ovakvim slučajevima težište napada će se, dakle, nalaziti u zoni između puteva.

Ispresecanost zemljišta, vezanost borbenih poredaka za puteve, široki frontovi, s jedne strane, a potreba da se obezbede dovoljne rezerve, s druge, onemogućiće da se postigne neprekidnost napadnog pokreta. Između pojed-

nih napadnih grupa nalaziće se veći ili manji međuprostori koje treba osmatrati manjim odeljenjima. Sam borbeni poredak napadnih grupa treba prilagoditi ovoj činjenici, da bi se sprečila protivdejstva branioca na bok i pozadinu napadača.

Polazni položaj za napad u šumi, na otstojanju od 800 m, teško da bi mogao doći u obzir jer se sa njega ne stiče uvid o braniočevom glavnom položaju, niti je na njemu moguće postaviti teško pešadisko naoružanje za potpomaganje nastupanja do jurišnog otstojanja, sem možda bacače, dok će ostalo naoružanje za podršku neposrednim gađanjem morati da produži pokret za streljačkim jedinicama. Na otstojanju 800 m od braniočevog prednjeg kraja napadačev borbeni poredak mogao bi vršiti izvesno uređenje za pokret na bliža otstojanja. Pod takvim okolnostima jasno je da polazni položaj treba da bude na otstojanju 150—200 metara, sa koga je moguće postići izvesno osmatranje neprijateljskog prednjeg kraja. To znači, da će se polazni i jurišni položaj skoro i poklapati. Sve se ovo, međutim, menja ukoliko je neprijatelj raščistio nisko rastinje ili stvorio vatrene proseke i time omogućio gađanje na otstojanju od 800—1000 m.

Napad u šumi treba da bude iznenadan i silan, sa težnjom da se neprijatelj veže s fronta, a jednim delom snaga da se izvrši manevar na njegovu pozadinu ili bar na bok.

Kao specifičan vid napada u šumi, koji su primenjivale naročito naše jedinice u toku Narodnooslobodilačkog rata, Finci i Sovjeti, jeste kombinacija napada sa fronta i iz pozadine. Napad iz pozadine organizuje se bilo upotrebom partizanskih snaga, bilo ubacivanjem u neprijateljsku pozadinu manjih jedinica. Ubačena jedinica polazi u napad pre, jednovremeno ili posle početka frontalnog napada:

Međutim, preduzimaće se napad i u vidu proboja, jer su i uslovi za njegovo izvršenje povoljni, pošto šuma omogućava primenu uskih, masovnih i dubokih borbenih porredaka. U takvom napadu treba težiti da se u jednom potezu probije cela dubina položaja. Bokove probojnog klina

treba štiti rezervama, pošto ovo ne može da se postigne artiljerijom i vazduhoplovstvom kao u normalnim uslovima. Po ruskom i nemačkom gledištu proboj fronta treba i u šumi smatrati najčešćim vidom napadne operacije.

Napad će se vrlo često razvijati i s osloncem na borbeni raspored prethodnice, njegovim proširivanjem, pojačavanjem i manevarskom akcijom organizovanom na način iznet u prethodnom stavu.

Napadačev borbeni poredak može se u svome pokretu naći u raznim situacijama, prema tome kako je branilac organizovao odbranu, i to:

1) Ako se naišlo na slabije, nepovezane otpore čisto lokalnog značaja, verovatno je da se radi o slabijim delovima pretpolja ili borbenog osiguranja. U takvim prilikama treba brzim, odlučnim i automatskim razvojem (kod odeljenja i vodova), energičnim pokretom i jakim vatrom, a po potrebi i udarom, okružiti, uništiti ili zarobiti neprijatelja. Dozvoliti da neprijatelj otstupi znači omogućiti mu da pruži uskoro ponovni otpor.

2) Ako se naišlo na otpor koji daje utisak celine, ali koji nije fortifikacijski organizovan, obično će biti najbolje da se razbije brzim naletom u vidu juriša, bez naročite vatrene pripreme, dejstvujući prvenstveno bombama i nožem, kao i automatima iz pokreta. Ukoliko ovakav napad može biti podržan i tenkovima utoliko će biti, naravno, i uspešniji.

Ako je pritom odbrana organizovana po grupnom sistemu, onda napadačevo dejstvo treba da dovede do okružavanja i uništenja pojedinih otpornih grupa, po mogućstvu pre no što neprijatelj interveniše svojim rezervama, na čije dejstvo treba biti uvek spreman.

Ako je, pak, neprijatelj raspoređen u vidu neprekidne linije, juriš treba prosto da pregazi neprijatelja jednostavnim pokretom unapred.

Juriš se obično vrši gustim streljačkim strojevima ili plitkim odeljenjskim i poluodeljenjskim kolonama. Delovi koji ne nailaze na otpor energično produžavaju napad određenim pravcem. Za obuhvat treba koristiti rezerve.

Takav će način najbrže dovesti do pada braniočeve otporne tačke.

3) Ako je branilac uspeo da svoju odbranu i fortifikaciski ojača, bilo u rovovskom ili grupnom sistemu, napad se mora izvoditi sistematski i planski, jer odbrana pod takvim uslovima može biti vrlo efikasna. Tada može doći do izraza braniočevo vatreno naoružanje i artiljerijska podrška sa zaklonjenih položaja, a i ostala moderna tehnička sredstva, te će u većini slučajeva biti potrebno da se napad vrši u vidu proboja.

Tu treba, pre svega, obezbediti odgovarajuća sredstva vatrene podrške: mitraljeze, minobacače, artiljerijska oruđa za neposredno gađanje, bestrzajna oruđa, a još bolje tenkove i samohodna oruđa, ukoliko je njihova upotreba moguća.

Ako je moguće treba organizovati i podršku artiljerije. O ovoj činjenici nisu vodili računa Japanci u svojim napadima marta — aprila 1944 godine u džunglama ostrva Bugenvil (Bougainville), pa su zbog toga tehnički slabo opremljeni delovi 17 armije pretrpeli ogromne gubitke (8.000 mrtvih — polovina borbenog sastava). Njihova elitna 6 divizija, dejstvujući na vrlo uskom sektoru, skoro je potpuno uništena. Zbog svoje žestine i velikih gubitaka ove borbe su nazvane »Bugenvilski pakao«.

Sovjetski napadi na Manerhajmovu liniju (februar i mart 1940 godine) u šumama Kareliške Prevlake podržavani samo tenkovima nisu imali uspeha. Tek kada je dovedena dovoljna masa artiljerije finska odbrana je razbijena.

Da bi se smanjili gubici vojnici treba da nastupaju do jurišnog položaja od jednog drveta do drugog, pod vatreanom zaštitom strelaca, a naročito snajperista i automatičara.

Podilaženje neprijatelju može se vršiti i obazrivim i nečujnim približavanjem (po potrebi puzanjem) celog borbenog poretka, raščlanjenog u vodne ili četne kolone po jedan, raspoređene u vidu klina (romba) ispred koga se kreće, odnosno puže, zaštitni polukružni zastor automatičara. Ovaj zastor ima za cilj da, pri iznenadnom sudaru

sa neprijateljem, bude što manji deo snaga vezan borbom, dok će glavna snaga biti čvrsto u rukama starešine. Ovakav napad imaće izgleda na uspeh ako je neprijatelj pokoleban ranijim borbama ili još nije u potpunosti organizovao odbranu, i ako se preduzima pri slaboj vidljivosti.

Ponekad će se napadač naći na tako bliskom otstojanju od braniočevog položaja, da će artiljeriska podrška posrednim gađanjem, ukoliko bude uopšte moguće, biti opasna po njegovu pešadiju. Tada će napadač morati da se povuče da bi se dobila zona sigurnosti. U tom cilju potrebno je izvršiti i obeležavanje prednjih linija i označiti tačke na koje treba sasrediti artiljerisku vatru.

U međuvremenu napadačeva pešadija treba da utvrdi protezanje neprijateljskog položaja i karakter njegove organizacije kao i da pronade nebranjene ili slabo branjene međuprostore.

Artiljeriska (eventualno i vazduhoplovna) priprema napada biće ponekad moguća samo na taj način što će izviđački zastor dopuzati do prednjeg kraja i postaviti red dimnih kutija koje će se potom zapaliti električnim putem i na taj način obeležiti prednji kraj braniočevog položaja. No i tada će vrlo često artiljerijsko dejstvo napadača biti svedeno jedino na artiljerisku pripremu napada.

Juriš se preduzima posle snažne pripreme u kojoj će učestvovati, pored pešadiskog naoružanja, i oruđa za neposredno gađanje, a ako bude moguće i ostala artiljerija, kao i vazduhoplovstvo.

Juriš treba preduzeti u vidu silnog naleta, gađanjem iz ručnog vatrenog oružja, bacanjem bombi, sa težnjom da se što pre stupi u blisku borbu. Treba nastojati da se iskoristi moralna jačina našeg borca za blisku borbu.

Podrška juriša teškim pešadiskim naoružanjem biće mahom moguća samo minobacačima. Mitraljezi će moći da učestvuju u podršci jedino ako je moguće flankirno dejstvo ili pak iz samog streljačkog stroja.

Ukoliko u jurišu učestvuju i tenkovi, oni će se nalaziti u okviru borbenog poretka pešadije.

Pošto se odbrana u šumi znatnim delom zasniva na što većoj pokretljivosti i dinamičnosti, to napadač treba

da bude uvek spreman da odbije neprijateljske protivnapade koji će, zbog pokrivenosti zemljišta, dolaziti često iznenadno po vremenu, pravcu i snazi. Dok pod običnim prilikama značajnu ulogu u odbijanju protivnapada igra artiljerija i vazduhoplovstvo, dotle će u šumi njihova intervencija biti moguća jedino ako se blagovremeno otkrije prikupljanje branioca za protivnapad. U protivnom, traženje sadejstva artiljerije obično će odocniti ili se neće moći precizirati na koje linije treba otvoriti vatru. Sve ove činjenice ukazuju na to da starešine moraju poduzeti sve mere da prvenstveno sopstvenim sredstvima razbiju neprijateljske protivnapade. Ovo će se postići ako se na krila i bokove rasporedi dovoljan broj automatskog naoružanja, ručnih bacača i bestrzajnih oruđa.

Zbog nejasne situacije koja vlada pred sam napad, angažovanje rezerve retko će se moći izvršiti u duhu unapred sastavljenog plana, već će se odluka doneti u toku samog napada. Najbolje je da se rezerva uputi onim pravcem na kome je postignut uspeh, ukoliko je, naravno, s obzirom na angažovane snage, moguće održavanje toga pravca (duž puteva, staza, preseka, ivica šume, potoka, grebena itd.).

Pošto se slomije otpor na prednjem kraju, streljačke čete nastupaju u dubinu sa vodovima u liniji, u kolonama po jedan, svaki vod pod zastorom jednog odeljenja razvijenog u streljački stroj ili pak cela četa nastupa u koloni po jedan sa razvijenim vodom u streljački stroj. U slučaju nailaska na neprijatelja jedinice se brzo razvijaju i kada savladaju otpor neprijatelja odmah zauzimaju dubinski raspored.

Borba u dubini neprijateljskog položaja najčešće neće moći da se izvodi neprekidnim nadiranjem već u skokovima, od jedne linije do druge. Na tim linijama treba izvršiti prikupljanje, orijentaciju, uspostaviti vezu i naslon na susedne jedinice, smeniti jedinice i biti uvek spreman da se suzbije protivnapad, odnosno protivudar. Zbog ovakvog načina dejstva napad u šumi može da bude veoma spor.

Ako se u toku prodiranja u dubinu braniočevog položaja naiđe na jak otpor koji se ne bi mogao brzo savladati, a na drugim mestima se uoče slaba mesta neprijatelja, tada treba smelo menjati težište napada upućujući na taj pravac rezervu, a novu rezervu obrazovati od snaga koje su dotle vršile glavni napad. Ovakvo manevrovanje prenošenjem težišta napada je u šumi olakšano činjenicom da neprijatelj ima slabe mogućnosti osmatranja kako sa zemlje tako i iz vazduha pa je stoga otežano i preduzimanje odgovarajućih protivmera.

Noćni napadi su u šumi teško izvodljivi, naročito sa većim sastavima ali zato prepadi manjim jedinicama uvek su mogući i mogu doneti znatne koristi. Narodnooslobodilačka vojska, Crvena armija, Finci i Japanci često su primenjivali napad u šumi pri slaboj vidljivosti. Nemci, Italijani i Anglo-Amerikanci su ovakve napade izbegavali.

Na pošumljenom zemljištu pripreme za noćni napad moraju biti preduzete veoma brižljivo i detaljno jer šuma znatno pojačava noćnu tminu. Da bi se ogarantovao uspeh treba obratiti pažnju, pored ostalog, da se ljudstvo, koje će vršiti napad, prethodno što više navikne na noćno kretanje šumom, jer oštrina vida u velikoj meri zavisi od prilagođavanja očiju na onakve prilike, zatim da se ljudstvu da što više svežeg povrća (šargarepe) i voća, jer se time znatno pojačava moć noćnoga vida. Veoma korisni su i posebni hemiski preparati sa vitaminoznim supstancama, a preporučljivo je i uzimanje jake kafe da bi se organizam, koji je inače naviknut na noćni odmor, a time i na popuštanje osetljivosti pojedinih čula, držao u punom stepenu budnosti. Pošto šuma veoma pojačava svaki zvuk to treba preduzeti sve mere da se trupa ne oda za vreme izlaska na jurišni položaj. Takođe se moraju preduzeti sve mere da se izbegnu lutanja. U tom cilju preporučuje se da se za svaki vod obeleže pravci kretanja naprimer belim belegama na drveću. Polazni položaj treba da bude još bliži napadnom objektu nego kod noćnog juriša pod normalnim zemljišnim uslovima, tako da se do njega stigne gotovo u nekoliko skokova.

Bomba i nož su najefikasnije oružje noćnog juriša u šumi, ali se isto tako mogu korisno upotrebiti i sekira i pijuksekirica. Protivnapadi neprijatelja najbolje će se odbiti vatrom automata i bombama. Pošto noćni juriš može izazvati nered i paniku kod branioca to ga treba što više i koristiti. Ako postoji namera da se produži nastupanje, napade treba organizovati pred zoru, a zatim, koristeći nered kod branioca, već po prvom svitanju nastaviti energično nastupanje u dubinu braniočevog položaja, odnosno preduzeti gonjenje ako je branilac dovoljno rastrojen.

U februaru 1943 g. 16 i 18 brigada 4 slavonske udarne divizije (docnije 12 udarne), dejstvujući na pošumljenoj oblasti planine Papuk u oblasti Češljakovičkog Visa, napala je pred zoru jednu bojnu gorskog zdruga iz Slavonske Požege i uništila je obuhvatnim dejstvom upotrebljavajući samo pušku, nož i bombu jer u ovoj akciji minobacači nisu mogli da budu upotrebljeni zbog pošumljenosti zemljišta. Borba je trajala svega $\frac{1}{2}$ časa. Zatim su brigade produžile nastupanje u razvijenom poretku (sitne kolone) kroz šumu, sa isturenom prethodnicom (razvijenom na sitne kolone), i napale drugu bojnu koja se nalazila raspoređena dalje u dubini na oko 3 km, no neprijatelj je pod utiskom sloma prve bojne kao i manevarskim dejstvom brigada otpočeo žurno povlačenje.

Ovaj primer jasno pokazuje da su noćna dejstva u šumi moguća i da mogu doneti krupne rezultate, a sem toga vidimo mogućnost i važnost manevarskog dejstva, kao i specifični način podilaženja neprijateljskom položaju.

Borba za okruženje biće u šumi naročito čest oblik borbenog dejstva napadača zbog mogućnosti iznenadnih prikrivenih pokreta. Ova dejstva moći će da izvode i same pešadijske jedinice, bez saradnje vazduhoplovstva, tenkova i ostalih brzopokretnih jedinica, koje se u savremenom ratu pojavljuju kao nosioci operacija okruženja, a i taktičkih dejstava sa ciljem okruženja.

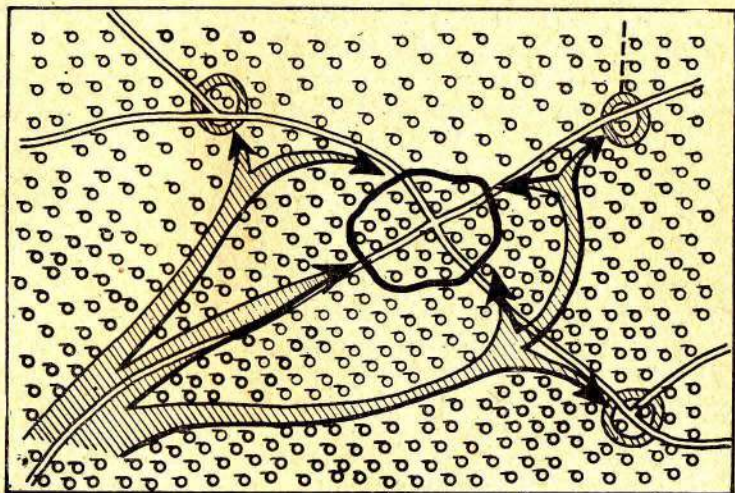
Specijalni uslovi koji vladaju u velikim šumama omogućavaju izvođenje takvih dejstava u operativnom i taktičkom smislu. Tu treba, pre svega, navesti sledeće faktore:

— mogućnost prikrivenog kretanja i grupisanja, a u vezi s tim i iznenađenja usled slabih mogućnosti braniočevog izviđanja i osmatranja;

— postojanje međuprostora koji nisu mogli biti posednuti živom silom, niti branjeni vatrom, a koji ponekad neće moći da budu ni osmatrani.

Ovako povoljne uslove napadač treba uvek da koristi, čak i u okviru najmanjih jedinica. Borba za okruženje treba da postane normalan način dejstva napadača u šumi. Delovi koji vrše okruženje moraju voditi računa o sledećem:

a) da mogu biti iznenadno napadnuti iz pozadine i da je zbog toga nužno vršiti brižljivo spoljno obezbeđenje organizovanjem blokova naročito na prilaznim putevima okruženoj prostoriji (skica br. 2);

Skica br. 2

b) da je, zbog pokrivenosti zemljišta i nemogućnosti da se okružena prostorija stavi pod osmatranu vatru na većoj dubini, okruženome lakše izaći iz okruženja nego u normalnim prilikama, jer ima veću slobodu manevrovanja u cilju izvršenja proboja.

Ako se radi o operacijama većih razmera, a šumski predeo nije odviše prostran, može se okružiti celokupna šumska prostorija na taj način što će se blokirati svi putevi i prilazi koji vode u nju.

U dejstvima manjeg operativnog ili taktičkog opsega okruženje će moći da se postigne frontalnim vezivanjem neprijatelja i provlačenjem — ubacivanjem — snaga kroz međuprostore za što u šumi postoje vrlo široke mogućnosti.

Teškoće se, međutim, pojavljuju u drugoj fazi operacije okruženja, tj. u fazi uništenja. Ovo utoliko više ukoliko je okružena prostorija veća. Teškoće proizilaze iz toga što okružena prostorija, usled pošumljenosti, ne može da se stavi pod onako efikasnu vatru kao u običnim prilikama, kao i zbog toga što okruženi protivnik, usled pokrivenosti zemljišta, ima mogućnost da vrši manevar snagama iako se nalazi na relativno maloj prostoriji. Okružavajuće snage treba, prema tome, da računaju na znatno veću aktivnost okruženog protivnika u pogledu njegovih pokušaja za proboj, pa zbog toga da preduzimaju i odgovarajuće protivmere. Sve ovo pokazuje da za likvidaciju okruženog protivnika treba izdvojiti jače snage nego u običnim prilikama. Taktički postupak može biti isti kao u običnim prilikama, tj. cepanje okruženog protivnika uz jednovremeno sužavanje obruča. Usled mogućnosti iznenađenja akcije proboja u cilju cepanja neprijateljskog obruča moći će da se izvedu lakše nego u normalnim prilikama.

Specijalni vidovi okružavajućih operacija odigrali su se u šumama Srednje Karelije tokom prve polovine Sovjetsko-finskog rata, zimi 1939—40 godine. U ovim operacijama Finci su napadali svojim smučarskim jedinicama dugačke kolone sovjetskih divizija koje su se kretale izolovanim šumskim putevima, cepali ih na pojedine delove, koje su nazivali »motti« (sure = cepanice), okruživali ih i uništavali vatrom i izgladnjavanjem. Na ovaj način finska 9 divizija uništila je sovjetsku 163 diviziju kod Suomusalmi-a, a za to vreme svega dve finske čete zadržavale su kod Rate 44 diviziju koja joj je hitala u pomoć istim putem. Pošto je uništila 163 diviziju, finska 9 divizija bacila se na 44 diviziju i takođe je uništila. U tim

borbama ruski gubici iznosili su 27.500 mrtvih (od oružja i zime) i 1.500 zarobljenih, a finski 2.700 mrtvih i ranjenih. Ovakvu katastrofu doživele su sovjetske divizije zbog nesposobnosti da se kreću po dubokom snegu van puteva (nemanje smučara, a transport većinom motorizovan) i zbog nepodobnosti ruske opreme za ratovanje po tako hladnom vremenu. Ruskoj inertnosti i nepokretnosti, a pritom i brojnoj nadmoćnosti, Finci su suprotstavili dobro poznavanje šuma i pokretljivost koju su im omogućavali smučarske jedinice i saonički transport. Iz ovih poraza Crvena armija je izvukla odgovarajuće pouke i korisno ih primenila u ratu protiv Nemačke. Nemački maršal Kluge, istaknuti komandant na Istočnom frontu, izjavio je, da su crvenoarmejci pravi umetnici u šumskim borbama. Njegova 4 armija zadržana je novembra 1941 godine pod Moskvom, baš u šumama 40 km zapadno od glavnog grada.

X

GONJENJE

Gonjenje vatrom moguće je na relativno kratkom otstojanju tj. do 300 m, jer je to najčešće prosečni domet uspešne vatre streljačkog automatskog naoružanja. U ređim i kultivisanim šumama ovo otstojanje je nešto veće, dok će u gustim šumama u kojima ima žbunovitog i drugog niskog rastinja biti kraće. Zbog toga gonilac treba što bolje da iskoristi ovu fazu borbe, angažujući što više automatskih oruđa i topova za neposredno gađanje, jer će protivnik kratko vreme biti na oku napadača. Ostupajućim delovima služiće stabla kao vrlo dobri zakloni koje će ljudstvo, ako je dobro izvežbano i naviknuto na borbu u šumi, moći vrlo dobro da koristi prilikom izvršenja skokova unazad. Zbog toga je potrebno da otpočne što pre gonjenje živom silom odnosno borbenim rasporedom, tako da se otstupajući delovi što duže drže na otstojanju efikasne vatre. Ostupajućim delovima treba po svaku cenu sprečiti da se srede i pruže ponovni otpor. U takvoj situaciji akcije tenkova ili samohodnih oruđa, pa čak i pojedinih vozila, ako nije moguće kroz samu šumu, onda bar duž puteva, mogu pružiti vrlo velike koristi unoseći pometnju i paniku u neprijateljske redove.

Artiljerija i minobacači sa zaklonjenih vatrenih položaja, kao i vazduhoplovstvo, treba da dejstvuju prvenstveno na puteve (naročito na raskrsnice) u neprijateljskoj pozadini jer će otstupajući delovi težiti da se kreću njima da bi ubrzali kretanje i izbegli lutanje, dok će za teža oruđa i ostalu tehniku ovi biti jedini pravci otstupanja.

Da bi gonjenje bilo što uspešnije treba što pre izdvojiti brzopokretne pešadijske jedinice, makar i pojedine čete ili čak vodove ali zato pune borbene sposobnosti. Prvenstveno dolaze u obzir automatičari, a zimi smučari, koji će paralelnim putevima ili kroz međuprostore izbijati na raskrsnice puteva u pozadini neprijateljskih jedinica, dočekivati ih jakim vatrom i udarom, nastojeći da ih unište ili zarobe.

Energičnost i smelost u gonjenju treba, međutim, više nego pod normalnim uslovima, vezati sa potrebnom obazrivošću, jer pojedini neprijateljski delovi mogu imati zadatak manevarske odbrane i organizovanja zaseda sa ciljem da stvore ostalim braniočevim borbenim grupama i rezervama odgovarajuće preduslove za protivnapade na bok i pozadinu gonioca.

XI

BORBA U SUSRETU

Slabi mogućnost osmatranja, izviđanja i vatrenog dejstva nameće svim vrstama borbenih radnji veću pokretljivost i dinamiku. Ova svojstvenost dovodi do toga da su u borbenim dejstvima na pošumljenom zemljištu borbe u susretu moguće češće nego u običnim prilikama i zbog toga ih treba smatrati gotovo *redovnom pojavom* čak i za veće jedinice. One nastaju pri sudaru sa neprijateljem na maršu, pri izviđačkim akcijama, pri sudaru sa rezervama koje vrše protivnapad ili protivudar, i sl.

Ove okolnosti nalažu, kao osnovni uslov za organizovanje svakog nastupnog pokreta u šumi, da jedinica bude osposobljena za samostalnu borbu i da njen marševski raspored sadrži osnove borbenog rasporeda.

Kako pri borbi u susretu veliku važnost ima blagovremeni razvoj za borbu, to je potrebno što pre osigurati takve linije i tačke koje ovaj razvoj omogućavaju i olakšavaju. U šumi ove tačke i linije predstavljaju raskrsnice puteva, poprečni putevi, proseci i proplanci. Zbog toga će oni biti objekti kojima će težiti obe protivničke strane.

Zadatak je izviđačkih i prednjih delova da se što pre dočepaju ovih objekata i da ih drže do pristizanja glavnina.

Često će se voditi borba oko ovih objekata. Tu će veliku ulogu igrati brzina, smelost i prisebnost. Svako

gubljenje vremena značiće propuštanje dragocenih mogućnosti. Tu nema vremena za neku detaljnu procenu situacije i za stvaranje planova. U protivnom, jedinica će biti unapred osuđena na propast.

Težnja da se neprijatelj preduhitri u razvoju može dovesti i do suprotne greške, tj. da se jedinica suviše rano razvije za borbu i da se na taj način pokret još više uspori a jedinica raspline i izgubi udarnu silinu koja je potrebna u šumi.

U susretnoj borbi u običnim prilikama veoma značajnu ulogu igra brza intervencija vazduhoplovstva, tenkova i artiljerije. Prirodno, to je u šumskim predelima skoro isključeno. Glavnu težinu susretne borbe moraće da primi pešadija sa pridotim naoružanjem za neposredno gađanje.

Ako je jedinica bar kratko vreme ranije obavestena da se neprijatelj približio, biće ponekad korisno da se pokret obustavi i jedinica zauzme zaklone i da ga u takvom rasporedu dočeka kratkom, ali poražavajućom automatskom i plotunskom vatrom da bi se odmah zatim bacila na njega bombom i nožem.

U takvim susretima potrebno je pozadnje jedinice odmah usmeriti na to da natkrile neprijatelja u cilju dejstva na njegov bok i pozadinu.

Lep primer pravilnog angažovanja jedinica u šumskoj susretnoj borbi jeste akcija 2 proleTERSke divizije u šumskoj oblasti planine Rogozne (na levoj obali Ibra). Ova divizija nastupala je 1944 g., u okviru maršmanevra armijske grupe generala Peke Dapčevića iz oblasti Ivangrad — Andrijevića preko Novopazarskog Sandžaka u pravcu Kopaonika, kao centralna kolona sa 5 krajiškom divizijom desno, a 17 divizijom levo. 3 avgusta, posle odmora na zapadnim padinama planine Rogozne, 2 proleTERSka divizija je oko 14 časova produžila marš šumskim putem u jednoj koloni sa najjačom, 4 proleTERSkom brigadom u prethodnici, a 2 proleTERSkom i 3 srpskom u glavnini, sa ciljem da izbije na jedan goli vis na grebenu pomenute planine i da stvori potrebne preduslove za prelaz reke Ibra radi daljeg pokreta ka Kopaoniku. U isto vreme jedan

puk nemačke »Princ Eugen« divizije, prebačen kamionima i železnicom dolinom Ibra, nastupao je istočnim padinama Rogozne sa ciljem da se dočepa njenog grebena. Snage jedne i druge strane bile su po brojnoj jačini otprilike jednake, ali ni jedna ni druga strana nisu znale da se kreću jedna prema drugoj tako da je došlo do iznenadnog sudara prethodnica u kome je komandant čelnog bataljona prethodnice 2 proleTERSke divizije uspeo da se dočepa visa i da ga posedne. Nemci su preduzeli ogorčeni napad da bi preoteli vis, ali duboka kolona nije mogla da se brzo razvije, a artiljerija i bacači mogli su da dejstvuju vrlo slabo. Zrna su udarala u grane i rasprskavala se prevremeno ne padajući na ciljeve kojima su bila namenjena. Komanda divizije, izišav najvećom brzinom na liniju prethodnice, naredila je da 2 proleTERSka i 3 srpska brigada odmah napuste dotadanji pravac kretanja i da kroz šumu, prva levo, a druga desno, izbiju u dolinu reke Ibra. Za to vreme imala je 4 proleTERSka brigada, sa dva bataljona u prvom borbenom redu i tri u rezervi, da frontalnom borbom vezuje neprijatelja, omogućavajući izvršenje obuhvatnog manevra ostalih dveju brigada. Kada je otpočela borba obuhvatnih kolona sa nemačkim delovima na istočnoj padini Rogozne i u dolini Ibra, prešla je u frontalni napad i 4 proleTERSka brigada. Od presudne važnosti u ovom udaru bila je vatrena nadmoć ove brigade, koja je bila omogućena činjenicom da je skoro svaki treći borac imao automatsko naoružanje (puškomitraljez ili automat), a usto vrlo efikasno upotrebljavao i ručne bombe. Ovom akcijom nemački puk bio je potpuno razbijen. Ovaj primer pokazuje:

— da su susretne borbe u šumi i u savremenim uslovima izviđanja uvek moguće;

— da je od presudne važnosti prisebnost i brzo odlučivanje komandnog sastava;

— da manevarsko dejstvo i iznenađenje daju brze i odlučne rezultate;

— da izvanrednu korist pruža ručno automatsko naoružanje, a da artiljerija, i uopšte krupna borbena tehnika, teško mogu doći do izražaja.

XII

ODBRANA

Pošumljeno zemljište, pored izviđanja, utiče na odbranu više no na ma koju drugu taktičku radnju, jer umanjuje sve one prednosti koje su bitne za odbranu, a koje ona izvlači korišćenjem zemljišta i boljom mogućnošću upotrebe vatre. U šumi je osmatranje vrlo skućeno, a vatreno dejstvo svedeno na vrlo uzani pojas. Zbog toga napadać može prići braniocu na vrlo blisko otstojanje, a da ne bude stavljen pod vatru. Sadejstvo pojedinih delova odbrane svedeno je, takođe, na vrlo blisko otstojanje što nagoni branioca na neprekidnost rasporeda. Grupno posedanje stvara međuprostore znatnog prostranstva, koji ne mogu da budu branjeni vatrom, a koje napadać može koristiti za ubacivanje i manevar. Otežano izviđanje i osmatranje još više potencira jednu veliku slabost odbrane, neizvesnost, koja inače postoji i pod normalnim prilikama, a koja proizlazi iz činjenice da se inicijativa nalazi u rukama napadaća.

Da bi branilac paralisao ove slabosti, ukoliko ne može izvršiti sistematsko uređenje šume za odbranu, treba da preduzme sledeće mere:

- 1) Pojaćati sistem osmatranja i izviđanja.
- 2) Dati odbrani veću dinamićnost stavljanjem neprijatelja pod vatru na više uzastopnih linija.

3) Da se odbranbena dejstva što više povezuju s aktivnim radnjama u vidu protivnapada i protivudara, imajući pritom u vidu da odbrana u šumi, koja za ovo nije organizovana, ne počiva toliko na vatri koliko na aktivnim dejstvima.

Ovakvom načinu dejstva treba da pribegava naročito tehnički slabiji branilac. Primer Finske pokretne odbrane u šumama Srednje Karelije iznet u glavi VII očigledan je dokaz tome.

14 divizija NOV, sprečavajući u novembru 1943 g. nadiranje Nemaca od Delnica u Sloveniju, u pošumljenoj oblasti oko Broda na Kupi, uspešno je odolevala frontalnim napadima neprijatelja ojačanog tenkovima. Tek manevarsko obuhvatno dejstvo znatno nadmoćnijih pešadijskih snaga prinudilo je diviziju na povlačenje. I ovaj primer pokazuje da se u borbama u šumi može uspešno odoleti frontalnom napadu pa i u slučaju ako ga podržava jaka tehnika ali da su manevarska dejstva pešadijom uvek opasna.

Ista divizija dejstvovala je, međutim, u mesecu maju 1944 g., u oblasti Pohorja (zapadno od Maribora). Nalazeći se na položajima na južnim padinama ove planine severno od Slovenske Bistrice, napadnuta je od nadmoćnijih nemačkih snaga. U ovom slučaju šuma je iskorišćena za pokretnu odbranu. Jedan bataljon ove divizije upućen je kroz šumu u obuhvat neprijatelja, koji je posle kratke borbe razbijen i nateran u bekstvo pretrpevši jake gubitke u ljudstvu i materijalu.

Imajući u vidu princip da šumom vlada onaj ko drži komunikacije, ukoliko inače situacija dozvoljava, odbranbeni pojas treba organizovati tako da se neprijatelju ostavi zemljište siromašnije komunikacijama i slabije prohodno, a sopstvenoj snazi omogućiti baziranje odbrane na što boljoj mreži puteva i staza.

U cilju što boljeg prikupljanja podataka o neprijatelju biće korisno da se upotrebe *izviđački odredi* kod kojih će biti potrebna veća decentralizacija, a što je opšta pojava rada u šumi, tj. da se odredi sastoje iz jedne streljačke čete ojačane bacačima, automatičarima i radiosred-

stvima, koje upućuju komandanti pukova i samostalnih brigada, umesto da se upute izviđački bataljoni iz okvira divizije. Ukupno bi se za izviđanje mogle izdvojiti do dve i po čete formirane na izneti način u odrede (2 odreda četnog i jedan vodnog sastava). Ove odrede upućivati po mogućstvu na prilaze šumi. Na odvojene pravce manje važnosti upućivati izviđačke organe koji u šumi, načelno, ne treba da budu slabiji od jednog voda. Ove organe upućuju pešadijske starešine neposredno ili izviđački odredi, već prema tome kuda je naslon lakši.

Broj patrola biće manji no pod normalnim prilikama, ali će biti jačeg sastava da bi mogle izbeći svako iznenađenje. Patrole, isturene ispred odreda izvršiće svoj zadatak najbolje osmatranjem, izbegavajući borbu. Dobro prikrivene, patrole treba da propuste neprijateljske prednje izviđačke delove, da bi mogle osmatrati glavne snage. Glavnine izviđačkih odreda treba da dočekaju neprijatelja na raskrsnicama puteva i proseka, na proplancima i krčevinama, prinuđavajući ga da što veći broj svojih snaga razvije za borbu i da na taj način otkrije jačinu i sastav. Ako nije moguće da se obezbedi vatreno dejstvo na veća otstojanja, onda treba pribeći i zasedama.

Treba imati u vidu da je jedan od najvažnijih uslova za uspeh odbrane duboko i sigurno poznavanje šume na celoj prostoriji gde dotična jedinica dejstvuje, jer je poznavanje šume najjače oružje branioca. Njime se verovatnoća iznenađenja svodi na minimum i stiće mogućnost predviđanja pravaca dejstva neprijatelja, a time se omogućuje planiranje efikasnih protivnapada koji će paralisati napadačeve akcije i rastrojiti napadni poredak protivnika.

Borba u pretpolju retko će moći da bude potpomognuta vatrom sa glavnog položaja. Jedino će, možda, pod vatru biti stavljene izvesne raskrsnice puteva. Prema tome, borba prednjih odreda imaće karakter samostalnih akcija kako po dubini, jer neće moći da budu pomognuti sa glavnog položaja, tako i po frontu, jer neće moći bliže da sadejstvuju zbog pokrivenosti zemljišta. Ova činjenica nalaže veću decentralizaciju, tj. da prednje odrede ne

upućuju komandanti divizija već i niže starešine (komandanti pukova), s tim da njihova jačina bude do ojačane streljačke čete na pešadiski puk (napr. ukupno dve čete i jedan vod na diviziju). Ovi odredi dejstvovaće prvenstveno na komunikacijama, prosecima i drugim prolaznijim pravcima i primenjivaće zadržavajući vid odbrane, te moraju da budu raščlanjeni po dubini da bi pružili otpor u vidu uzastopnih zaseda na tačkama gde neprijatelj mora proći. U ovim akcijama prednji odredi moraju uvek da budu spremni za odbranu na sve strane, jer će neprijatelj težiti da ih okruži.

Primenjujući takav vid odbrane u gusto pošumljenom severnom delu ostrva Guam relativno slabi i tehnički daleko lošije opremljeni japanski prednji delovi veoma efikasno su zadržavali američku 77 diviziju. Ova divizija nastupala je od 2—6 avgusta 1944 g., prosečno svega 2—4 km dnevno, trpeći pritom znatne gubitke. Gubici su došli ne samo kao posledica neprijateljskog dejstva, već i od sopstvene artiljerije koja je skoro bezuspešno pokušavala da slomije otpor neprijatelja.

Borbena osiguranje biće najčešće na bližem otstojanju nego u običnim prilikama i imaće zadatak da se napadaču spreči izlazak na takvo otstojanje sa koga bi mogao otvoriti direktnu vatru na prednji kraj (što je moguće učiniti sa udaljenja do 200 m). To znači da borbena osiguranje može da bude na otstojanju 200—300 m od prednjeg kraja. Ovo, naravno, ne znači da ono ne može biti i na većem otstojanju ako su uslovi preglednosti pogodniji ili ako treba da se zatvori kakva važna raskrsnica puteva, prosek ili koja druga važna tačka, odnosno linija. Često će i streljačke čete upućivati borbena osiguranje u jačini 1—2 streljačka odeljenja.

Za organizovanje odbrane *glavnog odbranbenog pojasa* ne mogu se dati neka utvrđena pravila. Ovo uređenje zavisi od borbene situacije u samom šumskom sektoru, od sektora koji leže susedno, od vremena kojim se raspolaže za organizovanje odbrane, kao i od karaktera same odbrane. U tom pogledu ispoljavaju se dve suprotne težnje. Pobornici grupnog rasporeda kažu: »Odbrana u šumi sastoji

se iz niza otpornih tačaka i čvorova odbrane, raspoređenih po frontu i dubini, i aktivnim dejstvima radi obezbeđenja međuprostora koji ne mogu biti stavljeni pod vatru«. Po drugima, odbrana u šumi treba da bude u vidu neprekidne linije.

Po našem mišljenju ne bi bilo pravilno prihvatiti, kao isključivo, ni jedno ni drugo rešenje. I jedno i drugo treba da postoji kao podjednako moguće, naravno, pod uslovom da bude jedna ili druga mogućnost pravilno primenjena prema konkretnoj situaciji, kao naprimer:

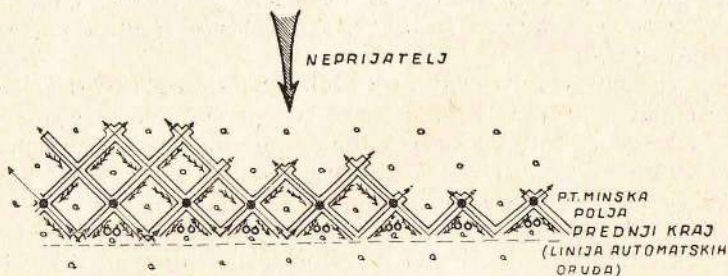
a) ako akcije u šumi imaju pokretan tip dejstva, onda će biti najcelishodnije da se odbrana zasniva na držanju raskrsnica puteva, proplanaka i drugih važnih tačaka koje treba organizovati u vidu odvojenih otpornih tačaka i odbranbenih čvorova, s tim da se međuprostori, koji se ne mogu staviti pod vatru, brane aktivnim dejstvima;

b) ako se želi izgraditi stabilna (statička) odbrana, moraće se, naročito na izvesnim otsecima prednjeg kraja, izvršiti posedanje u vidu streljačkog stroja, tj. neprekidne linije, sve dotle dok se ne stvore odgovarajući uslovi za kosu i flankirajuću vatru koji predstavljaju osnovu za grupno posedanje;

c) poznato je, međutim, da opšti principi odbrane odbacuju neprekidnost u borbenom rasporedu žive sile čak i kod rovovskog sistema. Ne traži se neprekidnost rasporeda snaga, već *neprekidnost vatrenog sistema*. Tome će težiti i branilac šume ako bude imao vremena za to i to kako onaj koji je organizovao odbranu u vidu čvorova (sem ako se odrekao otsudne odbrane), tako i onaj koji je rasporedio snage u vidu neprekidne linije. Prvi će, na taj način, dobiti neprekidnost vatrenog sistema, a drugi, koji ovo već poseduje, moći će da pređe na grupni raspored.

Postavlja se pitanje: na koji se način može postići neprekidnost vatrenog sistema u šumi? Za ovo postoje dve mogućnosti: ili sečenjem i proređivanjem šume na dovoljnoj dubini, da bi se postiglo odgovarajuće polje dejstva, ili izradom »vatrelih proseka«, ukoliko ovi već ne postoje (proseci, putevi, krčevine, proplanci). Prvo re-

šenje treba svakako odbaciti kako zbog uslova maskiranja, tako i zbog obimnosti radova.

Skica br. 3

Pomoću vatrenih preseka može se izraditi vrlo efikasan vatreni sistem u kome glavnu ulogu igraju automatska oruđa. Tu dolaze do punog izražaja puškomitraljezi i mitraljezi kojima je inače bez takvog sistema umanjena efikasnost. Efikasni sistem vatrenih preseka može se postići na razne načine.

Na skici br. 3 prikazana je jedna mogućnost izrade vatrenih preseka. Ona ima sledeće karakteristike:

— vatreni preseki su rađeni pod uglom od 45° u odnosu na opšte protezanje prednjeg kraja;

— počev s desna pa ulevo iznet je sistem jednostruke, dvostruke i trostruke unakrsne vatre koji se može postepeno usavršavati prema vremenu koje stoji na raspolaganju;

— rastojanja između vatrenih grupa iznose po 200 m, te jednostruke vatrene preseke mogu braniti automati (200 m), dvostruke puškomitraljezi (400 m), a trostruke mitraljezi (600 m). Vatrene grupe koje treba da ostvare unakrsnu vatru sastoje se uvek od po dva oruđa;

— oboreno drveće iskorišćuje se za zaseku koja se postavlja sa unutarne strane vatrenog preseka;

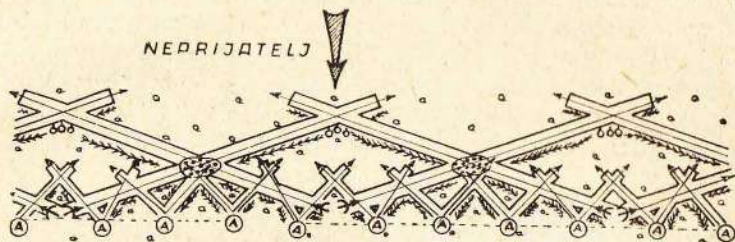
— vatrene grupe su međusobno povezane stazom;

— na raskrsnicama preseka mogu se postaviti pro-

tivtenkovske mine ukoliko postoji opasnost napada tenkovima;

— vrhove vatrenih proseka, kao najosetljivije tačke, brane udvojeni strelci.

Skica br. 4 pokazuje kombinaciju vatrenih proseka pod 15° i 45° u odnosu na opštu liniju prednjeg kraja, koja daje sistem sa sledećim karakteristikama:

Skica br. 4

— širi i duži proseci (15° u odnosu na prednji kraj) namenjeni su za dejstvo mitraljeza, a po potrebi i puško-mitraljeza i nalaze se na međusobnom rastojanju od 800 metara;

— uži i kraći vatreni proseci (45° u odnosu na opšte protezanje prednjeg kraja) služe za dejstvo automata na međusobnom rastojanju od 200 m;

— svaka vatrena grupa sastoji se od po dva oruđa — po jedno za dejstvo u svaki prosek;

— vatrene grupe su međusobno povezane stazom;

— sa unutrašnje strane svakog proseka nalazi se prepreka od zaseka;

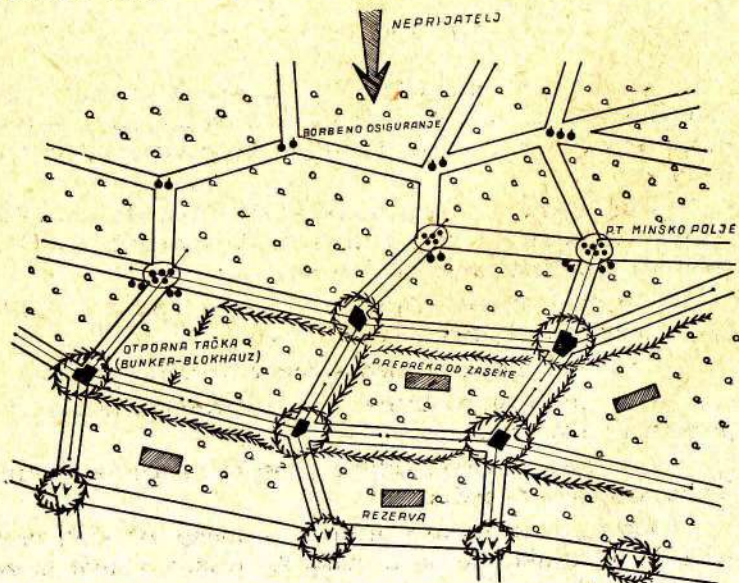
— na raskrsnicama velikih proseka nalaze se protivtenkovska minska polja.

Izložena su samo dva primera primene vatrenih proseka da bi se ukazalo na to kako se ovakav sistem može iskoristiti za organizovanje odbrane a koji preporučuje i nova Opšta ratna služba (tač. 838). Prirodno, ima i drugih kombinacija, kao naprimer, kombinacija proseka 30° i 60°

u odnosu na osnovni pravac protezanja prednjeg kraja i slično.

Primena vatrenih preseka ima tu manu što se njima otkriva protezanje položaja. Da bi se ovaj nedostatak otklonio, u toku poslednjeg rata primenjivani su na Istočnom frontu *vatreni tuneli*. To su upravo preseci u kojima je oboreno drveće samo na onim mestima gde su bile krune veoma guste i gde je očišćeno samo šipražje i nisko granje na stablima drveta do u visini grudi. Na taj način protivnik koji nastupa u stojećem stavu i ne zna da je naišao na vatreni tunnel. Oboreno drveće i očišćeno šipražje i granje sklanjaju se brižljivo da ne bi privukli pažnju napadača, a panjeve oborenog drveća treba savesno maskirati.

Jedna moguća varijanta iskorišćenja nepravilno pučenih šumskih preseka i puteva u cilju odbrane pri-

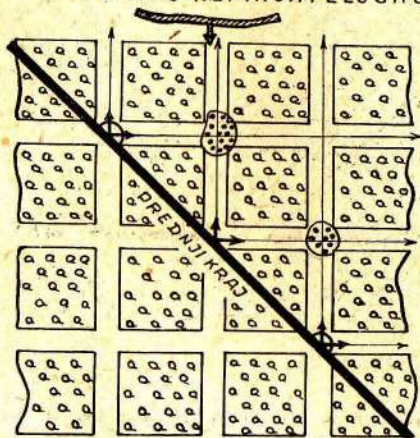
Skica br. 5

kazana je na skici br. 5. Celokupna odbranbena organizacija zasnovana je na uređenju raskrsnica proseka i puteva za odbranu i to:

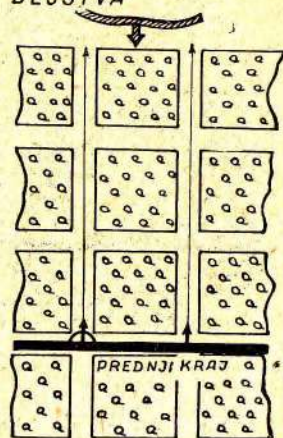
- prva linija za raspored borbenog osiguranja;
- druga linija za protivtenkovska minska polja (brane se isturenim strelcima ili automatičarima i vatrom sa otpornih tačaka);
- treća i četvrta linija su linije otpornih tačaka, uređenih u vidu šumskih drveno-zemljanih bunkera ili blok-hauza s tim da je svaki okružen preprekom od zaseka, bodljikave žice ili kombinacijom jedne i druge prepreke. Iz otpornih tačaka uzdužno se tuče prosek automatskim naoružanjem;
- peta linija su položaji minobacača opasnih zasekama ili preprekom od žice.

Otporne tačke su spojene preprekama od zaseka položenih sa unutrašnje strane proseka i puteva.

PRAVAC NEPRIJATELJSKOG DEJSTVA

Skica br. 7

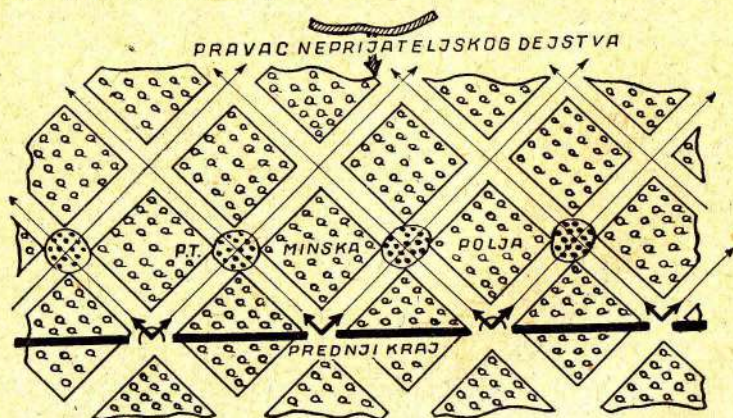
Skica br. 6

Rezerve su razmeštene u dubini šume između otpornih tačaka radi aktivne upotrebe pri odbrani otpornih tačaka.

Na osnovu dosada izloženog jasno se vidi i važnost pravca protezanja kako proseka, tako i puteva u šumskim predelima, kao i to kako bi se oni mogli bolje iskoristiti u borbene svrhe. Ovo će se još bolje uočiti na sledeća dva primera gde su pokazani preseki koji se izrađuju u šumsko-gazdinstvene svrhe još u mirno doba.

Na skici br. 6 pravac protezanja prednjeg kraja je upravan u odnosu na pravac dejstva neprijatelja, ali se time postiže vrlo slaba efikasnost vatre kroz proseke, tako da neprijatelj ima mogućnost neometanog napredovanja kroz šumske parcele.

Skica br. 7 pokazuje, međutim, rešenje po kome je pravac protezanja prednjeg kraja kos u odnosu na pravac dejstva neprijatelja, te se na ovaj način postiže odlična unakrsna vatra kroz proseke.

Skica br. 8

Na skici br. 8 pokazano je, s obzirom na položaj šumskih parcela, odnosno proseka, da je prednji kraj mogao da bude povučen upravno na pravac dejstva neprijatelja i da je ujedno mogla da bude postignuta odlična unakrsna vatra automatskim naoružanjem.

Izneti primeri jasno ukazuju na potrebu da se u važnim šumskim predelima, naročito u pograničnim zonama,

pri izradi proseka puteva vodi računa o vojnim uslovima, jer ovi radovi imaju karakter fortifikacijskih radova, pa je, prema tome, potrebna uska saradnja vojnih organa i organa šumske privrede. Ovo je nužno naročito u našim sadašnjim prilikama, kad se sve više prelazi na uređeno šumsko gazdinstvo. Vojni uslovi pri stvaranju proseka, svakako, neće se uvek poklapati sa uslovima šumske privrede (vetrenje šume, pogodni pravci eksploatacije i sl.), ali se vrlo često može naći pogodno rešenje koje će zadovoljiti i jednu i drugu stranu.

Da bi se mogla obezbediti dovoljna efikasnost vatre ispred prednjeg kraja, potrebno je rasporediti što više automatskih oruđa u prve linije, jer ako su postavljena dalje pozadi ne mogu doći do izražaja u dovoljnoj meri.

Iz dosadanjeg izlaganja jasno se vidi da odbrana u šumi zahteva mnogobrojne i jake rezerve. Njih će morati da izdvajaju i čete, a ponekad čak i vodovi. Pokret i udar dobijaju prevagu utoliko više, ukoliko nije mogao da bude izgrađen neprekidan vatreni sistem. Iskustva Drugog svet-skog rata iz borbi u šumama ukazuju na potrebu da bataljon, načelno, treba da drži u rezervi jednu četvu.

Zbog umanjenog značaja dominirajućih tačaka i linija, pri izboru položaja mora se voditi prvenstveno računa o tome da se koriste podesne prostorije za što bolje vatreno dejstvo (proseci, putevi, proplanci itd.), za brzu i laku organizaciju odbrane i za efikasno izvođenje aktivnih dejstava, bez obzira na to da li će položajem biti obuhvaćene dominirajuće tačke i linije ili ne. Ako navedeni uslovi budu povoljni na pozadnjim nagibima, udoljima, dolinama i sl., prednji kraj treba smelo povlačiti i tu. Ako se, međutim, ima namera da se preduzme detaljno fortifikacijsko uređenje onda se mora voditi računa i o topografskom sklopu zemljišta, jer će se pod takvim uslovima odbrana sve više približavati odbrani pod normalnim uslovima, a u toku odbrane, usled artiljerijskog, minobacačkog i vazduhoplovnog dejstva, šuma će se sve više proređivati.

Jedna od karakteristika odbrane u šumi jeste da svaka jedinica prve linije, rezerva, baterija, centar veze,

komandno mesto i osmatračnica, moraju biti uređeni za odbranu u sve strane. Ovakav sistem je utoliko potrebniji ukoliko na prednjem kraju nije mogao da bude izgrađen neprekidan vatreni sistem.

Uređenje odbranbenog pojasa u šumama po dubini i veličina otstojanja između glavnog i rezervnog položaja ne može se mnogo razlikovati od uređenja položaja pod normalnim prilikama. Pokrivenost zemljišta, istina, znatno umanjuje dejstvo artiljerije pa bi iz tih razloga otstojanja unutar odbranbenog pojasa mogla biti manja. Međutim, neizvesnost situacije u odbrani na pošumljenom zemljištu je znatno veća, a u takvim prilikama rezerve treba da se nalaze na dovoljnom udaljenju od prednjeg kraja. Ovo utoliko pre što će odbrana u šumi imati mahom karakter odbrane na širokom frontu, kao i zbog toga što će rezerve, odnosno pozadnji ešeloni, više nego pod normalnim prilikama, morati da se upotrebe za aktivna dejstva. Raspored branioca po dubini moraće da bude što približniji normalnim prilikama i zbog toga što se dužom borbom uništava drveće, tako da će zemljište sve više gubiti osobine svojstvene šumi.

Pri organizovanju položaja u šumi treba imati u vidu da je izvesne radove moguće izvesti znatno brže nego u običnim prilikama (maskiranje, zaprečavanje, zakloni, skloništa), ali da, s druge strane, radovi za povećanje preglednosti i brisanog prostora iziskuju mnogo više vremena i radne snage. Kod zemljanih radova treba računati sa znatnim gubitkom vremena zbog korenja drveća. Najzad, organizovanje položaja treba izvesti tako da se napad kanališe i skrene na one otseke položaja gde će napadač biti stavljen pod jaku flankirnu vatru, a to će se postići umešnom kombinacijom prepreka i vatrene proseka i tunela.

U rad za *poboljšanje preglednosti* spada izrada guste mreže osmatračnica, čišćenje niskog rastinja, obeležavanje pojedinih linija i tačaka na šumskoj prostoriji belegama na drveću, uočljivih samo sa sopstvenih osmatračnica. Ovim belegama, ucrtanim na odgovarajuće planove, znatno se olakšava orijentacija i komandovanje artiljerijom.

Zbog smanjivanja polja vatrenog dejstva i samim tim smanjivanja dubine na kojoj se izvodi rešavajuća borba, *frankiranje* dobija naročiti značaj. Automatsko naoružanje i artiljeriska oruđa za neposredno gađanje moći će da budu u punoj meri iskorišćena samo ako budu upotrebljena za flankirno dejstvo. Pošto će se na zemljištu retko naići na povoljne uslove flankiranja moraće se angažovati znatne snage za izradu vatrenih preseka i zaklona za flankirajuća oruđa. Ukopani tenkovi i druga oklopna vozila mogu se odlično upotrebiti na mesto bunkera ili blokhauza.

Borbeni zakloni za automatska oruđa zbog otežanih zemljanih radova kao i radi postizanja što veće preglednosti i brisanog prostora biće višeg profila nego u običnim prilikama. Oni će se obično izrađivati iznad horizonta slaganjem kamenja, oblica, stabala, ili pozadi drveća i panjeva. Bunker, blokhauz, platforme za automatska oruđa na drveću, zbog obilja građe i potrebe flankiranja, treba da budu svestrano primenjeni.

Za strelce i automatičare (1—4 borca) pokazali su se kao prikladni i borbeni zakloni u vidu levkova, lisičjih rupa i sl.

Pri izradi borbenih zaklona treba imati u vidu činjenicu da se artiljeriska i minobacačka zrna najčešće rasprskavaju u krunama. Zbog toga se preporučuje primena pokrivenih borbenih zaklona.

Za strelce na drveću (prvenstveno snajperiste) borbeno mesta uređuju se na drvenim platformama ili razapetim šatorskim krilima (u vidu visećeg kreveta) odakle strelac gađa iz sedećeg stava.

Specifični načini organizacije borbenih zaklona u šumi jesu:

— zaklon ispod stabla;

— zaklon ispod stablovog trupca, veštački postavljenog iznad zaklona tako da se dobija zaklon sličan onome u prethodnom stavu;

— zaklon pozadi ili ispod oborenog drveća, a naročito ispod korenja i kruna;

— zaklon u gomili granja, naslaganih cepanica (sura) i sl.

Zaprečavanje se u šumi može izvoditi na najraznovrsnije načine, a ukopavanje i maskiranje mina lakše je no u normalnim uslovima.

Dok se mine postavljaju prvenstveno na tenkoprolaznim pravcima dotle se PP mine raspoređuju sa strane i duž puteva odnosno proseka.

Minirati treba takođe one delove šume ispred položaja koji se ne mogu staviti pod vatru.

Barikade od oborenih stabala veoma su efikasne i lako se izrađuju, naročito za zaprečavanje puteva i proseka gde se očekuju tenkovi.

Protivtenkovska prepreka od okruglih trupaca izrađuje se od 15—20 stabala promera 30—60 cm, koja se povezuje lancima ili debelom žicom. Ponekad tenk može ovakvu prepreku i da pređe ali tom prilikom otkriva svoju veoma osetljivu donju stranu. Protivtenkovska prepreka od oborenog drveća izrađuje se na taj način što se sa obe strane puta (proseka) na svakih 50 m, obara po jedan red drveća. Drveće se seče na oko 1 m iznad zemlje, a stablo se obara na put i dobro lengeriše; celu prepreku treba prošarati PT i PP minama. Ovakva prepreka postaje efikasna ako se obori bar oko 50 stabala debljine 30—50 cm.

Važan je, takođe, izbor mesta za šumsku PT prepreku. Tenk treba da je primeti tek na bliskom otstojanju kao, napr., iza oštih zavijutaka. U protivnom on će se zaustaviti na sigurnom mestu i razoriti je topovskom vatrom.

Za žičane PP prepreke, stabla mogu poslužiti kao kolje.

Šuma omogućava svestranu izradu svih vrsta zaseka, koje se izrađuju sečenjem stabala oko 1 m iznad zemlje i obaranjem drveća tako da krošnja bude u pravcu neprijatelja. Grane okrenute neprijatelju zašiljuju se i isprepleću bodljikavom žicom, a sve to dobro lengeriše za zemlju pobijanjem raklji. Zaseka postaje efikasna ako ima dubinu od 6—10 m.

Skloništa pod zemljom izrađivaće se samo ako dođe do stabilizovanog fronta, a u običnim prilikama samo za posade blokova koji zatvaraju puteve. Skloništa na protivnagibima mogu biti izrađena od drvene građe u visokom profilu, ali podešena za odbranu.

Stvaranje *dobrih uslova za pokret* dobija naročiti značaj s obzirom na dinamični karakter borbe u šumi. Zbog slabe mogućnosti osmatranja saobraćajnice neće morati ni da se izrađuju. Borbene grupe, otporne tačke i odbranbeni čvorovi biće, po frontu i dubini, međusobno povezani čitavim sistemom staza, koje moraju biti obeležene odgovarajućim ugovorenim znacima da bi se izbegla lutanja. Obezbeđenje komunikacija sa daljom pozadinom pretstavljaće značajan problem, naročito u šumama na krasu i močvarnom zemljištu. Da bi se ovaj problem sa uspehom rešio treba ostvariti sistem utvrđenih blokova, kako bi se komunikativna veza zaštitila od delova koji bi uspeali da se provuku kroz borbeni poredak branioca.

Na pravcima predviđenim za protivnapade treba vršiti raščišćavanja od niskog rastinja, izvršiti obeležavanje ovih pravaca ili osigurati vodiče.

U šumama kraškog zemljišta posebni problem predstavlja obezbeđenje jedinice vodom i od požara.

* *
*

U pogledu *izvođenja odbrane* treba imati u vidu sledeće specifičnosti:

Za vreme borbe u pretpolju i na položaju borbenog osiguranja glavnu pažnju treba sasrediti na otkrivanje neprijateljskog podilaženja i približavanja, utvrđivanje pravaca kretanja pojedinih kolona, njihovog sastava i jačine. Ove zadatke izvršavaće izviđački organi i prednji odredi. Oni će ponekad moći putem radioveze upraviti i artiljerisku vatru (daljni vatreni napad) na važne raskrsnice i puteve kojima prolaze neprijateljske kolone.

Prednji odredi dejstvovaće duž neprijateljskih pravaca podilaženja, odnosno približavanja, po principu zadržavajuće odbrane. Na ovaj način dejstvovaće i borbeno osiguranje, s tim što će biti, eventualno, pomognuto artiljeriskom i minobacačkom vatrom. No, ovo najčešće neće moći da se ostvari gađanjem konkretnih ciljeva, već u vidu nepokretne zaprečne vatre ili manjih koncentracija vatre.

Izvođenje protivpripreme ma kog oblika biće sveto na vrlo izuzetne slučajeve zbog teškoća oko otkrivanja neprijateljskih priprema za napad i zbog opšte decentralizacije snaga. Na ovo se može jedino računati ako su se protivničke strane nalazile u dužem periodu stabilizacije i tada će vodeću ulogu igrati izviđačko i bombardersko vazduhoplovstvo.

Odbrana prednjeg kraja svodi se u suštini na odbijanje neprijateljskog juriša gde posebno mesto zauzima zaprečna vatra iz pešadiskih i artiljeriskih oruđa za neposredno gađanje, a eventualno i iz minobacača na četne i bataljonske rezerve. Učestvovanje artiljerije za posredno gađanje u ovoj vatri biće skoro uvek isključeno, pošto bi njenim dejstvom bilo dovedeno u opasnost ljudstvo branioca na prednjem kraju usled prevremenog rasprskavanja artiljeriskih zrna. Prema tome, nepokretna zaprečna vatra neće imati ni izdaleka onu gustinu kao u običnim prilikama. Za vreme odbijanja juriša zaprečnom vatrom, artiljerija sa udaljenih položaja moći će, eventualno, da otvori nepokretnu zaprečnu vatru protiv rezervi (pukovske i diviziske) koje podilaze prvoj liniji napadačevog borbenog poretka ili pri izvođenju manevra, naravno, ukoliko se ovi pokreti budu mogli otkriti. Važnu ulogu imaće, međutim, nepokretna zaprečna vatra za zatvaranje nebranjenih međuprostora, a na zahtev slabih delova koji ove međuprostore osmatraju.

U odbijanju juriša vatrom igraće najvažniju ulogu flankirajuća automatska oruđa, artiljeriska oruđa za neposredno gađanje, kao i puščana vatra dobrih strelaca.

Napadač će težiti da kroz međuprostore između otpornih tačaka i odbranbenih čvorova, prodre u dubinu, a otporne tačke i čvorove blokira, a potom ih likvidira okružavajućim dejstvom. Ovakvo ubacivanje, međutim, neće mu doneti željeni uspeh ako otporne tačke i čvorovi budu organizovani za kružnu odbranu i ako se budu žilavo branili. Na taj način će se stvarati odgovarajući uslovi za preduzimanje protivnapada na neprijatelja koji se uklinio. Još u težem položaju će se naći neprijatelj ako se pozadi međuprostora nalaze braniočeve otporne tačke druge linije na koje će udariti oštrice prodornih klinova napadača. Ukoliko se neprijateljski delovi budu više isticali, utoliko će i rezerve braniočevih nižih jedinica imati povoljniju priliku za dejstvo na njihove bokove i pozadinu u cilju okruženja i uništenja. Ovakvim akcijama najlakše je dezorganizovati neprijateljski napad, rascepkati ga, uzdrmati napadačev borbeni poredak, pokolebati njegov napadni elan i time umanjiti njegovu prvobitnu silinu, stvarajući na taj način povoljne uslove za angažovanje rezerve, odnosno drugog ešelona, ukoliko bude postojao.

Otporne tačke druge linije imaju prvenstven zadatak da spreče dalji prodor napadača koji je uspeo da se iznenadno probije kroz prvu liniju otpornih tačaka. Ovakva organizacija, međutim, ne treba da parališe pokretljivost i aktivno dejstvo rezervi.

Da bi se moglo računati na uspeh protivnapada, ovi moraju biti unapred pripremljeni. Na taj način postiže se znatno preimućstvo nad napadačem koji dejstvuje pod nepoznatim okolnostima. U pripreme protivnapada spada izviđanje protivnapadnih pravaca, po potrebi njihovo obeležavanje i eventualno raščišćavanje od niskog rastinja, da bi se pokret mogao izvoditi brzo i iznenadno. Kao korisnu meru treba smatrati i pridavanje rezervama vodiča.

Kombinacijom odbrane u otpornim tačkama i čvorovima sa aktivnim dejstvom rezervi i drugih ešelona mogu se u šumi stvoriti svi preduslovi za okruženje i uništenje napadača u celini ili pojedinih delova njegovog

borbenog poretka. Na ovaj način dejstvovali su Finci u prvom periodu rata protiv SSSR (1939/40) u šumama Srednje Karelije.

Jedan bataljon 6 bosanske brigade, koja je dejstvovala septembra meseca u pošumljenoj oblasti Modriča (Majeвица), zauzeo je selo Duge Njive koje su držali četnici. Kada su četnici otpočeli napad komanda bataljona uputila je obilaznim putem jednu četvu iza leđa napadača, tako da je on naišao na frontalnu vatru sa bliskog otstojanja, a jednovremeno bio napadnut i s leđa i prinuđen da se uz velike gubitke povuče u pravcu svoga boka koji nije mogao biti zatvoren. Ovaj primer pokazuje potrebu što veće pokretljivosti i manevrovanja branioca.

Ako su zemljišne prilike takve da se u protivnapadu mogu upotrebiti tenkovi, onda oni mogu biti od vrlo velike koristi; u tom slučaju pridaju se pešadiji po manjim delovima (vodovi, pa i pojedina vozila).

Šuma znatno olakšava izvođenje *zadržavajuće odbrane* jer samom svojom prirodom zadržava napadača. Postoji, međutim, bitna razlika između *zadržavajuće odbrane* na običnom zemljištu i u prostranim šumama.

Na otvorenom zemljištu efikasnost ove odbrane zasniva se prvenstveno na vatri koja se otvara sa velikih otstojanja, pri čemu artiljerija i vazduhoplovstvo imaju naročito važnu ulogu. Uzastopni položaji biraju se na relativno velikim otstojanjima zavisno od dometa oruđa kojima jedinica raspolaže. Napuštanje pojedinih odbrambenih linija i odvajanje od neprijatelja, ukoliko ne može da se vrši noću, pretstavlja naročito težak problem čije rešavanje mogu donekle olakšati protivnapadi oklopnim snagama. Ostupanje se mora redovno vršiti pod zaštitom vatre sa sledeće linije odbrane.

U šumi se, nasuprot, ova odbrana zasniva na većem broju uzastopnih linija koje su na bližim otstojanjima i na kojima dolazi do izražaja uglavnom samo pešadiska i neposredna artiljeriska vatra eventualno kombinovana posrednim gađanjem minobacača, na protivnapadima, zasjedama, prepadima, i raznovrsnim preprekama i iznenađenju. Prekidanje borbe na pojedinim linijama i odva-

janje od neprijatelja ne pretstavlja naročitu teškoću jer povlačenje samo na nekoliko stotina metara znači izvlačenje iz zone efikasne neprijateljske vatre. Pod takvim okolnostima prihvat sa neke pozadnje linije vatrom po pravilu nije potreban a uostalom nije ni moguć.

Noću branilac mora da bude u punoj oprezi. Primeri iz poslednjeg rata pokazali su da su noćni napadi preduzimani vrlo često, iako su vrlo teško izvodljivi. Oni imaju, istina, obično vrlo ograničen cilj i izvode se manjim snagama, ali, ipak, mogu branioca lišiti baš onih tačaka koje su bitne za izvođenje odbrane danju.

Ljudstvo branioca treba da se nalazi u svojim borbenim zaklonima i da noću izbegava svaki pokret van zaklona i rovova da bi se znalo da na svakoga koji je u pokretu van zaklona treba otvoriti vatru. Pritom glavnu pažnju treba sasrediti na one pravce koji napadaču daju najviše uslova za orijentaciju (putevi, grebeni, potoci, proplanci). Naročito velika opreza na tim pravcima moraće da vlada kod posada bunkera, blokova i blokhausu. Važno je pritom biti spreman za odbranu sa svih strana.

Odbrana se već u normalnim prilikama karakteriše neizvesnošću u pogledu glavnog pravca neprijateljskog napada, grupisanja i manevra, jer inicijativa pripada napadaču. Ovo se još više pojačava u šumi, a naročito noću. Kod braniočevih trupa, ova okolnost je često uzrok nervoze, što se mahom odražava nepotrebnim otvaranjem vatre, ponekad i na svoje delove. U šumskoj oblasti Maunt Santa Roza, na ostrvu Guam, američki 305 i 306 pešadiski puk, pod stalnim utiskom mogućnosti noćnoga juriša Japanaca, otvorili su između sebe žestoku vatru u kojoj su učestvovali i tenkovi i minobacači. Da bi se sprečili ovakvi slučajevi, neophodno je izbegavati sve noćne pokrete za koje nije prethodno postignut detaljan sporazum, a o kome treba da budu obavestene i niže jedinice, naročito osiguravajući delovi. Važna je i upotreba odgovarajućih akustičkih ili optičkih ugovorenih signala.

Borbe u šumi karakterišu se činjenicom da se svaka jedinica može lako naći u okruženju. Zbog toga važi kao pravilo da svaka jedinica mora biti organizovana za

kružnu odbranu. Borbu u okruženju u šumi treba, prema tome, smatrati kao normalan vid dejstva, pa u tom smislu treba starešine i vojnike vežbati i navikavati. Kada se izvesna jedinica nađe u okruženju, ona ne treba da klone duhom jer u poređenju sa sličnim dejstvima u normalnim uslovima ima mnogo više izgleda da se probije. Važno je pritom:

— da se ostane u vezi sa trupama spolja, da bi se mogle koordinirati uzajamne akcije u cilju razbijanja obruča;

— da se ne dozvoli ubacivanje neprijateljskih snaga u cilju cepanja i sužavanja braniočevog poretka u obruču ili u cilju unošenja panike.

Veza okruženih sa ostalim spoljnim snagama pomoću vazduhoplovstva biće moguća, naročito ako se upotrebe helikopteri, jer se iz aviona može vršiti jedino snabdevanje jedinica (bacanjem) dok se helikopter može iskoristiti i za prenos snaga radi ojačanja okruženih ili, pak, za njihovu evakuaciju iz obruča. Ovakva postavka suprotna je onome što se dešavalo u Dien Bien Fu-u. Međutim, treba imati u vidu da je ta okružena prostorija bila veoma mala, otvorena i pod jakom artiljeriskom i pešadiskom vatrom.

Blagodareći pokrivenosti zemljišta, ima mnogo izgleda na tajno grupisanje snaga u cilju proboja iz okruženja. Dok je u normalnim prilikama za ovo obično potrebna noć, u šumi će moći da se izvede i danju, a čak je i bolje, zbog velikih teškoća sa kojima su skopčana noćna dejstva. Proboj iz obruča vrši se masivnim poretkom da bi se postigla što veća silina udara.

U proboju iz okruženja u toku V neprijateljske ofanzive šume na pravcu od Sutjeske do potoka Krčale, a između Bara (koje je držala 2 dalmatinska brigada) i Košura (koje je držala 2 proleterska brigada) — kao bočne zaštite, omogućavale su izlaženje snaga iz obruča, jer neprijatelj na tu pošumljenu zonu nije mogao efikasno da dejstvuje artiljerijom i teškim pešadiskim naoružanjem.

XIII

IZVLAČENJE IZ BORBE

Izvlačenje iz borbe usled slabe preglednosti, malog polja vatrenog dejstva i mnoštva zaklona lako je izvodljivo ako se sačuva red, kohezija jedinica, prisebnost i borbeni moral. Nigde nered i pokolebani moral ne može imati tako kobne posledice kao u šumi i pri noćnim borbenim dejstvima.

Iz domašaja direktne vatre nije se teško izvući, jer se već povlačenjem na nekoliko stotina metara od neprijatelja, skokovima od jednog stabla do drugog, vojnici uklanjaju iz zone efikasno osmatranog vatrenog dejstva. U zaštiti izvlačenja igrača naročito važnu ulogu automatičari, koji treba da ostanu na mestu sve dok se ostale jedinice ne povuku na dovoljnu dubinu.

Izvlačenje iz borbe u šumi, sa prihvatom, normalno neće biti potrebno jer se iz zone neprijateljskog neposrednog vatrenog dejstva izlazi relativno brzo. Prihvat će biti možda jedino potreban moralno pokolebanim delovima borbenog poretka. No i u tom slučaju efikasniju pomoć će pružiti iznenadno i energično izvršeni protivnapadi, pa makar se oni izvodili samo slabijim pešadiskim snagama ili sa nekoliko tenkova.

Posredna vatra artiljerije i minobacača najčešće je malo efikasna jer se ne može osmatrati pa je napadač,

prema tome, primoran da gađa prostorije ili pojedine linije, a ova vatra može biti više moralne nego materijalne vrednosti. Sigurnost i zaštitu od dejstva neprijateljske vatre otstupajući delovi moći će da postignu kretanjem kroz šumu van puteva.

Trupe koje nisu moralno pokolebane moći će se zadržati i organizovati ponovnu odbranu posle vrlo kratkog povlačenja i to bilo na unapred pripremljenim položajima, bilo organizujući zasede. Važno je organizovanje otpora duž puteva i proseka, a naročito na važnim raskrsnicama.

Treba uvek imati u vidu rastrojavajuće delovanje šume na moral trupa, naročito posle pretrpljenog neuspeha ako trupa nije naviknuta na dejstvo u šumi. Pod takvim uslovima treba nastojati da se trupa što pre izvuče iz dodira sa neprijateljem, i to na što veću dubinu, gde će moći da se uredi i moralno oporavi.

U toku otstupanja neprijatelj će vršiti pritisak frontalno i manevrom naročito na puteve u cilju njihovog presecanja. Kako će putevi, proseci i raskrsnice biti pod naročito jakim udarcima artiljeriske i minobacačke vatre kao i vazduhoplovnog bombardovanja to je preporučljivo da se pokreti vrše kadgod je moguće, na izvesnom rastojanju od puteva, preduzimajući odgovarajuće mere obezbeđenja (napr., u vidu stalnih pobočnica) naročito u oblasti raskrsnica puteva i proseka. Pošto šumski putevi stvarno predstavljaju tesnace, to je neophodno, da se pri otstupanju što efikasnije zaštite od napada iz vazduha.

XIV

UBACIVANJE

Neosporno je da je ubacivanje, kao vrsta manevra, primenjivano od najstarijih vremena. Istina je međutim i to da se o njemu počelo sve češće govoriti i da je pominjano u taktičkim pravilima mnogih vojski, naročito po završetku Prvog svetskog rata, upotrebljavajući za ovakav način dejstva mahom termin »infiltracija« dok se kod Nemaca vrlo često upotrebljava i izraz »durchsickern«. Kod nas je zvanično usvojen naziv »ubacivanje« (ORS tač. 342) koji je upotrebljavan u toku Narodnooslobodilačke borbe, kada je ovaj vid manevra vrlo često primenjivan pod najrazličitijim uslovima. Uzroka da je ovakav način manevra preporučivan a zatim i u praksi uspešno sproveden ima nekoliko. Oni će biti izneti iako su od značaja za ubacivanje uopšte i to zbog toga, što se iz opštih uslova pod kojima se vrši ubacivanje mogu bolje izvući zaključci pod kojima se ovakav način dejstva odvija u šumi.

Savremeni ratovi, usled mase angažovanog ljudstva i materijala, vode se na vrlo širokim frontovima, tako da je izvođenje klasičnih manevara napada na krila, bokove i pozadinu postalo sve ređe. Da bi se takvi manevri mogli ostvarivati mora najčešće da im prethodi proboj

fronta. Prema tome široki, a pritom više ili manje neprekidni frontovi bili su uzrok sve češće preporuke i primene manevra ubacivanja. Prvi svetski rat sa svojim neprekidnim rovovskim sistemima ešeloniranim i po dubini pružao je manje mogućnosti za primenu ove vrste manevra. Izuzetak su, međutim, činili oni delovi frontova koji su se protezali planinskim, kraškim i šumskim regionima, gde neprekidnost frontova nije bila tako apsolutna kao što je bio naprimer slučaj na Zapadnom frontu. Zbog toga je ubacivanje posle Prvog svetskog rata preporučivano prvenstveno za takvo zemljište. Tako naprimer francusko »Pravilo za borbu u planini«¹⁾ u odeljku o napadu, između ostalog, kaže: »U teško prohodnim zonama, u kojima postoje mnogobrojni zaklonjeni pravci kretanja, borbena dejstva imaju karakter infiltracija u kojima vatra dolazi teže do izražaja pa zbog toga često igra manje važnu ulogu«. Pomenuto pravilo ponavlja ovu misao i na drugom mestu: »U ovim prilikama (planinske i pošumljene zone — primedba pisca) napad pripremljen i podržavan kombinovanom pešadiskom i artiljeriskom vatrom i eventualno potpomognut tenkovima, može se vršiti samo na zemljištu prikladnom za ovakve akcije. Napadač može međutim svuda dejstvovati u vidu ubacivanja (infiltracije) i manevra«.

U Drugom svetskom ratu ubacivanje je primenjivano u znatno širem opsegu nego što su to propisi predviđali. To je omogućila pre svega činjenica da i pod običnim zemljišnim prilikama frontovi, iako široki, ipak nisu bili tako čvrsto povezani kao u Prvom svetskom ratu. Ova nepovezanost je uslovljena kako postojanjem nekontrolisanih međuprostora tako i dinamičnošću operacija. Zbog toga je ubacivanje počelo da se primenjuje u vrlo širokom opsegu gotovo na svim frontovima. Čak i operacije velikog opsega kombinovane su manevrom ubacivanja. Rusi su ovakav način dejstva primenjivali naročito u periodu svojih ofanzivnih operacija posle Staljingradske bitke. Nemci su takav način dejstva, naprimer, primenili u svojoj

¹⁾ Règlement sur la guerre en montagne.

Ardenskoj ofanzivi u decembru 1944 godine angažujući za ubacivanje po jedan bataljon iz pet divizija na pravcu proboja. Brdsko pošumljeno zemljište i razvučen raspored američkih divizija na tome otseku bili su veoma pogodni za ovakav način dejstva.

O ubacivanju se ponovo vrlo mnogo čulo u Korejskom ratu. Takvom načinu dejstva išle su na ruku mnoge okolnosti koje su vladale na tome ratištu. Front se istina protezao od zapadne do istočne obale Korejskog Poluostrva ali je obilovao nekontrolisanim međuprostorima naročito u planinskim i brdskim zonama kao i u močvarnim oblastima pirinčanih polja. Ovi međuprostori su nastajali naročito zbog vezanosti američkih divizija za puteve dok su Kinezi celokupnu svoju taktiku bazirali na korišćenje ispresecanog zemljišta.

Ovim konstatacijama međutim nije rečeno da se ubacivanje, pod određenim uslovima, ne može vršiti i kod čvršće povezanih frontova, kao i da se izvodi i u sklopu jedinica koje zauzimaju relativno uske frontove odnosno kod jedinica na odvojenim pravcima kao što je to bio čest slučaj u toku Narodnooslobodilačkog rata.

Savremeni borbeni poredak naročito branioca je dubok. Da bi se uzdrmao treba ga staviti na što većoj dubini pod udar ne samo vatre već i neposrednog dejstva žive sile i tenkova. Napad živom silom u dubini borbenog poretka može se vršiti ubacivanjem, partizanskim snagama ili aviodesantima.

Široku primenu ubacivanja omogućili su i uslovi savremenog (totalnog) rata u kome učestvuje i stanovništvo. Ono naročito može da učini izvanredne usluge ubačenim jedinicama pružajući im obaveštavanja o neprijatelju, služeći im kao vodiči, pomažući ih u izvršenju diverzija i sabotaza, prikrivanju, snabdevanju ubačenih jedinica i negovanju ranjenika i t.sl.

Najzad, ubacivanje olakšavaju i mogućnosti snabdevanja ubačenih snaga iz vazduha tj. bacanje padobranima, a još više upotreba helikoptera koji su znatno podešniji i svestrano upotrebljivi i na velikim pošumljenim oblastima. Njima se može vršiti i evakuacija ranjenih i

bolesnih pa čak i cele ubačene jedinice, ako se ukaže potreba za njeno povlačenje.

Dok se ubacivanje na manevarskom i ravničastom zemljištu može izvoditi pod određenim povoljnim uslovima, u šumi je ovakav način dejstva moguć mnogo češće i treba da postane sastavni deo gotovo svake akcije, a naročito one ofanzivnog karaktera. Pojedini, čak i manji, šumski kompleksi i pod normalnim uslovima predstavljaju zone koje se vrlo često mogu koristiti za tajne pokrete u cilju provlačenja kroz neprijateljski raspored radi izvršenja manevarskih zadataka. Zbog toga je mogućnost ubacivanja dodirnuta u sklopu obrade osnovnih taktičkih radnji. Da bi se pogodnost i mogućnost ove vrste manevra posebno istakla i preporučila ona je detaljnije i posebno razmotrena i u ovoj glavi.

Mogućnosti za izvršenje ubacivanja u velikim šumama su znatno veće nego pod običnim prilikama iz ovih razloga:

— u velikim šumama, a zbog ograničenog kapaciteta pojedinih pravaca, obično su angažovane samo slabije snage, pa se zato i ne može postići dovoljna povezanost fronta. Iz tog razloga se borbeni poredak vrlo često razvija u vidu grupa, razdvojenih većim ili manjim međuprostorima, koje protivnik može koristiti za ubacivanje;

— iz napred navedenih razloga, kao i zbog opšteg delovanja šumskog ambijenta, putevi privlače kako snage napadača tako i branioca tako da zone između puteva ostaju vrlo često nedovoljno kontrolisane i zaštićene pa su zbog toga i podesne za ubacivanje;

— međuprostori koji pod običnim prilikama mogu da budu efikasno branjeni vatrom, u šumi najčešće ne mogu da budu osigurani na taj način, tako da i ova činjenica omogućava češću primenu ubacivanja;

— najzad šuma, zbog vrlo ograničenih uslova osmatranja, pruža mogućnost prikrivenog prikupljanja jedinica, njihovog tajnog provlačenja kroz protivnički borbeni poredak, neopaženog kretanja u dubini neprijateljskog borbenog rasporeda, prikrivanja do početka izvršenja akcije i t.sl.

Ubacivanje u velikim šumama nailazi, međutim, i na izvesne *teškoće* koje moraju biti izvršiocu dobro poznate da bi ih mogao savladati;

— pre svega treba napomenuti tešku orijentaciju i zbog toga mogućnost da ubačena jedinica zaluta i padne pod udar neprijateljskih pokretnih delova. Zbog toga je osnovni uslov za uspeh ove vrste manevra dobro poznavanje dotične šume, a u protivnom jedinica mora da raspolaže dobrim i sigurnim vodičima;

— šuma prikriva i protivnički raspored te postoji opasnost da ubačena trupa naiđe na neprijateljske grupe koje dotle nisu bile poznate. Ono što se nalazi neposredno na prednjem kraju branioca odnosno na jurišnom (polaznom) položaju napadača moći će se još kojekako otkriti. Međutim, ono što se nalazi u dubini protivničkog borbenog poretka ostaće vrlo često nepoznato. Pod običnim prilikama moći će se ponekad računati i na obaveštenja dobivena od mesnog stanovništva, naročito ako je ono prijateljski raspoloženo. Šume su, međutim, vrlo retko naseljene ili uopšte nisu naseljene, pa se na taj izvor podataka najčešće neće moći računati. Zbog toga će svakom ubacivanju morati da prethodi brižljivo i detaljno izviđanje. Svakako da će i pritom najveći teret pasti na pešadiju. Izviđanje pešadiskim patrolama međutim ne sme da se ograniči samo na neprijateljsku prednju liniju. Izviđački delovi moraće da prodiru i na veću dubinu da bi otkrili neprijateljsko grupisanje po dubini. Prema tome, ubacivanju u cilju manevra moraće da prethodi izviđačko ubacivanje. Tu naravno mogu da učine izvesnu uslugu i savremena tehnička sredstva — radari i sredstva za lokaciju po zvuku;

— najzad, ubacivanje otežava i činjenica što šuma znatno pojačava zvuk, tako da se provlačenje može otkriti dobro organizovanom službom prislušivanja a i savremenim sredstvima za registraciju zvuka. Zbog toga će morati da se preduzmu sve mere da se ubacivanje ne otkrije po zvuku: korišćenje nevremena, fijukanje vetra, šuštanje lišća i grana, žuborenje potoka i rečica, zujanje motora, pešadiska i artiljeriska vatra i t.sl.

Preimućstva koja daje šuma u pogledu ubacivanja su ipak znatno veća nego teškoće. Zbog toga će u šumama moći da se vrši ubacivanje i u onim slučajevima kada bi to u običnim prilikama bilo skopčano sa znatno većim teškoćama, kao naprimer:

— ubacivanje na jedan ili više dana pre no što otpočne frontalna akcija, što je pod običnim prilikama često nemoguće zbog teškog prikriivanja ubačenih snaga;

— ubacivanje koje neće biti neposredno povezano sa frontalnom akcijom, već da se ubačena jedinica po izvršenom zadatku vrati u okvir svoga rasporeda istim ili drugim pravcem;

— ubacivanje braniočevih snaga u napadačev borbeni poredak ili ostavljanje u napadačevom borbenom poretku sopstvenih delova koji su bili u pokretnoj odbrani ili delova koji su vršili izviđanje odnosno vodili borbu u pretpolju;

— ubacivanje prednjih i gonećih odreda pre početka napada u dubinu neprijateljskog rasporeda radi veće efikasnosti gonjenja;

— ubacivanje danju, naročito pri oblačnom vremenu kada je u šumama slabija vidljivost i t.sl.;

— ubacivanje snaga jačih nego pod normalnim prilikama. Dok u običnim prilikama ova snaga iznosi obično do jednog bataljona normalne jačine (500 ljudi) u šumi bi ona mogla biti i veća, 2—3.000 ljudi.

Najzad treba napomenuti da u šumi efekat dejstva ubačenih snaga može biti znatno veći nego u običnim prilikama zbog pojačanog psihičkog dejstva koje ono proizvodi. Napadnute neprijateljske snage može da zahvati panika u još jačoj meri nego na otvorenom zemljištu.

Ubačene snage imaće kao i u običnim prilikama ove zadatke: napad na pojedine delove borbenog poretka koji su vezani frontalnom akcijom, sprečavanje pokreta i manevra rezervi, sprečavanje ili otežavanje povlačenja protivnika, osvajanje pojedinih objekata važnih za pokret snaga koje dejstvuju frontalno i držanje njihovo do dolaska ovih snaga; dejstvo na određene grupacije artiljerije, komandna mesta, centre veze, linije veze, komuni-

kacije, pozadinske objekte i ustanove; prepadi na delove kod kojih se lako izaziva panika: transportne jedinice, mesto artiljeriskih prednjaka, konjovodaca, popunjujućih delova itd.

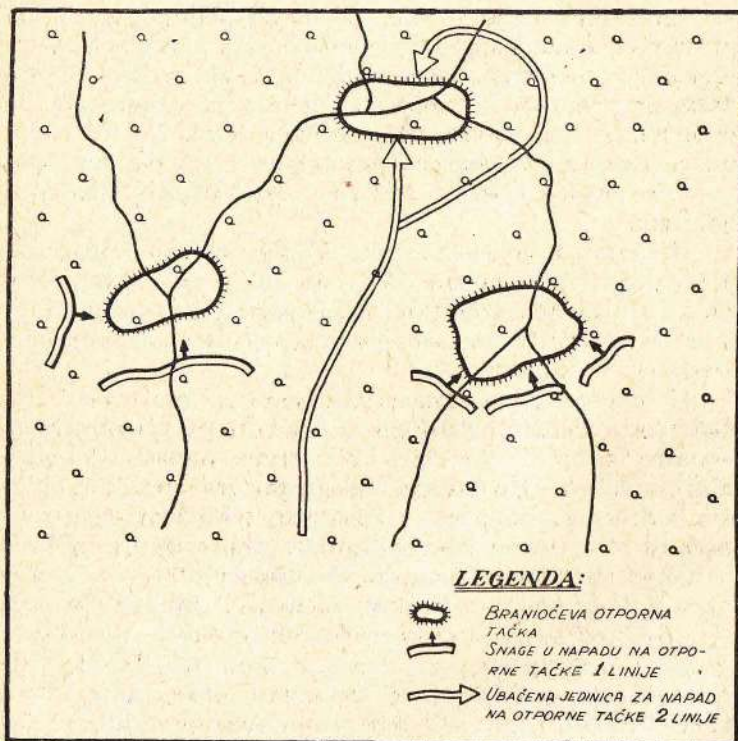
Specijalno u šumi može se naročito teško odraziti na pravilno funkcionisanje borbenog poretka ako ubačeni delovi unesu pometnju u sistem obeležavanja puteva i pojedinih pravaca. Ovo se može postići bilo uništavanjem bilo izmenom belega, markacija, putokaza i t.sl. Na taj način uneće se zbrka u saobraćaj, snabdevanje, a naročito u pokrete rezervi za čije su dejstvo pojedini pravci unapred obeleženi.

U šumama krasa moći će se kao skrovišta ubačenih delova koristiti i pećine. Ako one imaju dovoljno protezanje, sa ulazima i izlazima koji neprijatelju nisu poznati, mogu se koristiti i za samo provlačenje ispod neprijateljskog borbenog poretka.

U *napadu* će organizacija ubacivanja moći da se vrši kao i pod običnim prilikama jednim ili na više pravaca, neposredno prema objektu koji treba napasti ili obilaznim pravcima. Ubacivanje obilaznim pravcima je u običnim prilikama skopčano sa znatnim teškoćama zbog mogućnosti otkrivanja pokreta koji se vrši duže vreme kroz zonu neprijateljskog poretka. U šumi postoji veća verovatnoća da će se takav pokret sačuvati u tajnosti. Za provlačenje kroz neprijateljski raspored treba koristiti pravce udaljenije od puteva, kao i one za koje neprijatelj pretpostavlja da se mogu teško savladati: gusta šuma, strmi otseci koji se mogu savladati samo veranjem, duboke jaruge, močvarni otseci uz korišćenje odgovarajućih tehničkih sredstava i t.sl.

Pošto će braniočev borbeni raspored biti mahom u vidu otpornih tačaka koje će se nalaziti na većem ili manjem rastojanju, to za provlačenje treba koristiti postojeće međuprostore. Ako su braniočeve otporne tačke raspoređene u dve ili više linija to se ubacivanje može pod povoljnim uslovima kombinovati tako, da se na određenom oteku proboja borbeni poredak branioca napadne na celoj dubini, tj. da se otporne tačke prve linije napadnu fron-

talnom akcijom i bočnim dejstvom, a otporne tačke druge linije da napadnu ubačeni delovi i to po mogućstvu iz pozadine (skica br. 9).

Skica br. 9

Ako postoje povoljni izgledi za uspeh napada, tako da se može očekivati povlačenje neprijatelja, mogu se kroz njega i raspored ubaciti delovi koji će u određenom momentu primiti ulogu prednjih ili gonećih odreda. Ovi drugi će se obično držati prikriveno u blizini raskrsnica puteva, ili tesnaca jer će na tim mestima neprijatelju najviše otežati povlačenje i naneti mu najveće gubitke.

U odbrani na pošumljenim prostorijama ubacivanje će se vršiti provlačenjem kroz jurišni ili polazni položaj napadača ili će se pak ostavljati izviđački i prednji odredi u celini ili pojedini njihovi delovi u dubini napadačevog borbenog poretka odnosno u njegovoj pozadini. Ovi delovi mogu u šumi da se kriju, dobro maskirani, do početka njihovog dejstva na teško pristupačnim mestima, u dubokim vrtačama, a posebno u špiljama. Naročiti uspeh može se očekivati u slučaju ako neprijatelj vrši napad iz podilaženja bez dovoljno uređenog napadnog poretka, pri vođenju pokretne odbrane na više uzastopnih linija, kao i u slučaju ako se može predvideti povezivanje njihovog dejstva sa ispadima branioca u cilju dezorganizovanja napadačevog poretka u toku podilaženja odnosno borbenog poretka na jurišnom ili polaznom položaju.

Pošumljene zone nameću potrebu da sva dejstva budu što dinamičnija, pa zbog toga taktička radnja kretanja ima izvanrednu važnost. Kod organizovanja kretanja, prirodno, putna mreža dobija veliki značaj. U tom pogledu šume se mogu bitno razlikovati. Dok se šume u eksploataciji odlikuju gustom mrežom puteva, naročito šumskih, dotle su šume u zabačenijim i teže pristupačnijim delovima veoma oskudne ne samo u putevima, već i u stazama.

Kod šuma sa gustom mrežom puteva, usled njihove isprepletenosti i nesređenosti, treba pronaći one deonice koje su bitne za konkretni slučaj i po potrebi dopuniti ih novim varijantama. U isto vreme transportna sredstva treba prilagoditi ovim putevima.

Kretanje kroz šumu treba izvršiti što većom brzinom, koristeći za ovu svrhu postojeće puteve do maksimuma. Kad je neprijatelj blizu, sigurnost dobija prevagu nad brzinom.

Organizacija marša u šumi uglavnom zahteva:

1) Brižljivo i detaljno izvršenje svih priprema za marš. Svaka jedinica koja dodeljenu šumsku zonu ne poznaje, dužna je pre ulaska u šumu da prikupi sva sred-

stva koja će joj omogućiti da se u njoj snađe i koja će joj olakšati orijentaciju. Bez ovih sredstava nijedna jedinica ne bi smela da zađe dublje u šumu, pa ma u kom cilju to bilo. Ovakve pripreme mogu da obuhvate:

a) Izbor podesnih karata što krupnije razmere i to najnovijeg izdanja. Karte mogu korisno dopuniti i vazdušni fotosnimci. Naročito treba težiti da se nabave šumarske karte od šumskih uprava, šumara i sl.

b) Prikupljanje pismenih opisa dotičnog zemljišta ukoliko postoje; oni mogu vrlo dobro da dopune karte bilo da su izrađene u vojne, privredne, školske, turističke, geografske ili druge svrhe.

c) Prikupljanje podataka o šumama od službenika šumskih uprava i pilana, mesnog stanovništva i partizanskih jedinica koje su dejstvovale na tome zemljištu.

d) Obezbeđenje svim starešinama, po mogućstvu zaključno sa komandrom odeljenja, dobre busole koja omogućava kretanje po azimutu.

e) Kadgod je moguće treba obezbediti dobre i pouzdane putovođe: mesne stanovnike, šumske radnike, šumare, vojnike koji su služili duže vremena u dotičnom predelu ili su odatle rodom i dr.

Po prikupljanju svih navedenih podataka i sredstava treba izvršiti detaljnu studiju dotične prostorije i izraditi tačan itinerer kretanja unoseći u njega sve tačke za proveravanje orijentacije a po mogućstvu i sve tačke pogodne za osmatranje.

2) Savesno izviđanje.

3) Upotrebu prednjih odreda sa zadatkom da izbiju na otseke (poprečne komunikacije, raskrsnice puteva) odakle će moći štititi pokret kolona, što, naravno, zahteva mnogo vremena.

4) Maršovanje u više kolona sposobnih za samostalno dejstvo.

5) Marševski raspored što više prilagođen borbenim uslovima.

6) Temeljno osiguranje delovima isturenim u sve strane, ali na otstojanjima bližim nego u planini i pod

normalnim prilikama. Svaka kolona treba da se stara o svom osiguranju.

7) Preduzimanje svih mera u cilju brzog razvoja za borbu. Izviđački delovi, prednji odredi, delovi osiguranja — moraju biti sposobni da gotovo automatski izvrše razvoj za borbu na ugovoreni znak.

8) Pridavanje jedinicama samo najpotrebnijeg dela transportnih jedinica. Veliki broj vozila veoma otežava pokret i čini ga osetljivim. Transportne jedinice sa automobilskom i stočnom vučom, koje su toliko osetljive na prepade i zasede, treba zadržati što dalje pozadi sve dok im se ne obezbedi siguran pokret. One delove transportnih jedinica koji se kreću bliže borbenom poretku treba osigurati dovoljnom oružanom pratnjom.

9) Izviđački i obezbeđujući delovi (odeljenja i vodovi) treba da se kreću u takvom stavu da mogu odmah otvoriti vatru, tj. sa puškom (automatom) na ruci — slično lovcima.

10) Preduzeti sve mere predostrožnosti pri izbijanju kolona na čistine, krčevine, proplanke, poprečne puteve, jer na njima neprijatelj može ispoljiti veoma jaku vatru. Zbog toga nijedna jedinica ne sme da izađe na čistinu dok se ne ispitaju suprotne i bočne ivice. Sličan postupak treba da bude i prilikom prelaska poprečnih puteva i proseka, kod čega je naročito važno pronaći eventualno flankirajuća oruđa.

No, i pored ovih mera sigurnosti i posle detaljnog izviđanja, pokret kroz šumu ne sme se smatrati bezopasnim, jer su prepadi i zasede manjih odeljenja još uvek mogući. Zbog toga svaka jedinica, pa i odeljenje, mora dopuniti opšte izviđanje i osiguranje sopstvenim izviđanjem i osiguranjem na otstojanjima sa kojih su mogući prepadi i zasede. Za ovo će biti dovoljne slabije patrole i pojedini stražari istureni na takvo otstojanje da ih jedinica, koju osiguravaju, može videti.

Bočna osiguranja često neće moći da se kreću napredu sa jedinicom. Zbog toga ih treba upućivati uzastopno u pravcima koji su opasni (naročito putevi i proseci) i da tu ostanu kao stalne pobočnice dok kolona ne

prođe, a zatim ih prikupljati na začelju jedinice. Takva organizacija marša zahteva dosta vremena, tako da će se u nastupnom maršu dnevno prevaliti svega 10—15 km, a ponekad i manje.

Koliko može šuma da uspori marš pokazuje primer jedne nemačke divizije 1914 g. u šumama južno od Živea (Belgija). Ovu diviziju uputio je komandant nemačke III armije sa zadatkom da održava vezu levo sa IV armijom. Diviziji je trebalo 4 dana (23—27 avgusta) da u pošumljenoj oblasti pređe otstojanje od svega 40 km. Ona je prešla reku Mezu 27 avgusta dok je ostatak III armije prešao ovu reku već 6 dana ranije. Pod ovakvim okolnostima divizija, naravno, nije izvršila povereni joj zadatak. Mere obezbeđenja koje je divizija brižljivo preduzela nisu bile potrebne jer u toj oblasti neprijatelja uopšte nije bilo. Ali šuma često stvara »opasnost« i onde gde je nema, a mala ugrožavanja postaju u mašti čoveka nenaviknutog na dejstva u šumi, ogromna prepreka i opasnost.

U šumi, čak i za vreme dana, vlada »mrak«, a noću tmina dolazi do još jačeg izražaja. Time se pojačavaju i sve teškoće. U praksi noćni marševi pretstavljaju takve teškoće, da će nas ponekad prinuditi da odustanemo od ove vrste kretanja, naročito ako je moguć sudar sa neprijateljem. Noć ozbiljno otežava izvršenje pokreta, pošto otežava orijentaciju, veze i održavanje mirnoće, a pojačava potištenost zbog osećanja usamljenosti i vrebajućih iznenađenja. Sve ovo utiče deprimirajuće na moral i pojačava nervozu.

Zbog toga će noćni marševi moći da se vrše samo glavnijim putevima. Pritom treba imati u vidu da će ti putevi biti često zauzeti za pokrete transportnih jedinica.

Postoji opšte pravilo da na prenoćište treba stići pre pada mraka, da bi se mogao izvršiti razmeštaj jedinica, a naročito da bi se mogle preduzeti odgovarajuće mere osiguranja. Ovi zahtevi neophodni su i u šumi, čak i neophodniji no u svakoj drugoj prilici.

XVI

STANOVANJE

Pri izboru mesta za stanovanje treba naročito voditi računa o uslovima sigurnosti. Dobro izabrano mesto za stanovanje često više doprinosi sigurnosti nego sve ostale mere preduzete specijalno u tom cilju. Zbog toga se preporučuje izbegavanje proplanaka, ukoliko nisu dovoljno prostrani i na dominirajućim tačkama. Na malim proplancima, koji se nalaze u dubini šume, neprijatelj može dobro da iskoristi vatreno naoružanje, a i osiguranje od prepada je teže. Pod takvim uslovima bolje je bivakovati (logorovati) u samoj šumi.

Zbog veće verovatnoće iznenadnih prepada osiguravajući delovi treba da budu jači i bliži glavnini, a postavljeni kružno, tako da onemoguće napad sa svih strana. Naročitu pažnju treba obratiti na puteve i zatvoriti ih blokovima.

Služba osiguranja patroliranjem u toku noći moraće, najčešće, da izostane jer se od nje neće imati velike koristi, pošto postoji mogućnost da se patrole izgube ili da izazovu zabunu kod sopstvenih trupa (naprimera nenamerano otvaranje vatre na sopstvene delove), a usto, što je najgore, one mogu navući neprijatelja i prouzrokovati njegove napade koji bi se inače izbegli. Patroliranje ima

koristi samo onda kada postoje mogućnosti izviđanja. Ovi uslovi, međutim, noću, a pogotovu noću u šumi, ne postoje. U ovakvim prilikama patrole se mogu uputiti samo na kraća otstojanja, a pošto se prethodno utanače svi detalji, da ne bi dolazilo do nesporazuma između patrola i jedinica.

Dakle, sigurnost treba tražiti više u pravilnom izboru mesta stanovanja, u dobrom osmatranju, prisluškivanju i pripravnosti jedinica za borbu nego u patrolnoj službi.

Sem toga, treba zabraniti svaki pokret mesnog stanovništva naročito ako je u pitanju neprijateljska teritorija.

U pripravnosti treba držati dovoljno jaku rezervu, da bi se njome manevarski mogle paralisati sve eventualnosti.

XVII

PARTIZANSKA DEJSTVA

Pošumljene prostorije vrlo su podesne za partizanska dejstva, jer omogućavaju prikriveni boravak i pokrete kao preduslov za iznenadne akcije koje predstavljaju osnovu za takva dejstva. Nezgodna strana im je samo u tome, što su one obično vrlo retko ili uopšte nisu naseljene, tako da je oslonac na mesno stanovništvo vrlo težak ili nemoguć. Da bi se otklonili ovi nedostaci, moraće se preduzimati specijalne mere organizovanjem tajnih skladišta materijala, a naročito hrane kako za vreme mira tako i tokom samih operacija.

Partizanska dejstva u šumi mogu dati velike rezultate zbog toga što su vezana sa iznenađenjem, a ono u znatno jačoj meri no pod običnim prilikama, u rukama komandovanja, predstavlja moćno sredstvo kojim se dejstvuje na moral neprijatelja i doprinosi nanošenju većih gubitaka. Specijalne prilike koje ovde vladaju podesne su da i mala odeljenja proizvedu pometnju i paniku u redovima neprijatelja i da mu nanesu gubitke u ljudstvu i materijalu, a da pritom sama ne budu jače izložena opasnostima.

Ovakva dejstva biće utoliko efikasnija ukoliko je neprijatelj manje upoznat sa takvim načinom ratovanja i sa dejstvom u šumama uopšte, kao i ukoliko je kolebljiviji

njegov moral. Iskustva iz Narodnooslobodilačkog rata pokazuju da partizanska dejstva u šumama nisu moguća samo sa malim jedinicama već da mogu biti angažovane i jače snage. Zbog toga pri operacijama u šumskim predelima, kadgod postoje uslovi, treba kombinovati frontalna dejstva sa partizanskim akcijama u pozadini neprijatelja.

Uslovi za uspešno vođenje partizanskog rata u šumi poboljšani su izvesnim vrstama savremenog naoružanja. Tu se pre svega misli na automat i ručni protivtenkovski bacač. Ova oruđa znatno su pojačala dosadanje partizansko naoružanje prvoga reda: pušku (karabin), bombu, minu i ručnu bombu, tako da partizansko ratovanje uopšte, a naročito na pošumljenim prostorijama, dobija znatno veću efikasnost.

Partizansko ratovanje na velikim pošumljenim prostorijama skopčano je, međutim, i sa znatnim teškoćama koje se ispoljavaju na polju snabdevanja partizanskih snaga životnim potrebama. Ova je činjenica u toku Narodnooslobodilačkog rata ponekad uticala na naše komandovanje da jedinice Narodnooslobodilačke vojske napuste ove negostoljubive prostorije i prenesu operacije na pitomije, bogatije i naseljenije predele, gde su se, sem toga, nalazili bogatiji izvori za popunu ljudstvom, a i važni taktički, operativni i strategijski objekti protiv kojih je delovala Narodnooslobodilačka armija. Ovo utoliko pre što je neprijatelj ionako retka, a pritom siromašna naselja u šumama vrlo često uništavao. Ovaj nedostatak savremena tehnika donekle prebrođava upotrebom avijacije za snabdevanje. Naročito helikopterom partizanske snage dobijaju sredstvo koje može da olakša problem snabdevanja na pošumljenim prostorijama. Međutim, helikopter može da posluži i za prebacivanje partizanskih snaga na pošumljene prostorije iza neprijateljskog fronta, jer će leteći nisko kroz uvale ili noću biti skoro neuočljiv. Na pošumljenim prostorijama, kao što je uostalom slučaj i u pladini i na krasu, helikopter može da postane i veoma opasno sredstvo u borbi protiv partizana jer omogućava brzi pokret gonećih odreda neprijatelja i po slabo komunikativnom i teško prohodnom zemljištu. Sem toga, partizanski

rat postao je danas veoma efikasan zbog jake zavisnosti fronta od bezbednosti kopnenih transportnih sredstava. Ako se jedinice upotrebom vazdušnog transporta mogu osloboditi velike vezanosti za kopneni transport, onda će one postati i manje osetljive na partizanska dejstva. Prema tome, helikopter, kao što unosi posve nove mogućnosti u manevrovanje snagama na bojištu i u sistem snabdevanja, tako isto može da izazove i velike promene u partizanskom ratovanju.

Imajući u vidu izloženo izlazi da na velikim pošumljenim prostorijama postoje svi uslovi da se normalni načini dejstva u znatnoj meri povežu sa partizanskim, da partizanskim načinom dejstvuju i jedinice redovne armije ili da se čak uopšte pređe na partizanski način ratovanja.

Bilo bi, međutim, nemoguće da se u ovoj studiji partizanski rat, kao posebna kategorija nezavisno od dejstva jedinica na frontu, teoriski uopšti. Zbog toga treba izložene postavke posmatrati uglavnom sa gledišta vođenja partizanskog rata u pozadini neprijatelja za račun već postojećeg fronta.

Dati za partizanska dejstva u šumama neka uopštena načela vrlo je teško, jer, takoreći, svaka akcija predstavlja originalnost. One se izvode pod vrlo različitim uslovima u pogledu upotrebljenih snaga i sredstava, kao i u pogledu vremena, prostora i cilja.

Kao i u normalnim prilikama ovakve akcije u šumi izvode se putem diverzantskih akcija, prepada i zaseda.

Prva dva načina dejstva imaju čisto ofanzivni, a treći defanzivno-ofanzivni karakter, a mogu se, naravno, preduzimati u okviru akcija šireg obima bilo napadnog ili odbranbenog karaktera.

*

Diverzantske akcije mogu u šumi imati vrlo različite ciljeve, kao:

— rušenje komunikacija svih vrsta, a naročito važnih i osetljivih objekata na njima;

— dizanje u vazduh ili paljenje skladišta, radionica, logorskih objekata i sl.;

— rušenje cisterni, bunara i drugih izvora vode, što će biti značajno naročito u šumama na krasu;

— presecanje telefonskih i telegrafskih linija i pri-
sluškiivanje neprijateljskih razgovora.

Pri planiranju ovakvih napada treba imati u vidu da će neprijatelj osetljive objekte čuvati stražama u odgovarajućim utvrđenjima, blokovima i sl. i da će oni morati da se savlađuju pre no što se pristupi ostvarenju pravog cilja diverzije.

Rušenja na komunikacijama biće naročito efikasna ako se mogu što duže držati pod vatrom i ukoliko su, naravno, komunikacije od bitnog značaja za neprijateljsko snabdevanje i saobraćaj.

Prepadi i zasede preduzimaju se protiv neprijateljske žive sile. Uspeh ovakvih akcija moći će se obezbediti naročito ako budu preduzete pod sledećim okolnostima i uslovima:

— da su obaveštenja o kretanju i radu neprijatelja što potpunija, tačnija i detaljnija;

— da jedinica dobro poznaje predeo ili da raspolaže pouzdanim putovođama;

— da se osvoji naklonost i pomoć mesnog stanovništva. Ova pomoć će se ogledati u ishrani, davanju putovođa i skrovišta, a naročito pružanju obaveštenja o kretanju neprijatelja. Ovoga treba da prate hiljade očiju, a da se pritom čuva tajna o sopstvenim snagama. Neprijatelj treba da se dovede u takvu situaciju, da se kreće kao u začaranom krugu iz koga ne može da progleda dok partizanske snage vide šta on radi. Takav rad je omogućio uspeh svakog partizanskog rata, počev od Španije pa do Narodnooslobodilačkog rata;

— da se akcije vrše na takvim mestima gde su neprijatelju otežani pokreti i razvijanje za borbu (strmi putevi, tesnaci i sl.);

— da se akcija vrši u takvo vreme kada je budnost neprijatelja najmanja i kada se iznenađenja mogu naj-

lakše postići: noću, pred zoru, pod nepovoljnim atmosferskim prilikama i sl.;

— da jedinica, koja treba da izvrši ovakvu akciju, bude slabijeg sastava da bi obezbedila što veću brzinu i tajnost kretanja, što se može postići četom normalnog ili bataljonom partizanskog sastava ojačanog mitraljezima, a po potrebi pojedinim minobacačima, ručnim bacačima, bestrzajnim oruđima, a eventualno i brdskim topovima; jedinica treba da ispolji što jači vatreni efekat, a to će se postići prvenstveno automatskim naoružanjem od kojega su automati najprikladniji;

— ako akcija treba da se izvede u šumama planinskog ili kraškog zemljišta, jedinica treba da bude dobro obučena u savlađivanju ovakvog zemljišta;

— da se preduzmu odgovarajuće mere za osiguranje akcije, a u cilju da se neprijatelju onemogućí okruženje naše jedinice treba obezbediti bar jedan siguran pravac povlačenja; osiguranje takvih pravaca treba izvršiti, po potrebi, brzo organizovanim osiguravajućim zasedama, koje se po potrebi i utvrđuju;

— pravac dejstva treba izabrati tako, da akcija proizvede što veće iznenađenje, a to će biti ako se izvrši na bok i pozadinu dotičnog objekta;

— akcija treba da se izvrši kada se neprijatelj nalazi u položaju i stroju koji daju najviše izgleda da se postigne iznenađenje i što veći efekat napada (kretanje u koloni, fortifikaciski ili drugi radovi, stanovanje i sl.);

— akcije se mogu izvesti korišćenjem vatrene ili hladnog oružja, rušenjem drveća, objekata, a u šumama planina i krasa i obrušavanjem stenja.

1) PREPADI

Objekti ovakvih akcija u šumama mogu biti:

- bivaci, logori i jedinice na odmoru;
- naseljena mesta, usamljene kuće, pojate, kolibe u kojima stanuje neprijatelj;
- blokhauzi, blokovi drugog tipa i bunkerji;

— objavnice, stražarska odeljenja i mrtve straže;
— izvesne tačke u neprijateljskom borbenom rasporedu: komandna mesta, osmatračnice, centri veze, rezerve, baterije na položaju, pozadinske ustanove, itd.

Približavanje objektu na koji treba izvršiti prepad treba izvršiti brzo, a pritom oprezno i to onim pravcima na kojima neprijatelj najmanje pretpostavlja akciju ili koji se inače smatraju »nemogućnim« za pokret. Ovo će biti teške planinske i šumske staze (najbolje one koje uopšte nisu ucrtane u karte ili su poznate samo malom broju mesnog stanovništva), strmo stenje, pravci kroz samu dubinu šume ili preko močvarnih delova šume. U ratu 1939/40 g. Finci su koristili za svoje akcije u šumama Srednje Karelije puteve i staze koje su tajno izradili na otstojanju 3—4 km od glavnih komunikacija. Ovi su putevi služili smučarima kao osnovica za prepade na sovjetske kolone. Ako u toku pokreta treba da budu savladane izvesne planinske prepreke, treba poneti i odgovarajuću opremu vodeći, naravno, računa o tome da ljudstvo ne bude suviše opterećeno. Najzad, treba dobro oceniti da li se, s obzirom na postojeće zemljišne prepreke, može povesti i tovarna stoka radi nošenja teškog naoružanja, municije i hrane, pri čemu ne treba zaboraviti da konji i mazge mogu odati jedinicu topotom i rzanjem. Ovo pitanje može se rešiti i na taj način što će se stoka povesti samo do izvesnog otstojanja od planiranog mesta prepada.

Za vreme pokreta ka objektu prepada treba izbegavati isturanje patrola i obezbeđujućih delova na veća otstojanja, jer mogu zalutati i nehotice udariti na neprijateljska osiguranja, pa time kompromitovati iznenađenje.

Kada se jedinica neopaženo približi određenom objektu, starešina naređuje da se zadrži zaklonjena u najvećoj tišini na izvesnom otstojanju, a sam vrši kratko izviđanje u cilju provere ranije prikupljenih podataka. Odmah zatim donosi odluku da li postoje odgovarajući uslovi za izvršenje prepada i na koji ga način treba izvršiti.

Mesta za prepad, po mogućstvu, treba birati u dolinama, kotlinama, na proplancima, gde je efekat prepada najveći. Ako se neprijatelj nalazi u kotlinama moći će po-

nekad da se primeni i obrušavanje stenja paljenjem mina. Ovakav prepad, kombinovan sa vatrom i udarom, ima najjači moralni efekat.

Pred sam prepad treba utvrditi sporazumevanje pomoću signala koje treba svaki dobro da poznaje. Znaci mogu biti svetlosni ili zvučni, ali, u svakom slučaju, što prostiji. I sam prepad treba da otpočne po ugovorenom znaku.

Prepad se može izvršiti celom jedinicom, skupno, ili sa više podeljenih grupa. Prepad sa više grupa teže je izvodljiv jer se teško postiže jednovremenost u dejstvu, koja je jedan od osnovnih uslova za uspeh akcije. Zbog toga će se prepad u više grupa preduzimati samo onda kada nisu potrebni veliki obilasci, skupčani sa prelaženjem teških prepreka i najgušćih delova šume i kada je šumska prostorija dobro poznata, a ovakav rad, s obzirom na sigurnost akcije, izgleda neophodan. U ovakvom prepadu treba preduzeti odgovarajuće mere da bi sve grupe izbile jednovremeno na cilj. Deljenje na grupe ne treba vršiti suviše rano, a u svaku grupu treba odrediti po nekoliko ljudi koji dobro poznaju zemljište ili koji imaju jako razvijen prirodni osećaj za orijentaciju.

Da bi uspeh prepada bio što veći, biće u izvesnim slučajevima potrebno da se blokiraju prilazi prostoriji na kojoj se nalazi objekat prepada, a u cilju da se spreči ukazivanje pomoći napadnutom neprijatelju, odnosno, da se spreči izvlačenje sa prostorije koja se nalazi pod udarom prepada. Ovo blokiranje može se vršiti bilo vatrom bilo rušenjem komunikacija, zaprečavanjem, obrušavanjem stena i sl. Treba voditi računa da takve akcije ne odadu samo izvršenje prepada pa zbog toga treba da se vrše, načelno, jednovremeno sa prepadom, ili izvesno kratko vreme posle početka prepada.

Prepad vatrenim oružjem treba preduzeti onda kada su prilike pogodne, tj. kada je moguća uzdužna, flankirajuća ili unakrsna vatra ili, najzad, kada je moguće dejstvo sa dominirajućih tačaka. Za ovo upotrebiti ono oružje koje za kratko vreme može da ispolji najjači vatreni

efekat: automatsko oružje, pt bacače, bombe, minobacače, bestrzajna oruđa, plotunsku paljbu puškama i sl.

Pri prepadu noću, po magli, kiši, oluji ili mećavi, glavno oružje treba da bude bomba i nož.

Ako prepad nije imao za cilj da se osvojena tačka zadrži, pa makar akcija izvršena i uspešno, na dati ugovoreni znak jedinica mora da odstupi istom brzinom kojom je i došla, nastojeći da zametne trag. Prethodno treba, međutim, da se prikupi na ugovorenom zbornom mestu izabranom negde u blizini puta kojim jedinica treba da se povuče. Ponekad će morati ovo mesto da bude i dalje unazad od napadnog objekta. Na sličan način treba ugovoriti povlačenje i za slučaj da prepad ne uspe.

2) ZASEDE

Zaseda ima za cilj da se neprijatelj sačeka iznenadnom vatrom, udarom ili obrušavanjem stenja i to onda kada se nalazi u pokretu, te nije spreman za borbu, ili kada mu je otežan razvoj za borbu samim terenskim stvarom. Zasede će dati naročito velike rezultate ako se neprijatelj nalazi u marševskoj koloni na uzanim mestima, na strmim šumskim stazama ili stazama koje vode kroz gustu šumu, u kotlinama, tesnacima ili, najzad, kada je u pokretu po dubokom i mekom snegu, na zaleđenom ili močvarnom putu.

Široko razapeta mreža obaveštavanja, koja se oslanja prvenstveno na mesno stanovništvo, dopunjena još i izviđanjem i dužim osmatranjem, treba da pruži podatke kada će i gde neprijatelj proći. To služi kao osnova za izbor mesta za zasedu.

Ponekad se može neprijatelj i navući na zasedu. Ovo se može postići proturanjem lažnih vesti kod čega mesno stanovništvo može da igra važnu ulogu ili smišljenom akcijom slabijih odeljenja i patrola, koje otvaraju vatru na neprijatelja i zatim se postepeno povlače mameći neprijatelja na brzo gonjenje. U takvim prilikama on može prenebreći mere opreze i pružiti pogodan objekat za iz-

vršenje prepada iz zasede. Najzad, neprijatelj će se ponekad moći namamiti na zasedu lažnim tragovima.

Naročito pogodni objekti za zasedu su neprijateljski transportni delovi, kao i snage koji vrše uzastopni pokret na istoj relaciji u određenom vremenu.

Uspeh zavisi od toga da li će zaseda moći da ostane neotkrivena od neprijateljskih obezbeđujućih delova i zaseda. Iz toga razloga jedinica određena u zasedu treba da bude manjeg brojnog stanja i popunjena ljudstvom koje ume satima da vreba neprijatelja, a da se pritom ne otkrije.

Mesto odakle će se izvršiti dejstvo iz zasede treba da se po mogućstvu poklapa sa skrovištem za sačekivanje neprijatelja. To se, međutim, neće moći uvek ostvariti. Kao skrovišta mogu poslužiti: gusto šipražje, pukotine u stenju, špilje, škrapari, vrtache, strme uvale i sl. U skloništu se mora očuvati najveća tišina a udaljivanje ljudstva i loženje vatre ne sme se dozvoliti, sem ako se ljudstvo nalazi u dovoljno dubokim špiljama.

Ponekad se skrovište može izabrati u krunama gustog i visokog drveća, koje će se koristiti sve dok ne padne mrak ili dok ne prođu izviđački i obezbeđujući delovi. U jednom izveštaju iz rata u Indokini saopšteno je, da je jedna zaseda Vijetmina sačekala prolazak francuske kolone pod vodom koja je proticala duž puta, dišući na šuplje bambusove trske.

Češće nego u prepadu može biti celishodno da se jedinica u zasedi deli na grupe kojima će se dodeliti razne uloge: vatreno dejstvo, udar, obrušavanje stena i drveća. Najteže je u ovim slučajevima obezbediti pravilan početak dejstva pojedinih grupa, pa zbog toga treba za vođe ovih odvojenih grupa određivati hladnokrvne i prisebne starešine.

Izbor pogodnog momenta za izvršenje dejstva iz zasede od iste je važnosti kao i pravilan izbor mesta i načina zasede. Ukoliko se dejstvo iz zasede izvrši sa bližeg otstojanja, utoliko će iznenađenje biti potpunije, a i efekat dejstva jači. Ponekad će biti najbolje dopustiti neprijatelju da prođe, pa da se zatim otpočne dejstvo. Ukoliko

se, međutim, dopusti da neprijatelj priđe bliže mestu zasede, utoliko postoji veća mogućnost da bude zaseda otkrivena. Momenat početka dejstva, zbog njegove važnosti i teškoća oko određivanja, određuje sam starešina ugovorenim znakom.

Svaki pojedinac čim bude raspoređen u zasedu treba unapred da zna svoje mesto, način dejstva i zadatak, jer kada bude dat znak za prepad neće biti vremena za izdavanje ma kakvih zapovesti i obaveštenja. Zbog toga za izvršenje svake zasede mora biti prethodno stvoren detaljan plan za celokupno dejstvo, zaključno sa izvlačenjem sa mesta zasede, ako se ono predviđa.

1) Plan i zapovest za dejstvo iz zasede vatrenim oružjem treba da regulišu sledeća pitanja: za svakog pojedinca pravac i momenat otvaranja vatre; kakva će biti paljba i koliko će trajati; znak za njen prekid; znak, zborni rejon, stroj, put, način povlačenja ako se ono predviđa.

Pri podeli jedinica na dve ili više grupa, u cilju boljeg vatreneog dejstva, korisno je jednu grupu, po mogućstvu sa puškomitraljezom ili mitraljezom, postaviti za uzdužno tučenje puta (tesnaca) kojim se približava neprijateljska kolona, a drugu grupu za bočno dejstvo automatima, karabinima, ponekad ručnim bombama i pt bacačima.

Da bi iznenađenje bilo što veće, paljba treba da bude što jača i brža, a korisno je otpočeti je plotunom.

Dejstvo na kolonu tenkova može se izvršiti na taj način što će se ona sa čela sačekati pt topovima, a bočno napasti pt bacačima, pt bombama i flašama sa zapaljivom smesom.

Da bi se obezbedio što veći uspeh prepada, treba težiti da se neprijateljska kolona blokira na putu. Kod kolona sa živom silom i tovarnom stokom ovo se može postići zaustavljanjem čela uzdužnom automatskom vatom, dok se začelje stavlja pod vatru minobacača.

Ovo blokiranje naročito je značajno kod vozarskih, automobilskih i oklopnih kolona. Ono se može postići zaustavljanjem čela zaprečavanjem ili onesposobljava-

njem čelnog vozila. Začelje se može blokirati na isti način. Potom treba pristupiti uništavanju vozila.

Blokiranje kolona može se postići i obrušavanjem stenja ispred čela i pozadi začelja.

2) Plan i zapovest za dejstvo iz zasede udarom hladnim oružjem treba da obuhvati: stroj u kome treba sačekati neprijatelja; do kog momenta će se sačekati neprijatelj označujući ovo odgovarajućim mestom na zemljištu; u kakvom stroju i na koji način će se izvršiti prepad; mesto, vreme i način prikupljanja ljudstva (zborna mesto) i način povlačenja.

Dejstvu hladnim oružjem može da prethodi dejstvo ručnim bombama čime će se pojačati efekat prepada.

3) Plan za rušenje stenja i kamenja treba da obuhvati sledeće: određivanje stenja koje treba rušiti ljudskom snagom a koje miniranjem i proračun količina punjenja sa načinom nameštanja punjenja i paljenja; momenat rušenja; mesto, vreme i način prikupljanja i povlačenja.

Za postizanje većeg uspeha zasede, može se kombinovati više navedenih načina dejstava, kao naprimer: da vatrenom dejstvu sleduje dejstvo bombama i hladnim oružjem ili da vatrenom dejstvu prethodi rušenje stenja i drveća u cilju blokiranja kolone i sl. Ovako su dejstvovali tirolski partizani protivu Napoleonovih kolona koje su se kretale kroz Tirol.

U ratu u Burmi (1940/45) primenjivan je i sledeći specifični način prepada iz zasede: duž šumskog puta (staze) razmeštene su na rastojanju 10—12 m ručne bombe i pošto su dobro maskirane u lišću i šipražju povezane su među sobom električnom žicom. Zaseda je raspoređena sakriveno 50—200 m u dubinu šume duž puta. Kod jedne ovakve zasede ubijeno je 150 Japanaca.

Ako se predviđa teško izvlačenje ljudstva koje je bilo u zasedi, onda se može organizovati prihvat, a to na taj način što će se unapred, na pogodnom mestu (putu, raskrsnici, okuci, tesnacu itd.) postaviti jedan deo ljudstva za prihvat. Prihvat se vrši vatrom (najpogodnije puškomitraljezom).

XVIII

ZAKLJUČAK

Iz svega izloženog u ovoj studiji nalazimo da se može dovoljno uočiti važnost problematike koju ona, s obzirom na našu stvarnost, tretira, kao i da se može sagledati specifičnost postupaka koji se nameću pri borbama u šumama. Važno je pritom izvući pouku da se šume mogu učiniti svojim saveznikom, pomagačem i oružjem samo ako se šuma dobro poznaje, a to će se postići samo ako se odlazi u nju i ako se boravi, vežba i radi u njoj.

U dosadašnjim studijama, i opisima borbi Narodno-oslobodilačkog rata oseća se krupni nedostatak u tome da se borbe uopšte ne posmatraju kroz prizmu specifičnih uslova borbe u šumi, ili se ovaj elemenat samo ovlaš dodiruje. Često pisac ovaj zemljišni elemenat ne ističe iz prostog razloga što ovaj ambijent borbe smatra sasvim razumljivim pratiocem Narodnooslobodilačkog rata. Bilo bi korisno da se u člancima i drugim pismenim radovima ovaj nedostatak otkloni i da se iznesu nove pouke i gledišta u pogledu borbe u šumi. Naša Armija, prema iskustvima stečenim u borbenim dejstvima u šumama, treba da bude vodeća kako na polju teorije, tako i na polju prakse.

BIBLIOGRAFIJA

- 1) Sva pravila i propisi koji su sada u upotrebi u JNA.
- 2) Opisi borbi iz NOR objavljeni u našim vojnim časopisima.
- 3) Opšta ratna služba bivše jugoslovenske vojske.
- 4) Uput za vojno planinarstvo bivše jugoslovenske vojske.
- 5) Knjiga »O ratu« od Klauzevica — prevod sa nemačkog — izdanje »Vojnog dela«.
- 6) Članak objavljen u italijanskom vojnom časopisu »Rivista di fanteria« pod naslovom »Note sulle operazioni nelle zone boschese«, od italijanskog generala Bobbi-a Valentina; objavljen u vojnom časopisu »Ratnik« za 1939 g.
- 7) »Il Combattimento nei bosche« objavljen u vojnom časopisu »Rivista militare« — sveska za oktobar 1948 g.
- 8) Članak »Kampf im Walde« objavljen u nemačkom vojnom časopisu »Militärwochenblatt« br. 37 za 1939 g.
- 9) Članak »Waldkampf« objavljen u švajcarskom vojnom časopisu »Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift«, sveska za oktobar i novembar 1949 g.
- 10) Članak »Finnische Kriegserfahrungen« objavljen u švajcarskom vojnom časopisu »Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift«, sveska za mart 1949 g.
- 11) Članci »Waldkampf«, »Tarnung« i »Waldaufklärung« objavljeni u švajcarskom vojnom časopisu »Der Schweizer Soldat« br. 1, 6, 7 i 23 od 1951 g. i br. 5 od 1953 g.
- 12) Članak »Kämpfe des XXVII AK« objavljen u časopisu »Wehrwissenschaftliche Rundschau« br. 5 od 1953 g.
- 13) Knjiga »Der finnische Krieg 1941—1944« od Erfurtha, izdanje 1950 g.
- 14) Knjiga »Armee in der Arktis« od Holtera, izdanje 1953 g.
- 15) Knjiga »Gekampft, gesiegt, geschlagen« od Rendulića, izdanje 1952 g.
- 16) Članak na ruskom »Vojna dejstva u planinsko-pošumljenim oblastima« od Žuravljeva (Vojna misao 10—11/45).
- 17) Sovjetska brošura »Borba u šumi«.
- 18) Članci o borbama u džunglama objavljeni u listu »Infantry Journal« od 1943, 44 i 45 g., u svesci za mart 49 i u listu »Military Review« za mart 46 g.

- 19) Knjiga »Merill's Marauders« — izdanje 46 g. Istoriskog odeljenja američkog ministarstva rata o borbama jednog američkog odreda u Burmi.
- 20) Knjiga »Guam«, američko izdanje kao pod 19. o operacijama 77 pešadijske divizije na Tihookeanskom ostrvu Guam.
- 21) Knjiga »The admiralties« izdanje kao pod 19. o operacijama na Admiralskim Ostrvima.
- 22) Knjiga »Invasion in the snow« od engleskog pisca Johna Langdon Davies-a o Rusko-finskom ratu (izdanje 1941 g.).
- 23) Članak »The Battle of Suomussalmi« objavljen u američkom vojnom časopisu »Military Review«, sveska za decembar 1949 g. od potpukovnika Artura Petersona po izjavi očevica Viktora Suomalainen-a.
- 24) Članci »Reflections on Combat in Wooded Areas« i »Armoured Support in Forest Country« objavljen u američkom časopisu »Military Review« br. 5 odnosno 11 od 1951 g.
- 25) Knjiga »The german generals talk« od Lidel Harta.
- 26) Članak »Moscou est-il peut être prise en 1941« objavljen u vojnom časopisu »Revue de Defense nationale« sveske za juni, juli i avgust 1948 g.
- 27) Knjiga »Les conditions géographiques de la guerre« od Robert Villate-a, izdanje 1925 g.
- 28) Članci o odbrani uporišta Dien Bien Fu-a objavljeni u francuskom časopisu »Match« od 1954 g.
- 29) »Ubacivanje« od pukovnika Vojinovića — izdanje »Vojnog dela«.
- 30) Aerofotosnimci Komande Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva.

SADRŽAJ

	Strana
PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU — — — — —	5
I UVODNA RAZMATRANJA — — — — —	7
II OPŠTI UTICAJ ŠUMA NA TAKTIČKI RAD — — —	15
III KARAKTERISTIKE UPOTREBE ZDRUŽENIH JEDINI- CA, POJEDINIH RODOVA, SLUŽBI I SREDSTAVA	29
1) Operativne i više taktičke jedinice u šumama —	29
2) Pešadija — — — — —	32
3) Artiljerija — — — — —	38
4) Oklopne jedinice — — — — —	43
5) Inženjerija — — — — —	44
6) Konjica — — — — —	46
7) Vazduhoplovstvo — — — — —	47
8) Veza — — — — —	49
9) Hemiske jedinice — — — — —	50
10) Atomska sredstva — — — — —	50
11) Biološka sredstva — — — — —	51
12) Pozadina — — — — —	52
13) Poznavaoci šume — — — — —	54
14) Ratni psi — — — — —	54
IV ORGANIZACISKI PROBLEMI — — — — —	56
1) Živa sila i tehnika — — — — —	56
2) Artiljerija, tenkovi i vazduhoplovstvo — — —	58
3) Točkaši i guseničari — — — — —	60
4) Naoružanje i oprema — — — — —	61
V KOMANDOVANJE — — — — —	62
VI ORIJENTACIJA — — — — —	68
VII STRATEGISKO-OPERATIVNA I TAKTIČKA STRANA DEJSTVA U ŠUMI — — — — —	70

	Strana
VIII BORBENO OBEZBEĐENJE — — — — —	81
1) Izvidanje — — — — —	81
2) Osiguranje — — — — —	82
3) Maskiranje — — — — —	84
IX NAPAD — — — — —	86
X GONJENJE — — — — —	102
XI BORBA U SUSRETU — — — — —	104
XII ODBRANA — — — — —	107
XIII IZVLAČENJE IZ BORBE — — — — —	127
XIV UBACIVANJE — — — — —	130
XV KRETANJE — — — — —	138
XVI STANOVANJE — — — — —	142
XVII PARTIZANSKA DEJSTVA — — — — —	144
1) Prepadi — — — — —	148
2) Zasede — — — — —	151
XVIII ZAKLJUČAK — — — — —	155
Bibliografija — — — — —	156

Vekoslav Kolb

Borbena dejstva u šumi

*

Tehnički urednik

major

Slobodan M. Mitić

*

Korektori

Ružica Ivanović

Vera Trpković

*

Štampanje završeno 20 maja 1956 god.

Tiraž: 3000, cena 200 din.

